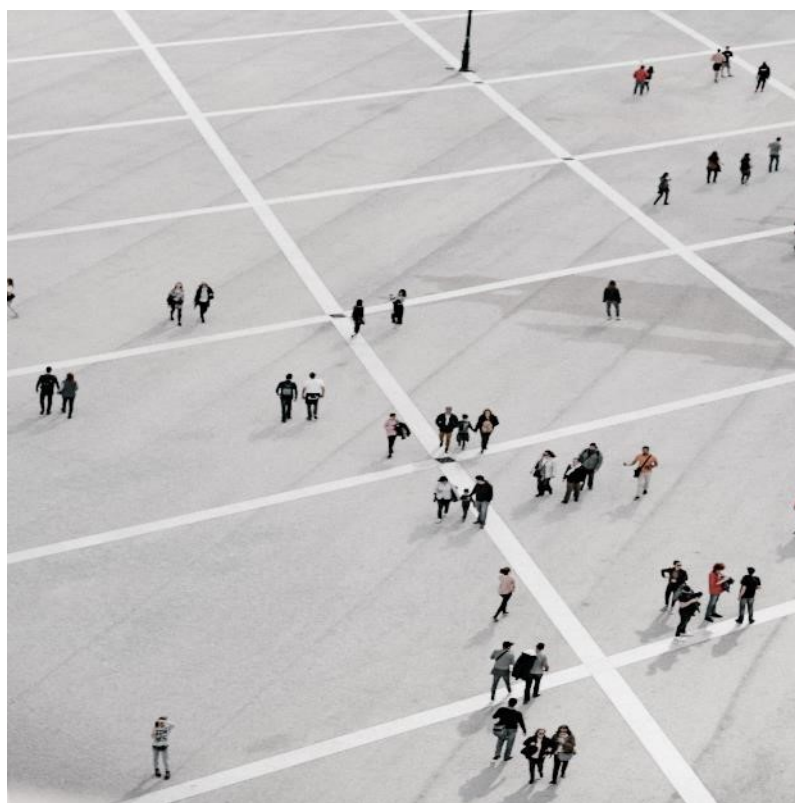

Ex-ante evaluering af den nationale strategisk plan for implementering af EU's fælles landbrugspolitik 2023-2027

Landbrugsstyrelsen

Rapport, 6. version 8. december 2021

Ex-ante rapporten er udarbejdet af Morten Kvistgaard og Heidi Skov Djursgård, med bidrag fra Aarhus Universitet, Institut for Agroøkologi.

Indholdsfortegnelse

Forkortelser.....	4
1. Executive summary.....	6
1.1 Conclusions.....	6
1.2 Recommendations.....	9
2. Resume.....	10
2.1 Konklusioner.....	10
2.2 Anbefalinger.....	14
3. Introduktion.....	16
3.1 Formål med ex-ante evalueringen.....	16
3.2 Ex-ante processen og de metoder, der er anvendt.....	17
3.2.1 Ex-ante processen.....	18
4. Vurdering af SWOT- og behovsanalysen.....	22
4.1 SWOT-analyse.....	22
4.1.1 Kontekstanalyse og indikatorer.....	23
4.1.2 Brugen af hypoteser.....	24
4.1.3 Rubricering af SWOT-elementer.....	24
4.2 Prioritering af behov.....	25
4.3 Interventionsstrategien.....	26
5. Den Strategiske plans interne og eksterne sammenhæng.....	27
5.1 Den interne sammenhæng.....	28
5.2 Sammenhæng til andre strategier, planer og politikker.....	30
6. Vurdering af den strategiske plans forventede resultater og effekter og fremdrift.....	31
6.1 Mål og finansieringsplan.....	31
6.2 Forventede resultater og effekter.....	32
6.2.1 Sammenhængen mellem finansieringsplan og specifikke målsætninger.....	32
6.2.2 De forventede outputs bidrag til resultater.....	36
7. Vurdering af implementering af CAP-planen.....	55
7.1 Forvaltning og koordinationssystemer.....	55
7.2 Modernisering og forenkling.....	56
8. Partnerskabsinvolvering.....	59
9. Vurdering af fælles elementer for flere ordninger.....	63
10. Vurderinger af de valgte ordninger.....	70
11. Konklusion og anbefalinger.....	73
11.1 Anbefalinger.....	77

12. Bilag	81
12.1 Oversigt over aktiviteter i interessentpartnerskabet:	81

Tabel og figuroversigt:

Figur 1 Overblik over ex-ante evalueringens versioner	20
Figur 2 Overblik over LBST's nye koncept for kunde – og interessentinvolvering.....	61
Tabel 1 Samarbejdsproces mellem evaluator og Landbrugsstyrelsen.....	18
Tabel 2 Betydning af rangeringskriterier for den danske CAP-plan	25
Tabel 3 Behov vurderet til at være af meget høj relevans	32
Tabel 4 Finansieringsplan 2023-2027	33
Tabel 5 Omfordelte allokeringer for den strategiske plan 2023 – 2027*	35
Tabel 6 Vurdering af udvalgte ordningers, kravs og modellers klimaeffekt (drivhusgasudledning i ton CO2 ækvivalenter pr. år), ifølge forudsætningerne i Landbrugsstyrelsens (2021a) udkast til samlede strategiske CAP-plan, og den tilhørende udmøntning af de afsatte indikative rammer for de enkelte ordninger (Appendiks A)	38
Tabel 7 Vurdering af udvalgte ordningers, kravs og modellers effekt på kvælstofudvaskningen (tons N pr. år), ifølge forudsætningerne i Landbrugsstyrelsens (2021a) udkast til samlede strategiske CAP-plan, og den tilhørende udmøntning af de afsatte indikative rammer for de enkelte ordninger (Appendiks A).	40
Tabel 8 Forventede miljø og klimaeffekter af ordninger, krav og modeller – en kvalitativ vurdering	41
Tabel 9 Estimerede økonomiske effekter af miljø- og klimateknologiordningen.....	47
Tabel 10 Sammenhæng mellem investeringer og nettoværditilvækst i landbrug, skovbrug, fiskeri, 2010 til 2017	47
Tabel 11 Bruttoværditilvækst og arbejdsproduktivitet i landbrug, skovbrug og fiskeri	48
Tabel 12 Estimerede økonomiske effekter af Grøn Bioraffinering.	49
Tabel 13 Estimerede økonomiske effekter af LAG-ordningen under den strategiske plan 2023 - 2027.....	50
Tabel 14 Andre effekter af LEADER, faktuelle 2015-2018 og beregnede 2023-2027	50
Tabel 15 Forventede effekter angivet i ton CO2e per år.....	53
Tabel 16 Samlede samfundsøkonomiske omkostninger ved reduceret CO2e udledning, udvalgte ordninger, mio. kroner.....	53
Tabel 17 Overblik over det danske partnerskab	59
Tabel 18 Overblik over anbefalinger og prioritering heraf samt LBST 's håndtering af den enkelte anbefaling	77

Forkortelser

AIR19	Årlige implementeringsrapport for 2019
AKIS	Landbrugsfaglige viden- og innovationsnetværk/ Agricultural Knowledge and Innovation Systems
AWU	Annual Work Unit
AU	Aarhus Universitet
BISS	Direkte indkomststøtte/Basic Income Support Scheme
BNP	Bruttonationalprodukt
CAP	EU's fælles landbrugspolitik/ Common Agricultural Policy
EGFL	Den Europæiske Garantifond for Landbruget
EHFAF	Hav-, Fiskeri- og Akvakulturudviklingsprogrammet
ELFUL	Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne
ENRD	The European Network for Rural Development
EU	Europæiske Union
EUR	Euro
ESI-fondene	De europæiske struktur- og investeringsfonde
FVM	Fødevareministeriet
GLM	God landbrugs- og miljømæssig stand
GUDP	Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram
GFCF	Gross Fixed Capital Formation
GVA	Gross Value Added
Ha.	Hektar
IFRO	Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi
KO-kontrol	Krydsoverensstemmelseskontrol
Kr.	Kroner
KU	Københavns Universitet
LAG	Lokale aktionsgrupper
LBST	Landbrugsstyrelsen
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale

SMV	Strategisk Miljøvurdering/Strategic Environmental Assessment
SWOT	Styrker, svagheder, muligheder og trusler
TEU	Traktat om den Europæiske Union
TEUF	Traktaten om Den Europæiske Unions Funktionsmåde

1. Executive summary

This resume summarizes the conclusions of the ex-ante evaluation of the Danish Strategic Plan for implementation of the Common Agricultural Policy 2023 to 2027, dated 11th November 2021.

Despite of Corona restrictions and a long political process, the employees at the Danish Agricultural Agency have made a great effort and put together a good proposal for a strategic plan.

1.1 Conclusions

The resume is structured according to issues and topics that the ex-ante evaluation must address with reference to the EU-regulation.

(a) the contribution of the CAP Strategic Plan to the CAP specific objectives, taking into account national and regional needs and potential for development as well as lessons drawn from implementation of the CAP in previous programming periods.

The Danish Strategic Plan for the EU's Common Agricultural Policy (CAP) will, when implemented, contribute to fulfilment of both the overall and the specific objectives of the CAP. This is achieved by addressing the national needs identified within each of the nine specific objectives, as well as by addressing the current development opportunities both nationally and internationally for Danish agriculture and processing industry. The needs identified are carefully prioritized and ranked according to a prioritization model, ensuring that the sector's internal strengths can be utilized, and weaknesses addressed in the utilization of sectoral external opportunities and in the response to sectoral external threats.

The Danish Agricultural Agency and other agencies including the Danish Environmental Protection Agency makes good use of significant data sources from previous program and budget periods in the presented strategic plan. This applies to environment and climate, but also experiences from other areas are constructively used in the design of the plan, not least supported through a continuously improved data and information management system.

(b) the internal coherence of the proposed CAP Strategic Plan and its relationship with other relevant instruments.

According to the evaluator, the Danish Strategic Plan lacks a clear internal coherence between the three overall objectives of the CAP. The plan addresses needs highly relevant for Objective 2 about strengthen the environmental protection and climate action thereby contributing to the achievement of the EU's environmental and climate objectives. On the other hand, the Strategic Plan is only to some extent addressing the identified needs related to Objective 1 about fostering a smart, resilient and diversified agricultural sector ensuring food security and objective 3 to strengthen the socio-economic fabric of rural areas. Compared to previous programming periods, including the Rural Development Program 2014 - 2020/22, it is especially measures supporting technological change and innovation that are missing in the new plan. The previous technology measures for promoting green conversion through environmental and climate technology investments are included in the new plan to a lesser extent from 2026, and a new measure has been included that provides grants for the establishment of facilities for Green Biorefining. However, there is a lack of specific measures to meet the need for the development of a more sustainable production of climate- and environment-friendly foods, and the contributions to economic growth (net value added of the beneficiaries under the schemes) and job creation that

the investments generate from experience. The measure supporting investments in environmental and climate technology development focuses primarily on process development and only to a limited extent on product development. However, the detailed implementation cannot be assessed in advance since the individual calls for applications will include specific closed technology lists from where the applications can choose their technologies. To what extent there will be product development suited technologies and not exclusively process development technologies in the lists is not known.

The Strategic Plan demonstrates good coherence with other relevant national instruments, including the extension of the Rural Development Programme 2022, from where support to technology development also will be available. This justifies to some extent the reduced intervention on technology development the new CAP plan. The prioritization model used has included this connection as an integral part in the ranking of needs and of interventions.

(C) the consistency of the allocation of budgetary resources with the specific objectives of the CAP Strategic Plan.

The prioritisation and measures selected is the precondition for the budget allocating. The financial plan therefore also reflects the imbalance between addressing needs within each of the three overall objectives cf. above. As the plan stands today, 5.2% of the total budget is allocated to measures aimed at proactively promoting business development through various types of development activities (younger farmers, apiculture/beekeeping, LEADER, technological development in the PO measure, Green Biorefining), while 68.1% is allocated to passive business support (direct payment, support to areas with physical handicaps, slaughter/animal premiums for the cattle sector, Producer Organizations for fruit and vegetable sector) and 26.71% for environmental and climate interventions, including organic farming. It is evaluator's assessment that an increased budget framework for technology/investments measures will help to remedy the imbalance that the plan has today, even if it may affect some of the other interventions.

(d) how the expected outputs will contribute to results.

The financial plan will generate the outputs described in the Strategic Plan. Output indicators applied are typically number of beneficiaries, number of hectares per measure, number of projects etc. It is therefore a relatively simple exercise to estimate the expected outputs once the budget framework is known. This is not the least due to the work and assistance from the university sector in calculating appropriate support rates. The mandatory result indicators are also relatively simple, and it is the assessment that there is good compliance between the allocated budget funds, the planned outputs, and the estimated results.

The set result targets will be achieved predominantly through allocations to hectares (area-based measures), to individual projects and to collective beneficiaries. Some of the results targets are more complex, but here experience from previous programs and evaluations of measures are used, including, for example, the LEADER effort. It is the evaluator's assessment that the stated result targets are comprehensive.

It can be added that the expected effects of the implementation of the Strategic Plan largely concern the environmental and climate goals, as reductions of both tonnes of CO₂ emissions and of tonnes of N emissions can be expected following the implementation of the planned measures, In addition, biodiversity and nature effects are also to be taken into account e.g. due to reduced

use of pesticides and increased proliferation of organic production as well as support for beekeeping. The latter has a great economic importance for the sector due to the pollination efforts of bees. The estimated environmental and climate related effects – based on calculated shadow prices per tonne of CO₂e – varies between DKK 230 (afforestation) and DKK 3,142 (mini wetlands). In total, the shadow prices for the schemes, where data are available, are estimated to be around DKK 5,000 million in the plan period.

On the positive side, however, there are also significant socio-economic benefits from reducing the negative externalities from, for example, N emissions, but there is also a need for enhanced research efforts to value these externalities in an appropriate way so that the environmental economic benefits can be weighed against the shadow prices of the interventions.

Finally, it must be mentioned that other interventions also support the economic and rural development more generally. This applies to the establishment support for younger farmers, which in addition to helping to get more young farmers into the sector also is expected to contribute to innovation and renewal in the sector. LEADER is also supporting added value and jobs as well as contributing to developing framework conditions that create cultural activities and attract tourists. This also applies to the sectorial intervention for beekeeping, which targets all stages of bee breeding and production of beekeeping products from research and development, through investment support for new technologies and products for marketing, consulting, and training. Green biorefining is also expected to make a positive contribution to a green transition as well as to value added and job creation.

(e) whether the quantified target values for results are realistic, having regard to the support envisaged from the EAGF and EAFRD.

The quantified target values are fully realistic assessed based on the planned funding from the EU. However, it can be stated that the expected employment effects in the strategic plan are, in the evaluator's assessment, overestimated, while the expected number of companies / projects with a focus on green conversion is too low.

(f) the adequacy of human resources and administrative capacity for management of the CAP Strategic Plan.

The Danish Agency for Agriculture has for several years made a major effort to optimize customer service. This is reflected in several evaluations of the administrative set-up carried out in connection with midterm and ex post evaluations of previous programs and in several customer satisfaction analyses carried out by The Danish Agency for Agriculture itself. The customer and user satisfaction have typically been high. In the last few years, however, there has been some concern about the administration in connection with the geographical relocation of significant functions, but the extent to which this will affect future satisfaction is not yet known. In any case, it is evaluator's assessment that both the Danish Agricultural Agency and the LAG secretariat have the necessary administrative capacity to ensure a smooth implementation of the Strategic Plan. This is also supported by the extensive stakeholder involvement in connection with the preparation of the Strategic Plan as well as by the initiatives to continue the user involvement during the implementation of the Plan. Sufficient administrative capacity can, if necessary, also be mobilized through the utilization of the allocated funds allocated to Technical Assistance.

(g) the suitability of the procedures for monitoring the CAP Strategic Plan and for collecting the data necessary to carry out evaluations.

The Danish Agricultural Agency is continuously working to improve and expand the IT-system used for administration both for the benefit of applicants/beneficiaries and to make the administration more efficient, e.g., improve and introduce online solutions in relation to both applications calls and payment claims. The online solutions are available for all type of measures. It is the evaluator's assessment that this work is solid and provides benefits both for the beneficiaries and for the agency's employees.

Data is collected on an ongoing basis to monitor the progress of the implementation of the Plan both at the overall level and at measure level. There is however no corresponding ongoing collection of data relevant for evaluations of the plan. This data collection is typically left to evaluators, although it is possible for The Danish Agency for Agriculture to utilise data from electronic applications, e.g., on cost-effectiveness, climate and environmental effects, economic effects, etc.

(h) the suitability of the milestones selected for the performance framework.

The milestone selected for the performance framework are relevant and useful to assess and monitor the progress of the implementation of the plan.

(i) measures planned to reduce the administrative burden on beneficiaries.

The on-going work with developing the administrative IT-systems contributes to reducing the administrative burdens both for applicants / beneficiaries and for the administrative staff.

Evaluations of previous programs show that the on-going development of the IT-systems generates a high user satisfaction. It also shows that problems that are occasionally found e.g., long response times to application approvals and payment claims, quality of information material and guidelines are also addressed in the on-going development to the greatest possible extent.

(j) the rationale for the use of financial instruments financed by the EAFRD.

It is not a part of the Danish Strategic Plan to use financial instruments financed by EAFRD.

1.2 Recommendations

The ex-ante evaluation report provides a few recommendations of great, medium and small importance. Some of the main recommendations are highlighted here.

1. It is recommended to provide a greater orientation in the Strategic Plan towards proactive business investment/development aimed at the green transition rather than passive business support. This will be in line with the regulation's focus on green transition and on the prioritised Danish needs in the sector.
The recommendation is noted of the Danish Agricultural Agency.
2. It is recommended to include measures that support product development and innovation, to create incentives to produce climate-friendly food products in line with market trends.

The recommendation is noted of the Danish Agricultural Agency.

3. It is recommended to improve the calculations of shadow prices for climate and environmental effects of the selected measures. It can be done through utilization of the relevant expertise in the university sector.

The recommendation is noted of the Danish Agricultural Agency.

4. It is recommended to clarify the socio-economic benefits of reducing negative externalities and strengthening positive externalities from agricultural production. It can be done through utilization of the relevant expertise in the university sector.

The recommendation is noted of the Danish Agricultural Agency.

2. Resume

Dette resume sammenfatter konklusionerne af ex-ante evalueringen af udkast til strategisk plan for den danske implementering af den fælles landbrugspolitik 2023 til 2027, dateret 11. november 2021.

På trods af en arbejdsproces, der har været præget af Corona-restriktioner og hjemmearbejde samt en langstrakt politisk beslutningsproces, har medarbejdere i Landbrugsstyrelsen leveret en stor indsats og sat et godt forslag til strategisk plan sammen.

2.1 Konklusioner

Konklusionerne er struktureret efter og vurderer hvert af de spørgsmål og emner, som ex-ante evalueringen skal forholde sig til i henhold til forordningsteksten.

(a) Den strategiske plans bidrag til den fælles landbrugspolitik specifikke målsætninger under hensyntagen til de nationale og regionale behov og udviklingspotentialer samt erfaringer i forbindelse med gennemførelsen af den fælles landbrugspolitik i de foregående programmeringsperioder:

Den danske strategiske plan for EU's fælles landbrugspolitik dateret 11. november 2021 vil ved sin implementering bidrage til opfyldelsen af den fælles landbrugspolitik specifikke og overordnede målsætninger. Det sker ved at adressere de behov, der er identificeret i den nationale kontekst inden for hver af de ni specifikke målsætninger, samt ved at adressere de udviklingsmuligheder, der er til stede for det danske landbrugserhverv og forarbejdningsindustri både nationalt og internationalt. Behovene er nøje prioriterede og rangordnet efter en veludviklet prioriteringsmodel, således at sektorens interne styrker kan udnyttes og svagheder imødegås i udnyttelsen af sektoreksterne muligheder og i imødegåelsen af sektoreksterne trusler.

I kraft af det betydelige datagrundlag, som den danske forvaltningsmyndighed (Landbrugsstyrelsen) og andre styrelser (Miljøstyrelsen, Trafik-, Bolig- og Planstyrelsen m.fl.) råder over fra tidligere program- og budgetperioder, kan det konkluderes, at den foreliggende strategiske plan i meget stort omfang gør brug af tidligere erfaringer. Det gør sig især gældende på miljø- og klimaområdet, men også erfaringer fra andre områder bliver konstruktivt benyttet i udformningen af

planen, ikke mindst understøttet gennem et kontinuerligt forbedret data- og informationsmanagementsystem.

(b) Den foreslåede strategiske plans indre sammenhæng og dens sammenhæng med andre relevante instrumenter:

Den strategiske plan savner, efter evaluators vurdering, en klar indre sammenhæng mellem de tre overordnede målsætninger for landbrugspolitikken. Planen retter sig især mod behov af meget høj relevans for målsætning 2 om at styrke miljøbeskyttelsen og klimaindsatsen og bidrage til opfyldelsen af Unionens miljø- og klimamålsætninger, mens identificerede behov relateret til målsætning 1 om at fremme en intelligent, robust og modstandsdygtig landbrugssektor og dermed garantere fødevarer sikkerheden og målsætning 3 om at styrke den socioøkonomiske struktur i landområderne ikke adresseres tilsvarende fokuseret. I forhold til tidligere programperioder, herunder landdistriktsprogrammet 2014 til 2020/22, er det især ordninger til fremme af teknologisk omstilling og innovation, der er nedprioriteret og i forhold til andre målsætninger i den strategiske plan. De hidtidige teknologiordninger til fremme af grøn omstilling ved hjælp af miljø- og klimateknologiske investeringer er indeholdt i den nye plan i mindre omfang fra 2026, og der er medtaget en ny ordning, der yder tilskud til etablering af anlæg til Grøn bioraffinering. Der savnes dog specifikke ordninger til at imødekomme behov for udvikling af en mere bæredygtig produktion af klima- og miljøvenlige fødevarer, og de bidrag til økonomisk vækst (nettoværditilvækst hos tilskudsmodtagerne under ordningerne) og jobskabelse, som investeringerne erfaringsmæssigt genererer. Miljø- og klimateknologiordningerne fokuserer primært på procesudvikling og kun i begrænset grad på produktudvikling. Den faktiske implementering kan imidlertid ikke vurderes på forhånd, da hver ansøgningsrunde vil være ledsaget af lukkede teknologilister, hvorfra ansøgere kan udvælge deres teknologier. I hvilket omfang der vil blive udbudt teknologier egnet til produktudvikling og ikke udelukkende til procesudvikling er ikke kendt på forhånd. Det er evaluators vurdering, at CAP-planen som sådan savner en balanceret adressering af de tre overordnede målsætninger i den fælles landbrugspolitik, sådan som det også er i forordningstekstens ånd.

Det følger også af ovenstående, at den strategiske plan har god sammenhæng til andre relevante instrumenter, inklusive Landdistriktsprogrammet 2022, der yder tilskud til miljø- og klimateknologiinvesteringer. Det retfærdiggør til en vis grad den reducerede indsats på miljø- og klimateknologi i den nye CAP-plan i forhold til tidligere år. Den gode sammenhængskraft til andre relevante instrumenter skyldes bl.a., at den benyttede prioriteringsmodel netop har denne sammenhæng som en integreret del i rangeringen af behov og dermed af indsatser.

(C) Sammenhængen mellem tildelingen af budgetmidler og den strategiske plans specifikke målsætninger:

Valget af indsatser og ordninger er forudsætningen for allokering af budgetmidler. CAP-planens finansieringsplan afspejler derfor også den ubalance, der er mellem adresseringen af behov inden for hver af de tre overordnede målsætninger, som er sammenfattet ovenfor. Som planen ser ud i dag, er der afsat 5,2% af den samlede budgetramme til ordninger, der har til formål proaktivt at fremme erhvervsudviklingen gennem tilskud til forskellige typer af udviklingsaktiviteter (miljø- og klimateknologi, grøn bioraffinering, yngre jordbrugere, program til støtte af biavl, LEADER-indsatsen, teknologisk udvikling i PO ordningen for frugt- og grøntsektoren), mens der er afsat 68,2% til passiv erhvervsstøtte (basisindkomststøtte, ø-støtte, slagtepræmier og ko-præmier til

kvægsektoren, tilskud til producenter af stivelseskartofler) og 26,7% til miljø- og klimaindsatsen, inklusiv økologi. Det er evaluators vurdering, at en øget budgetramme til teknologiordninger vil være med til at afhjælpe den ubalance, som planen har i dag i forhold til de prioriterede og rangordnede behov, selv om det må gå ud over nogle af de andre indsatser.

(d) Hvordan de forventede output bidrager til opnåelsen af resultater:

Den finansielle plan vil generere de output, der er beskrevet i den strategiske plan.

Outputindikatorer er typisk antal støttemodtagere, antal hektar under en given ordning, antal projekter mv. Det er derfor en relativ simpel øvelse at estimere de forventede output, når budgetrammen er kendt. Det skyldes ikke mindst, at der er gjort et betydeligt arbejde med bistand fra universiteterne, herunder IFRO/Københavns Universitet og Aarhus Universitet i at udarbejde passende støttesatser. De obligatoriske resultatindikatorer er ligeledes relativt simple, og det er vurderingen, at der er god overensstemmelse mellem de afsatte budgetmidler, de planlagte output og de estimerede resultater.

De angivne resultatmål opnås helt overvejende gennem tildelinger til hektarer (arealordningerne), til individuelle projekter og til grupper af støttemodtagere. Det er de færreste ordninger, hvor resultatmålene er mere komplekse, men her bruges erfaringer fra tidligere programmer og evalueringer af ordninger herunder eksempelvis LEADER-indsatsen. Det er evaluators vurdering, at de angivne resultatmål langt overvejende er dækkende.

Det kan tilføjes, at de forventede effekter af planens implementering i langt overvejende grad vedrører miljø- og klimamålene, idet der kan imødeses reduktioner af både tons CO₂e udledninger og af tons N-udledninger i kraft af de planlagte grønne ordninger. Dertil kommer effekter for biodiversitet og for naturen bl.a. på grund af reduceret anvendelse af sprøjtemidler og øget udbredelse af økologisk produktion samt støtten til biavl med sin store økonomiske betydning for erhvervet på grund af biernes bestøvningsindsats. De estimerede effekter vil blive realiseret med beregnede skyggepriser pr tons CO₂e på mellem 230 kr. (privat skovrejsning) og 3.142 kr. (minivådområder). Samlet er skyggepriserne for de ordninger, hvor der er data til rådighed, beregnet til små 5.000 mio. kr. i reformperioden.

På positivsiden tæller imidlertid også, at der er betydelige samfundsøkonomiske gevinster ved at reducere de negative eksternaliteter, som eksempelvis N-udledning efterlader, men at der også er behov for en forstærket forskningsmæssig indsats for at værdisætte disse eksternaliteter på en passende måde, så de miljøøkonomiske fordele kan vejes op mod indsatsernes skyggepriser.

Endelig skal det næves, at der skabes effekter af andre indsatser både i forhold til økonomi og i forhold til landdistriktsudvikling mere bredt. Det gælder etableringsstøtten til 1.882 yngre jordbrugere, som udover at bidrage til at få flere unge landmænd ind i sektoren også forventes at bidrage til innovation og fornyelse i erhvervet. Teknologiordningen samt ordningen for etablering af anlæg til grøn bioraffinering bidrager med nettoværditilvækst og jobskabelse og ikke mindst til grøn omstilling, LEADER-indsatsens erhvervsfremme skaber værditilvækst og jobs, og bidrager til udviklingen af rammevilkår, der skaber kulturaktiviteter og tiltrækker turister i stort tal. Det gælder også for markedsordningerne for biavlsprodukter, som retter sig mod alle led i avlen af bier og produktion af biavlsprodukter fra forskning og udvikling, via investeringsstøtte til nye teknologier og produkter til markedsføring, rådgivning og uddannelse, og driftsprogrammer til fremme af klimatilpasning og grøn omstilling i PO i frugt- og grøntsektoren. I alt forventes de tre

investeringsstøtteordninger (miljø- og klimateknologi, etablering af anlæg til grøn bioraffinering og LEADER) at skabe 1.034 fuldtidsjobs og 408 mio. kr. i nettoværditilvækst hos støttemodtagerne.

(e) Om de kvantificerede målværdier for resultater er realistiske for så vidt angår den påtænkte støtte fra EGFL og ELFUL:

De kvantificerede målværdier er fuldt ud realistiske vurderet ud fra den planlagte finansiering fra EU. Dog kan det anføres, at de forventede beskæftigelseseffekter i den strategiske plan efter evaluators vurdering er for højt estimerede, mens det forventede antal af virksomheder/projekter med fokus på grøn omstilling er for lavt.

(f) Om de menneskelige ressourcer og den administrative forvaltningskapacitet, der er afsat til den strategiske plan, er tilstrækkelig:

Landbrugsstyrelsen har gennem flere år gjort en stor indsats for at optimere kundebetjeningen. Det er afspejlet i flere på hinanden følgende evalueringer af det administrative system gennemført i forbindelse med midtvejs- og slutevalueringer af tidligere programmer og af kundetilfredshedsanalyser gennemført af Landbrugsstyrelsen selv. Kunde- og brugertilfredshed har typisk været høj. Der har dog de senere par år været en smule uro om administrationen i forbindelse med udflytning af væsentlige funktioner, men i hvor høj grad det vil påvirke fremtidig tilfredshed med administrationen er ikke kendt. Det er under alle omstændigheder evaluators vurdering, at der både i Landbrugsstyrelsen og i LAG-sekretariatet er den fornødne administrative kapacitet til at sikre en gnidningsfri implementering af planen. Dette understøttes ligeledes af den omfattende interessentinvolvering i forbindelse med udarbejdelse af den strategiske plan samt af de initiativer til at fortsætte brugerinvolveringen under implementeringen af planen. Tilstrækkelig administrativ kapacitet kan om nødvendigt ligeledes mobiliseres gennem udnyttelse af de allokerede midler afsat til Teknisk Bistand.

(g) Om procedurerne for overvågning af den strategiske plan og for indsamling af de data, der er nødvendige for at foretage evalueringer, er formålstjenlige:

Landbrugsstyrelsen arbejder løbende på at forbedre og udbygge det sagsadministrative IT-system til gavn for brugerne og for at gøre administrationen mere effektiv bl.a. gennem brug af online-løsninger både ifm. arealordningerne og ifm. projektordningernes ansøgningsrunder og tilsagnsmødtageres anmodninger om udbetalinger af tilskud. Det er evaluators vurdering, at dette arbejde er godt og tilvejebringer fordele både for brugerne og for styrelsens medarbejdere.

Data opsamles løbende til den almindelige monitorering af fremdriften af implementeringen af planen både på ordningsniveau og samlet, men der sker ikke en tilsvarende løbende opsamling af data relevante for evalueringer af planen. Den dataindsamling overlades typisk til evaluatorene, selv om det er muligt for Landbrugsstyrelsen at nyttiggøre data fra elektroniske ansøgninger bl.a. om omkostningseffektivitet, klima- og miljøeffekter, økonomiske effekter mv.

(h) Om de delmål, der er udvalgt med henblik på performancerammen, er formålstjenlige:

De foreløbige delmål, der er udvalgt til den nye såkaldte performanceramme, er relevante og formålstjenlige til at angive fremdriften i planimplementeringen vurderet i forhold til de fastsatte mål.

(i) Foranstaltninger, der er planlagt med henblik på at nedbringe den administrative byrde for støttemodtagerne:

Det videre arbejde med udvikling af de administrative IT-systemer bidrager til at reducere de administrative byrder både for ansøgere/tilsagnsmottagere og for det administrative personale. Evalueringer af tidligere programmer viser, at IT-systemernes fortsatte videreudvikling skaber gode brugertilfredsheder, og at de problemer, der lejlighedsvist konstateres, f.eks. om lange svartider på ansøgninger og på udbetalingsanmodninger, samt om kvaliteten af informationsmateriale og vejledninger mv., også adresseres i det videre udviklingsarbejde i videst mulige omfang.

(j) Det rationale, der ligger til grund for anvendelsen af finansielle instrumenter, der finansieres af ELFUL:

Det indgår ikke i den danske plan at anvende finansielle instrumenter.

2.2 anbefalinger

Udkastet til ex-ante evalueringsrapport indeholder i kapitel 11 en række anbefalinger af stor, mellemstor og mindre stor vigtighed. Det fremgår også af tabellen, hvordan Landbrugsstyrelsen har adresseret anbefalingerne. Nogle enkelte af disse anbefalinger er trukket frem her og det er angivet, hvordan Landbrugsstyrelsen vil håndtere anbefalingen, altså om den: imødekommes, ikke imødekommes eller tages til efterretning.

1. Det anbefales at tilvejebringe en større orientering i den strategiske plan mod proaktiv erhvervsudvikling rettet mod den grønne omstilling frem for passiv erhvervsstøtte. Det vil på den ene side være i overensstemmelse med forordningstekstens røde tråd om grøn omstilling og på den anden side de prioriterede danske behov i sektoren.
Tages til efterretning af Landbrugsstyrelsen.
2. Det anbefales, at der indsættes specifikke ordninger i den strategiske plan, som fremmer produktudvikling og innovation, så der skabes tilskyndelser til at producere klimavenlige fødevarer i overensstemmelse med tendenserne i markederne.
Tages til efterretning af Landbrugsstyrelsen.
3. Det anbefales at gøre en indsats evt. gennem myndighedsbetjeningen for at forbedre beregningerne af skyggepriser for klima- og miljøeffekter på de potentielle ordninger.
Tages til efterretning af Landbrugsstyrelsen.
4. Det anbefales at gøre en indsats evt. gennem myndighedsbetjeningen for at tydeliggøre de samfundsøkonomiske gevinster ved at reducere negative eksternaliteter og styrke positive eksternaliteter.
Tages til efterretning af Landbrugsstyrelsen.

3. Introduktion

Denne rapport (version 6) indeholder den endelige ex-ante evaluering af den danske strategiske plan for implementering af EU's fælles landbrugspolitik 2023-2027. Ex-ante evalueringen er gennemført i perioden december 2020 til 9. december 2021. Der har været tale om en lang og iterativ proces jf. afsnittet nedenfor omkring processen.

Rapporten er struktureret i henhold til EU- Kommissions retningslinjer og indeholder følgende kapitler:

1. Executive summary
2. Resume
3. Introduktion
4. Vurdering af behovsanalysen
5. Relevans og den Strategiske plans interne og eksterne sammenhæng
6. Vurdering af den Strategiske plans forventede resultater og effekter og fremdrift
7. Vurdering af implementering af planen
8. Anbefalinger baseret på gennemgang

3.1 Formål med ex-ante evalueringen

Formålet med ex-ante evalueringen er at vurdere og bidrage til at forbedre kvaliteten af udformningen af den strategiske plan, der forventes at dække perioden 2023-2027. Herunder er det formålet at vurdere, om den strategiske plan er relevant i forhold til de udfordringer den danske landbrugssektor står overfor, og om planen imødekommer de behov, der er i landbrugssektoren. Endvidere skal de forventede resultater og effekter af de planlagte ordninger samt sammenhængen med andre planer, strategier og politikker vurderes. Endelig skal det administrative system, der er etableret til implementering af planen, vurderes. Det indbefatter en vurdering af godkendelses- og kontrolprocedurer, overvågning og evaluering inden for performance-rammen samt graden af involvering af partnerskabet både ifm. udarbejdelsen af planen og efterfølgende ifm. implementeringen.

Den strategiske plan vil danne ramme om udbetaling af landbrugsstøtten, støtte til udvikling af landdistrikterne og støtte under markedsordningerne. Det samlede budget forventes at være ca. 7-8 mia. kroner årligt i planperioden (2023-2027) finansieret af EU-midler hhv. nationale midler.

Ifølge EU's forordning¹ for udarbejdelse af CAP-planen, artikel 139, skal ex-ante evalueringen vurdere:

- a) den strategiske plans bidrag til de specifikke målsætninger som omhandlet i artikel 6, stk. 1 og 2, under hensyntagen til de nationale og regionale behov og

¹ Ex ante evalueringen er baseret på CAP-forordningen tilsendt fra Landbrugsstyrelsen til evaluator den 24. november 2021: "PE-CONS 64/21 - 2018/0216(COD), REGULATION (EU) 2021/... OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of ... establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans) and financed by the European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Regulations (EU) No 1305/2013 and (EU) No 1307/2013".

- udviklingspotentialet samt erfaringer i forbindelse med gennemførelsen af den fælles landbrugspolitik i de foregående programmeringsperioder
- b) den foreslåede strategiske plans indre sammenhæng og dens forbindelse med andre relevante instrumenter
 - c) sammenhængen mellem tildelingen af budgetmidler og de specifikke målsætninger som omhandlet i artikel 6, stk. 1, og 2, der behandles i den strategiske plan
 - d) hvordan de forventede output vil bidrage til resultater
 - e) om de kvantificerede målværdier for resultater og delmål er passende og realistiske for så vidt angår den påtænkte støtte fra EGFL og ELFUL
 - f) foranstaltninger, der er planlagt med henblik på at nedbringe den administrative byrde for landbrugere og andre støttemodtagere
 - g) hvis det er relevant, det rationale, der ligger til grund for anvendelsen af finansielle instrumenter, der finansieres af ELFUL.

3.2 Ex-ante processen og de metoder, der er anvendt

Ex-ante evalueringen er gennemført med udgangspunkt i EU-Kommissionens retningslinjer og forordningstekst, som indeholder detaljerede forskrifter for de mål, som strategiplanens enkelte dele skal måles op imod.

I forbindelse med gennemførelsen af ex-ante evalueringen er der gjort brug af en række datakilder. Der er dels benyttet de nyeste data fra Danmarks Statistik og Eurostat suppleret med forskningsresultater primært fra Aarhus Universitet, Institut for Agroøkologi, hvad gælder input fra den Strategiske Miljøvurdering (SMV) af den strategiske plan, men også fra andre forskningsinstitutioner som Københavns Universitet, IFRO, og fra Landbrug og Fødevarers forskningscenter SEGES. Det har især været relevant i forhold til at vurdere den beskrevne behovssituation og ift. at vurdere den generelle sektorudvikling, hvad angår områder som beskæftigelse, eksport, investeringer mm. Data har også været benyttet i vurderingen af de forventede fysiske og økonomiske effekter af CAP-planens gennemførelse og ift. en vurdering af, hvilke indikatorer udvalgt blandt EU's fælles indikatorer, det skal anvendes i en dansk sammenhæng.

Herudover er data fra ex-ante og ex post evalueringen af 2014-2020 landdistriktsprogrammet blevet anvendt sammen med Landbrugsstyrelsens årlige implementeringsrapporter til EU-Kommissionen, herunder især AIR 2017 og AIR 2019 samt den særskilte evaluering af LAG/LEADER gennemført i forbindelse med AIR19 rapporten af Syddansk Universitet og Oxford Research for LAG-sekretariatet (dengang Erhvervsstyrelsen, nu Bolig- og Planstyrelsen). Det har i særlig grad været relevant ift. forventede og realiserede effekter og ift. at beregne de forventede effekter af den nye strategi i lyset af de erfaringer, Landbrugsstyrelsen har gjort.

En anden type af anvendte data er andre strategier og planer fx EU's biodiversitetsstrategi, jord-til-bord strategien, relevante direktiver, nationale og internationale handlingsplaner mm. Formålet her har været at verificere sammenhængen til andre relevante instrumenter.

3.2.1 Ex-ante processen

Selve processen omkring gennemførelsen af ex-ante evalueringen og den Strategiske Miljøvurdering (SMV) har været struktureret omkring status- og fremdriftsmøder med Landbrugsstyrelsen hver 14. dag, hvor formålet har været en gensidig orientering omkring fremdrift i henholdsvis styrelsens planarbejde og evaluators vurderingsaktiviteter.

Fra december 2020 til og med august 2021 har der været tale om en særdeles iterativ proces mellem Landbrugsstyrelsen og evaluator, hvor evaluator har givet feedback på tidlige udkast til de enkelte kapitler i den strategiske plan. Evaluators feedback har været i form af kommentering af konkrete kapitler både på skrift og på møder med Landbrugsstyrelsen udover de afholdte statusmøder. Landbrugsstyrelsen har efterfølgende arbejdet videre med den leverede feedback og har bearbejdet kapitlerne til den version af den strategiske plan, der er fremsendt d. 1. juni 2021 til ex-ante evaluering, og siden til versionen dateret 1. september 2021 samt versionen dateret 11. november 2021.

Tabellen nedenfor viser den iteration, der har været mellem Landbrugsstyrelsen og evaluator på de enkelte kapitler frem til august, og som evaluator har fundet meget nyttig og sat stor pris på.

Tabel 1 Samarbejdsproces mellem evaluator og Landbrugsstyrelsen

Feedback	Proces
SWOT (kap 2)	Der har været dialog med Landbrugsstyrelsen om de tre udarbejdede SWOT analyser og brugen af dem i CAP-planen herunder den måde som SWOT-indikatorerne er anvendt. Er foregået gennem møder og med skriftlige kommentarer til Landbrugsstyrelsen.
Kontekstindikatorer (kap 2)	Evaluator har bistået Landbrugsstyrelsen med at få lavet et samlet overblik over alle kontekstindikatorer med tilhørende baseline data. Er foregået gennem møder, med desk research og med skriftlige input til Landbrugsstyrelsen vedrørende værdifastsættelsen af specifikke indikatorer.
Prioriteringsmodel (kap 2)	Evaluator har bistået Landbrugsstyrelsen med at udvikle og indarbejde den endelige prioriterings- og rangeringsmodel og med at få en mere eksplicit udnyttelse af og reference til af SWOT-analyserne ind i CAP-planen. Er foregået gennem møder med skriftlige bidrag.
Interventionsstrategi (kap 2)	Evaluator har kommenteret på interventionsstrategien både skriftligt og mundtligt.
Strategiens sammenhængskraft (kap 3)	Evaluator har kommenteret skriftligt.
Forvaltnings og koordinationsystemer (kap 7)	Evaluator har kommenteret skriftligt.
Modernisering: AKIS og digitale teknologier (kap 8)	Evaluator har kommenteret skriftligt.
Forenkling (kap 8)	Evaluator har kommenteret skriftligt.
Støtteordninger (kap 5)	Evaluator har kommenteret skriftligt på udkast til støtteordninger bl.a. med en oversigtstabel over, hvad der manglede af information i hver enkelt ordningsbeskrivelse i forhold til forordningstekstens krav.

Første udkast til ex-ante evalueringsrapport (22. juni 2021) var baseret på en vurdering af udkast til CAP-plan fremsendt til evaluator 01.06.2021. Udkastet var ikke endeligt, og der manglede stadig afklaring på flere afgørende punkter:

Der forelå ikke en endelig forordningstekst. CAP-planen såvel som ex-ante evalueringen var derfor gennemført med afsæt i forslag til forordningstekst beskrevet i Europa-Parlamentets og Rådets forordning om regler for støtte til strategiske planer, der udarbejdes af medlemsstaterne under den fælles landbrugspolitik og finansieres gennem Den Europæiske Garantifond for Landbruget (EGFL) og Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL), COM 2018 392 final, dateret 1.6. 2018.

Der forelå ej heller en endelig politisk beslutning om indhold i planen og om den økonomiske ramme og dennes anvendelse på ordninger for CAP-planen. Udkastet til CAP-plan var baseret på Regeringens udspil dateret 28. april 2021².

Ydermere manglede der svar på de spørgsmål og afsnit, som Landbrugsstyrelsen har fremsendt til kommentering hos EU-Kommissionens Geo-Hub.

Endelig fremsendte EU-kommissionen medio juni 2021 en ny skabelon for CAP-planen. Den udleverede CAP-plan fulgte ikke denne skabelon. De to strukturer afviger dog ikke meget fra hinanden.

Efterfølgende har Landbrugsstyrelsen overført CAP-planen til den nye skabelon, ligesom at Landbrugsstyrelsen har kommenteret på ex-ante evalueringen og imødekommet hhv. noteret sig hovedparten af evaluators anbefalinger til CAP-planen. Landbrugsstyrelsen har desuden opdateret finansieringstabel og resultatmål i forhold til udkastet fra juni 2021.

I mellemtiden er det ligeledes blevet besluttet at inkludere nye ordninger i form af Grøn bioraffinering og 3 nye eco-schemes: Måltrettet regulering (nu ny reguleringsmodel), biodiversitet (nu biodiversitet og bæredygtighed) og planter, mens Måltrettet regulering (søjle II) ikke medtages. Hertil kommer at EU-Kommissionen er kommet med nogle afklaringer vedr. GLM-kravene.

Evaluator justerede derfor ex-ante evalueringen i dette lys og fremsendte den 6. august 2021 en version 2. Efterfølgende er der kommet yderligere justeringer og præciseringer til fra Landbrugsstyrelsens side bl.a. vedr. GLM-krav og i forhold til de konkrete støtteordninger.

Ultimo juni 2021 er der indgået aftale i EU om den fælles landbrugspolitik for 2023-2027, ligesom EU-Kommissionen vedtog den endelige forordningstekst den 23. juli 2021. Landbrugsstyrelsen afventer fortsat svar fra Kommissionens Geo-Hub.

Evaluator justerede version 3 af ex-ante evalueringen i dette lys. Version 3 og dennes anbefalinger var baseret på forslag til den danske strategiske CAP-plan dateret 1. september 2021.

Den 4. oktober 2021 blev der indgået en politisk aftale om grøn omstilling af dansk landbrug. Denne aftale affødte bl.a., at en række nye støtteordninger blev føjet til CAP-planen: En koblet ordning i form af en ko-præmie til kvægsektoren, koblet tilskud til producenter af stivelseskartofler, investeringsstøtte til miljø- og klimateknologi samt måltrettet regulering (søjle II).

² Se eksempelvis: <https://www.regeringen.dk/media/10351/bilag-6a-endeligt-faktaark280421.pdf>

Denne ex-ante evaluering (version 6) forholder sig til justeringerne og til danske strategiske CAP-plan dateret 11. november 2021 samt kommentarer og forklaringer fra Landbrugsstyrelsen til version 5 af ex ante evalueringsrapporten.

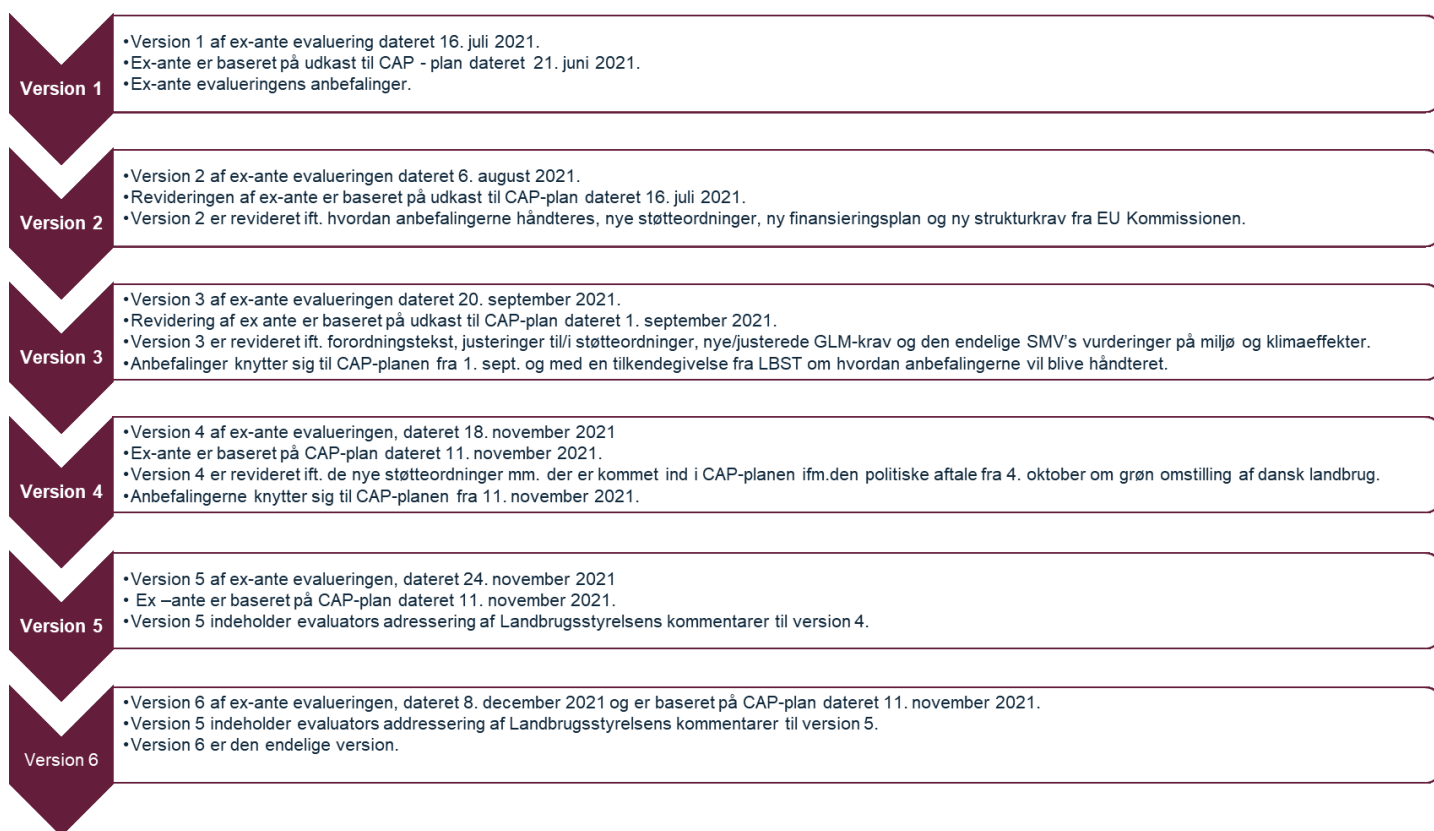
3.2.1.1 Læsevejledning

Som nævnt har processen omkring ex-ante evalueringen i høj grad været iterativ. Det betyder også, at mange af de anbefalinger, som evaluator fremkom med i første udkast til ex-ante evalueringsrapport (22. juni 2021), er blevet indarbejdet i de efterfølgende CAP-planer dateret hhv. den 16. juli 2021, 1. september 2021 og 11. november som version 4 af ex-ante evalueringen er baseret på. Den nærværende version 6 dateret 8. december 2021 indeholder evaluators adressering af Landbrugsstyrelsens kommentarer til version 5, og dermed er version 6 den endelige version.

De anbefalinger, der er i version 6, knytter sig m.a.o. til udkastet til CAP-Plan af 11. november 2021 samt efterfølgende forklaringer fra Landbrugsstyrelsen. I kapitel 11 er der indsat en tabel med anbefalingerne, og hvor det er noteret, hvorledes Landbrugsstyrelsen forventer at håndtere de tilbageværende anbefalinger ud fra de tre kategorier: "imødekommes", "tages til efterretning" og "skal endelig afklares".

Ex-ante evalueringen er desuden opdateret med de nye støtteordninger, der er blevet inkluderet både hvad angår finansiering, forventede resultater og effekter mm og med de nyeste GLM krav mm. Figuren nedenfor giver et samlet overblik.

Figur 1 Overblik over ex-ante evalueringens versioner

4. Vurdering af SWOT- og behovsanalysen

I dette kapitel rapporteres ex-ante evalueringen af den obligatoriske SWOT-analyse. Rapporteringen opdeles i to afsnit: De generelle principper bag den gennemførte SWOT-analyse og Landbrugsstyrelsens sammenfatning af SWOT-analysen i CAP-strategiens kapitel 2, hvor der også gennemføres en prioritering af de identificerede behov.

Dernæst rapporteres vurderingen af planenes interventionsstrategi, som den er beskrevet i CAP-planens kapitel 3 efterfulgt af et afsnit med anbefalinger.

4.1 SWOT-analyse

Landbrugsstyrelsen har udarbejdet tre omfattende SWOT-analyser, der omfatter de 9 specifikke målsætninger og de tre overordnede målsætninger, som EU-Kommissionen har fastsat i CAP-plan forordningen (EU-forordning 2018/0216(COD)) artikel 6.

- a) At støtte en bæredygtig landbrugsindkomst og modstandsdygtighed i landbrugssektoren i hele Unionen med henblik på øget fødevarerikkerhed og landbrugsmæssig diversitet på lang sigt samt sikring af den økonomiske bæredygtighed af landbrugsproduktionen i Unionen
- b) at styrke markedsorienteringen og øge bedrifternes konkurrenceevne både på kort og lang sigt, herunder større fokus på forskning, teknologi og digitalisering
- c) at forbedre landbrugernes position i værdikæden
- d) at bidrage til modvirkning af og tilpasning til klimaforandringer, herunder ved at reducere drivhusgasemissioner og øge kulstofbinding, samt fremme bæredygtig energi
- e) at fremme bæredygtig udvikling og effektiv forvaltning af naturressourcer såsom vand, jord og luft, herunder ved at mindske afhængigheden af kemikalier
- f) at bidrage til at standse og vende biodiversitetstab, forbedre økosystemtjenesterne og bevare levesteder og landskaber
- g) at tiltrække og fastholde unge landbrugere og nye landbrugere og fremme bæredygtig virksomhedsudvikling i landdistrikterne

h) at fremme beskæftigelse, vækst, kønsligestilling, herunder kvinders deltagelse i landbruget, social inklusion og lokal udvikling i landdistrikterne, herunder cirkulær bioøkonomi og bæredygtigt skovbrug

i) at forbedre den måde, hvorpå landbruget i Unionen reagerer på samfundets krav til fødevarer og sundhed, herunder vedrørende sikre og nærende fødevarer af høj kvalitet, der er produceret på bæredygtig vis, mindskelse af madspild samt forbedring af dyrevelfærd og bekæmpelse af antimikrobiel resistens.

De 3 overordnede målsætninger er:

1. At fremme en intelligent, konkurrencedygtig, modstandsdygtig og diversificeret landbrugssektor og dermed garantere fødevarerens sikkerheden på lang sigt.
2. At støtte og styrke miljøbeskyttelsen, herunder biodiversitet, og klimaindsatsen og bidrage til opfyldelsen af Unionens miljø- og klimamålsætninger, herunder dens forpligtelser i henhold til Parisaftalen.
3. At styrke den socioøkonomiske struktur i landområderne

De tre SWOT-analyser - en for hver overordnet målsætning for CAP-planen - er samlet i tre rapporter og er i høj grad drevet af kvantificerede hypoteser omkring udviklingen i den danske landbrugssektor. Vurderingen af SWOT-elementerne og deres placering i SWOT-analyserne er sket ud fra fem forhold:

- Styrke – Status for påvirkning af målsætning i dag
- Påvirkningsmulighed – CAP'ens mulighed for påvirkning over 5-7 år
- Potentiale – påvirkning af målsætning over længere tid 15-20 år
- Forudsigelighed – sandsynlighed af perspektivet
- Perspektiv – Er der anlagt et nationalt eller internationalt perspektiv.

SWOT-analyserne er vedlagt den nationale strategiske plan som bilag II. Samlet set er der ydet et stort arbejde med at gennemføre de 3 SWOT-analyser, og helt overordnet udgør analyserne et godt grundlag for udarbejdelsen af strategiplanen.

Af hensyn til en styrkelse af arbejdet med SWOT-analyser i Landbrugsstyrelsen i fremtiden kan der nedenfor desuagtet peges på et par muligheder for at forbedre SWOT-analyserne i forbindelse med næste budgetperiode, uden at det skal have betydning for den nuværende strategiplan.

4.1.1 Kontekstanalyse og indikatorer

Det er et vigtigt formål med ex-ante evalueringen at vurdere, hvorvidt SWOT-analyserne gør brug af de 28 kontekstindikatorer, som EU-Kommissionen har udvalgt som obligatoriske indikatorer for arbejdet med udarbejdelsen af den nye strategiske plan. Evaluator har konstateret, at flere kontekstindikatorer ikke benyttes i SWOT-analyserne. Det skyldes dels, at nogle indikatorer ikke er relevante i en dansk sammenhæng, dels den hypotesedrevne tilgang.

Landbrugsstyrelsen har endvidere valgt ikke at lave en samlet kontekstanalyse (situationsanalyse), sådan som det har været sædvanlig praksis i forbindelse med udarbejdelsen af tidligere landdistriktsprogrammer. I stedet har Landbrugsstyrelsen taget udgangspunkt i SWOT-analyserne centreret omkring de 9 målsætninger med *partielle* kontekstanalyser knyttet til målsætningerne. Dermed har flere indikatorer unddraget sig opmærksomhed, og flere steder i arbejdet er de erstattet med andre indikatorer, der ikke er helt så præcise, og som ikke umiddelbart kan bruges til sammenligning med andre EU-lande, som EU-Kommissionen gerne vil have mulighed for at gøre.

Landbrugsstyrelsen har efterfølgende opdateret kontekstindikatorlisten med hjælp fra evaluatør og AU, og har dermed sikret, at alle indikatorer nu er opdaterede og dermed kan udgøre baselines for vurderingen af effekterne af planens implementering i de kommende år. Det skal påpeges, at kontekstindikatorlisten ikke er en del af det foreliggende udkast til strategisk plan, hvor det i henhold til teksten i kapitel 2.3 vil indgå. Det fremgår heller ikke i bilagslisten i kapitel 9, at listen vil indgå på et senere tidspunkt. Landbrugsstyrelsen oplyser i en kommentar til version 5 af denne rapport, at EU-Kommissionen vil udarbejde en forud udfyldt liste med data for kontekstindikatorerne, og at den tabel skal indgå i kapitel 2.3. Denne nye praksis i forhold til tidligere programmeringer tages naturligvis til efterretning af evaluatør. Ud over SWOT-analysen indgår der ingen bilag i CAP-planen, men Landbrugsstyrelsen oplyser, at CAP-planen vil indeholde alle relevante bilag i overensstemmelse med kravene i forordningen, når den fremsendes til EU-Kommissionen.

4.1.2 Brugen af hypoteser

Den dataunderstøttede fremgangsmåde med brug af hypoteser fungerer i princippet godt, især når det iagttages, at præmissen er, at hypotesen skal begrundes relativt overordnet/generelt med overvejende kvantitative data, selv om de ikke er baseret på en komplet kontekstanalyse. Fremgangsmåden fungerer godt til at fokusere analysen, og der bringes mange hypoteser i spil, som i sig selv bidrager til en god beskrivelse af situationen i sektoren.

Det er imidlertid vurderingen, at flere af hypoteserne repræsenterer virkninger/symptomer på underliggende årsager, og at disse årsager ikke kommer helt frem i lyset i de dataanalyser, der ligger til grund for hypotesen. Når de egentlige årsager ikke belyses, bliver det umiddelbart svært at fokusere de valgte interventioner på disse årsager. Det risikeres, at foranstaltninger behandler symptomer og ikke årsager.

Det anbefales derfor, at hypoteser i et fremtidig analysearbejde bases på egentlige årsags-virkningssammenhænge.

4.1.3 Rubricering af SWOT-elementer

Efter sædvanlig praksis udgør kontekstanalysen kommenteret ovenfor grundlaget for at identificere sektorens interne styrker (S) og svagheder (W). Disse opgøres sædvanligvis relativt, således at en faktor vurderes at være en styrke i forhold til konkurrenter eller andre aktører, og ikke i sig selv. Et eksempel: Arbejdsproduktiviteten (GVA/AWU) i Danmark kan ikke siges at være en styrke, hvis den ikke sammenlignes med andre landes arbejdsproduktivitet og derudfra vurderes som værende stærk eller svag. Det er endvidere sådan, at de interne styrker og svagheder karakteriseres ved at være forhold, som aktørerne selv kan kontrollere eller i det mindste agere for at ændre. Det modsatte gælder for de identificerede sektoreksterne muligheder (O) og trusler (T). Her er der tale om eksterne forhold, som aktørerne ikke selv kan kontrollere, og som man som aktør i sektoren kan forsøge at drage fordel af (muligheder) eller forsøge at undgå (trusler) ved at øge sine styrker eller eliminere sine svagheder.

Netop heri ligger det fremadrettede strategielement i SWOT-analysen: At det er muligt ud fra den gennemførte kontekstanalyse og den efterfølgende identifikation af SWOT-elementerne, at anviser aktioner (foranstaltninger, interventioner), der kan styrke sektoren i sine bestræbelser på at udnytte muligheder og omgå trusler. Det er ikke i alle tilfælde lykkedes at rubricere sektorens identificerede styrker og svagheder, hhv. eksterne trusler og muligheder helt præcist i den hypotesedrevne model, beskrevet ovenfor.

Det anbefales, at rubriceringen af SWOT-elementer fremadrettet følger den beskrevne praksis systematisk, således at SWOT-analysens nytte som værktøj til identifikation af behov og interventioner forstærkes.

4.2 Prioritering af behov

Behovsprioriteringen i den strategiske plan tager afsæt i en sammenfatning af SWOT-analyserne i bilag, der rummer mere end 160 SWOT-elementer.

Den udarbejdede sammenfatning af SWOT-analysen for hver af de specifikke målsætninger A til I til CAP-planens hovedtekst er meget nyttig i forhold til det videre arbejde med at identificere og prioritere de mest relevante og centrale behov, og udfordringer for det danske landbrugserhverv.

På baggrund af de udarbejdede SWOT-rapporter har Landbrugsstyrelsen identificeret i alt 43 behov, der i henhold til artikel 108 i forordningsteksten er vurderet og rangeret efter prioritet.

Vurderingen og rangeringen af behovene er todelt. For det første er der foretaget en vurdering med afsæt i de identificerede behovs økonomiske relevans, deres miljø- og klimamæssige relevans, samt deres relevans i relation til landdistriktsudvikling. For det andet er der ved vurderingen taget hensyn til, om adressering af et behov bidrager til understøttelse af flere af de specifikke målsætninger, der fremgår af artikel 6 i CAP-plan forordningsteksten samt om adressering af behovet bidrager til imødekommelse af EU-strategier (Green Deal), EU-direktiver inden for natur, klima og miljø eller nationale handlingsplaner inden for natur, miljø, klima og landdistriktsudvikling.

På baggrund af ovenstående to-trins-vurdering er behovene rangeret i fire overordnede grupper afhængigt af relevans:

1. Meget høj relevans
2. Høj relevans
3. Medium relevans.
4. Lav relevans

CAP-planen benytter denne konkrete rangering af behovene:

Tabel 2 Betydning af rangeringskriterier for den danske CAP-plan

Rangering	Betydning
Meget høj relevans	Behov med <i>meget høj relevans</i> prioriteres i CAP-planen. Der designes passende ordninger og afsættes passende finansiering til imødegåelse af behov med høj relevans.
Høj relevans	Behov med <i>høj relevans</i> <u>bør</u> prioriteres i CAP-planen. Der designes ordninger og afsættes finansiering, der medvirker til imødegåelse af behov med høj relevans.
Mellem relevans	Behov med <i>mellem relevans</i> kan eventuelt prioriteres i CAP-planen. Der vil ikke nødvendigvis indgå ordninger eller finansiering i CAP-planen til imødegåelse af behov med mellem relevans. Behov med <i>mellem relevans</i> kan imødegås af afledte effekter af andre ordninger eller via indsatser eller strukturer, der ligger uden for CAP-planen.

Lav relevans	Behov med <i>lav relevans</i> skal ikke prioriteres i CAP-planen. Der afsættes ikke finansiering til imødegåelse af behov med lav relevans.

Vurdering og rangordning af behov følger de 9 specifikke målsætninger for den fælles landbrugspolitik, og for hvert behov under den givne specifikke målsætning er den beskrevne vurderingsmodel anvendt. Det giver en systematisk gennemgang dels af behovene og dels af den efterfølgende prioritering.

Det er evaluators vurdering, at den benyttede prioriteringsmodel virker godt og tydeliggør i strategiplanens kapitel 2.1, hvilke behov, der bør adresseres under CAP-planen.

4.3 Interventionsstrategien

Identifikationen af sektorens behov og prioriteringen heraf samt den efterfølgende rangordning i henhold til den benyttede totrinsmodel leder frem til selve interventionsstrategierne.

Den foreliggende strategiplan rummer en interventionsstrategi for hver af de 9 specifikke målsætninger. Interventionsstrategierne er beskrevet med angivelse af de ordninger/interventioner, der påtænkes benyttet til at adressere de identificerede behov under målsætningen. Der indgår endvidere en resultatmål-tabel for hver målsætning, samt en hensigtsmæssig samlet oversigt over de fastsatte resultatmål og milepæle for planen i sektion 2.3.1, der kommenteres nedenfor.

Teksten er summarisk og velstruktureret i sin tilpasning til den foreliggende skabelon og giver en klar og systematisk gennemgang af den foreslåede interventionsstrategi for hver specifik målsætning. En enkelt sætning netop for hver specifik målsætning falder dog i øjnene. Det anføres således, f.eks. side 36: 'Der ses således overensstemmelse mellem resultatmål og den dertilhørende finansiering pr. støtteordning, der skal sikre opfyldelse af målene i 2029.'

Sammenhængen fremgår imidlertid ikke af teksten, men af de kalkulationer, der ligger bag fastsættelsen af den finansielle ramme, f.eks. enhedsbeløb per hektar. Teksten kan ændres til at fastslå, at der er sammenhæng og henviser til relevante bilag. Det gælder alle målsætninger. Landbrugsstyrelsen oplyser, at denne ændring er foretaget i den seneste version af CAP-planen.

På baggrund af den foretagne sammensætning af ordninger og den økonomiske prioritering vurderer evaluator, at behovene er velbegrundede og fornuftigt prioriterede i de fire relevansgrupper, samt at den beskrevne strategi for hver specifik målsætning er hensigtsmæssig.

De opstillede resultatmål-tabeller for hver målsætning er i udgangspunktet gode, men der mangler stadig enkelte resultatmål, og tabellerne bør gøres færdige, hvilket ifølge Landbrugsstyrelsen vil ske, inden endelig fremsendelse af CAP-planen til EU-Kommissionen.

Kapitlet afsluttes med en god oversigt over de planlagte støtteordninger med tilhørende output og link til resultatindikatorer, der er yderligere kommenteret nedenfor.

5. Den Strategiske plans interne og eksterne sammenhæng

Som en konsekvens af den valgte samarbejdsmodel mellem Landbrugsstyrelsen og evaluatør, se kapitel 1 for en nærmere beskrivelse af processen, har evaluatør givet skriftlige og mundtlige kommentarer til en tidligere version af CAP-planens kapitel 3 om "Strategiens sammenhængskraft". Kapitlet indeholdt i den nuværende udgave af CAP-planen er en revideret version.

Ifølge de foreliggende guidelines til gennemførelse af ex-ante- evalueringen samt forordningstekstens beskrivelse af ex-ante evalueringens formål skal evalueringen forholde sig til *"den foreslåede strategiske plans indre sammenhæng og dens sammenhæng med andre relevante instrumenter"*.

Den samlede beskrivelse af forordningstekstens angivelse af indholdet i beskrivelsen af den strategiske plans interne og eksterne sammenhæng fremgår af artikel 109, stk. 2:

Interventionsstrategien skal vise strategiens sammenhæng og interventionernes komplementaritet på tværs af de specifikke målsætninger som omhandlet i artikel 6, stk. 1 og 2, ved at indeholde:

a) en oversigt over miljø- og klimastrukturen i den strategiske plan med en beskrivelse af følgende:

- i) for hver GLM-norm, der er opført i bilag III, hvordan Unionens norm gennemføres, herunder følgende elementer: en sammenfatning af den anvendte praksis på bedriften, det territoriale anvendelsesområde, typerne af landbrugere og andre støttemodtagere omfattet af normen og om nødvendigt en beskrivelse af, hvordan denne praksis bidrager til at nå denne GLM-norms hovedformål.
- ii) det samlede bidrag fra konditionalitet til de specifikke målsætninger, der er anført i artikel 6, stk. 1, litra d), e) og f)
- iii) komplementariteten mellem de relevante referencebetingelser, jf. artikel 31, stk. 5, og artikel 70, stk. 3, konditionalitet og de forskellige interventioner, herunder støtte til økologisk landbrug, og som vedrører de specifikke målsætninger i artikel 6, stk. 1, litra d), e) og f)
- iv) den måde, hvorpå det større samlede bidrag, der er omhandlet i artikel 105, skal opnås
- v) hvordan miljø- og klimastrukturen i den strategiske plan skal bidrage til og være i overensstemmelse med de langsigtede nationale mål, der er fastsat i eller udspringer af de retsakter, der er opført i bilag XIII

b) hvad angår den specifikke målsætning i artikel 6, stk. 1, litra g), en oversigt over de relevante interventioner og specifikke betingelser for unge landbrugere fastsat i den strategiske plan såsom dem, der er omhandlet i artikel 26, stk. 4, litra a), artikel 30, 73 og 75 og artikel 77, stk. 6. Medlemsstaterne skal navnlig henvise til artikel 95, når de fremlægger finansieringsplanen for de interventionstyper, der er omhandlet i artikel 30, 73 og 75. Oversigten skal også indeholde en generel redegørelse for samspillet med nationale instrumenter med henblik på at forbedre sammenhængen mellem Unionens aktioner og nationale aktioner på dette område.

c) en redegørelse for, hvordan interventioner i forbindelse med koblet indkomststøtte som omhandlet i afsnit III, kapitel II, afdeling 3, underafdeling 1, er i overensstemmelse med direktiv 2000/60/EF

d) hvad angår den specifikke målsætning i artikel 6, stk. 1, litra a), en oversigt over, hvordan målet om en mere rimelig fordeling og en mere effektiv målretning af indkomststøtte, der skal ydes til landbrugere i henhold til den strategiske plan, følges, herunder, hvis det er relevant, oplysninger, der begrundes anvendelsen af undtagelsen i artikel 29, stk. 1, andet afsnit.

Denne oversigt skal, hvis det er relevant, også omhandle overensstemmelsen og komplementariteten af territorialiseringen af grundlæggende indkomststøtte, jf. artikel 22, stk. 2, med støtte i forbindelse med andre interventioner, navnlig betalinger for naturbetingede eller andre områdespecifikke begrænsninger, jf. artikel 71.

e) en oversigt over de sektorrelaterede interventioner, herunder koblet indkomststøtte som omhandlet i afsnit III, kapitel II, afdeling 3, underafdeling 1, og de interventioner i bestemte sektorer, der er omhandlet i afsnit III, kapitel III, med en begrundelse for udvælgelsen af de pågældende sektorer, en liste over interventionerne pr. sektor og deres komplementaritet

f) hvis det er relevant, en redegørelse for, hvilke interventioner der skal bidrage til at sikre en sammenhængende og integreret tilgang til risikostyring

g) hvis det er relevant, en beskrivelse af samspillet mellem nationale og regionale interventioner, herunder fordeling af de finansielle tildelinger pr. intervention og pr. fond

h) en oversigt over, hvordan den strategiske plan bidrager til den specifikke målsætning om at forbedre dyrevelfærd og bekæmpe antimikrobiel resistens, jf. artikel 6, stk. 1, nr. i), herunder referencebetingelserne og komplementariteten mellem konditionalitet og de forskellige interventioner

i) en redegørelse for, hvordan interventioner og elementer, der er fælles for flere interventioner, bidrager til forenkling for de endelige støttemodtagere og mindske af den administrative byrde.

Det er primært kapitel 3 i CAP-planen, der skal beskrive den strategiske plans interne og eksterne sammenhæng som ovenfor anført, og som i dette kapitel i ex-ante evalueringen vurderes.

5.1 Den interne sammenhæng

Som nævnt, skal kapitel 3 i Den strategiske plan beskrive strategiens (interne) sammenhængskraft på tværs af og mellem de tre overordnede målsætninger, de specifikke målsætninger/interventionsstrategierne og de valgte støtteordninger/interventionslogikker.

Strategiens sammenhængskraft er beskrevet i kapitel 3 og følger forordningstekstens overskrifter. I sektion 3.1 argumenteres der fornuftigt for, hvorfor der ikke i den danske strategiske plan indgår risikostyring, jf. 109, stk. 2, litra f.

Sektion 3.2 beskriver planens overordnede miljø- og klimaarkitektur, og angiver hvordan der er etableret en tæt sammenhæng mellem grønne konditionalitetskrav (GLM-krav), de specifikke målsætninger D-F, ordninger under planen samt nationale indsatser. Der er lagt vægt på, at ordninger under målsætning 1 og 3 også bidrager til målsætning 2, samt at nationale indsatser i overvejende grad har fokus på emner af direkte relevans for målsætning 2 og dermed understøtter den samlede miljø- og klimaarkitektur. Også anvendelsen af den nye Bruttoarealmodel beskrives kort. Ændringer i GLM-krav beskrives fyldestgørende, ligesom introduktionen af nye ordninger - såkaldte Eco-schemes - beskrives med vægt på betydningen for effekterne for klima, miljø og biodiversitet. Planens betydning for allerede etablerede langsigtede mål i Danmark beskrives, og det forventes velbegrunder, at CAP-planen vil bidrage til forfølgelsen af de nationale mål, og til at

understøtte implementeringen af EU-lovgivningen på de relevante områder, se også afsnit 5.2 nedenfor. Planen indeholder ligeledes et selvstændigt afsnit om konditionalitet, hvor hvert GLM-krav kort er anført hvad gælder indhold, anvendelsesområde, berørte bedrifter samt rationale bag kravet ift. miljø- og klimaindsatsen i planen.

Det er evaluators vurdering, at teksten giver et godt og overordnet billede af arkitekturen i planen i sammenhæng med andre nationale indsatser, samt konkret beskriver gældende GLM-krav og ændringer heri i forhold til tidligere.

Det skal også nævnes, at kapitlet (sektion 3.3) som foreskrevet i forordningsteksten indeholder en kort redegørelse for, hvilke sektorinterventioner (sektorrelaterede støtteordninger), der indgår i CAP-planen. Det drejer sig om følgende:

- Slagtepræmier til kvægsektoren,
- Ko-præmier til kvægsektoren,
- Støtte til producenter af stivelseskartofler (industrikartofler til kartoffelmel)
- Gennemførelse af driftsprogrammer i Producentorganisationer under frugt- og grøntsektoren samt et
- Program til styrkelse af dansk biavl.

Den strategiske plan indeholder en fyldestgørende begrundelse for, hvorfor det kan være relevant at støtte et biavlprogram, ligesom det er obligatorisk at gennemføre et program for producentorganisationer inden for frugt og grøntsektoren. Rationale bag de koblede ordninger er derimod mindre klart, og kan med fordel foldes bedre ud. Det er forståeligt, at den koblede støtte under de tre ordninger bidrager til at modvirke effekterne af fjernelse af betalingsrettighederne for disse sektorer, men om støtten er afgørende for, om de berørte producenter i kvægsektoren kan opretholde produktionen eller ej, er ikke entydig. Det fremgår også af de økonomiske vurderinger fra IFRO, der benyttes som argument for ordningerne. Se for eksempel Olsen, Jakob: 'Produktion af konventionelt og økologisk slagtekvæg med fokus på effekten af slagtepræmien', IFRO, 2019). Hvad gælder den koblede støtte til stivelseskartofler er situationen modsat. Her har erhvervet oplevet en markant udvidelse af arealet for industrikartofler gennem de senere år til 40,000 ha i 2020, og antallet af producenter er steget fra 670 til 810. Endvidere er produktionskapaciteten i stivelsesindustrien nu fuldt udnyttet. IFRO forventer en stabilisering af situationen i sektoren i de kommende år, forstået på den måde, at produktionen af industrikartofler svarer til den produktionskapacitet, der er opbygget og til den efterspørgsel efter kartoffelstivelse, der driver værdikæden. Se Bramsen, Jens-Martin, et.al: 'Landbrugets økonomi 2020' IFRO, 2020.

Endelig skal det nævnes, at det, ifølge forordningsteksten også er et obligatorisk krav, at kapitlet refererer til, hvordan tilskudsordningen til yngre jordbrugere indgår og bidrager til strategiens sammenhængskraft. Dette afsnit er ikke med i den vurderede version, men det fremgår af de enkelte ordningsbeskrivelser, hvilket er en fyldestgørende løsning, siden skabelonen for CAP-planen heller ikke understøtter, at kravet beskrives i selve kapitlet.

Kapitel 4 i CAP-planen beskriver de elementer i planen, der er fælles for flere støtteordninger. Det gælder definitioner og minimumskrav, elementer relateret til direkte betalinger og teknisk bistand. Der redegøres i den forbindelse summarisk for, hvorfor Danmark ikke vil gøre brug af omfordelingsindkomststøtte, capping og degressivitet af betalinger samt territorialisering af den direkte støtte. Emnet er dækket i kapitel 9 i denne rapport.

5.2 Sammenhæng til andre strategier, planer og politikker

Udover at sikre en intern sammenhæng i CAP-planen, er det også et krav i CAP-plan forordningen, at CAP-planen forholder sig til, hvordan planen understøtter og supplerer andre nationale strategier, planer og politikker, jf. artikel 109, stk. 2, litra a(v). I den nuværende version af Den strategiske CAP-plan er der afsat et afsnit til dette i CAP planens kapitel 1, afsnit 1.1 "*Strategisk udtalelse om hovedformål og ordninger*". Afsnittet er efter evaluators vurdering fyldestgørende, men der kan ikke desto mindre peges på et enkelt punkt, hvor en præcisering vil være relevant.

Tabeloversigten (sektion 1.3) over årlige konvolutter er ikke intuitivt logisk. De direkte betalinger under søjle 1 er angivet til 6.425 mia. kr. Det må være 6,425 mia. kr. Der er med andre ord en kommafejl i tabellen. Endvidere indeholder de direkte betalinger under søjle I også de 2.030 mio. kr. overført som fleks under søjle II. Som tabellen er nu, er der dobbelttælling af fleks-midlerne. Hvis der IKKE er dobbelttælling, bør parenteser ændres til 'er fratrukket direkte betalinger i 2022 - 2026. Landbrugsstyrelsen oplyser, at tabeloversigten justeres, inden den endelige CAP-plan fremsendes til Kommissionen.

I kapitel 3, afsnit 3.2.4 "*Forklaring af, hvordan miljø- og klimaarkitektur forventes at bidrage til allerede, etablerede langsigtede nationale mål*" beskrives det, hvordan CAP-planen, og i særlig grad målsætning 2, spiller ind på følgende områder:

- Klimahandlingsplan, herunder lavbundsprojekter
- Vandområdeplanerne
- Nitrathandlingsplaner
- Det danske skovprogram
- Natur- og biodiversitetspakken
- Natura 2000-planerne
- Pesticid-strategien 2017-2022

Det er et informativt afsnit, der både er velskrevet og som konkret anfører, hvilke af støtteordningerne under CAP-planen, der vil understøtte de pågældende områder.

De konkrete støtteordningsbeskrivelser angiver i flere af beskrivelserne, hvordan og hvilke sammenhænge der er mellem den enkelte støtteordning og andre nationale strategier, planer og politikker. Det er meget informativt.

6. Vurdering af den strategiske plans forventede resultater og effekter og fremdrift

6.1 Mål og finansieringsplan

Kravet til indholdet i den strategiske plans kapitel 6 er indeholdt i forordningstekstens artikel 112, stk. 1 vedrørende måltabel, og stk. 2 vedrørende finansieringsplan. Heraf fremgår det, at den strategiske plan skal indeholde en måltabel, der både sammenfatter resultatmålene i interventionsstrategien og de tilknyttede output for hver ordning, samt en finansieringsplan som beskrevet i stk. 2, litra a til e.

Den foreliggende version af den strategiske plan indeholder i kapitel 6 en henvisning til kapitel 2.3 om resultatindikatorer. Afsnittet er kommenteret ovenfor i denne rapport.

Kapitel 6 indeholder endvidere udmøntningen af EU's fælles landbrugspolitik for perioden 2023 til 2029, hvor de to sidste år er N+2.

Finansieringsplanen er udbetalingsrammer (brutto) angivet i EUR for hvert af årene 2024 til 2029 og totalt, fordelt på søjlerne I og II og på ordninger.

Finansieringsplanen indeholder også de beløb, der knytter sig til udbetalinger for tilsagn fra den forrige programperiode: Den såkaldte hale, der beløber sig til 78,6 millioner EUR. Ud af den samlede ramme på 4.829.205.143 EUR.

Evaluators bemærker, at ordningen vedrørende tilskud til investeringer i klima- og miljøteknologi IKKE er indeholdt i finansieringsplanen. Det drejer sig samlet om 13,5 millioner EUR for programperioden. Det er givetvis en fejl, og det anbefales at rette fejlen. Om det vil betyde omallokeringer af 13,5 millioner EUR fra andre ordninger til Klima- og miljøteknologiordningen, eller om den samlede ramme kan øges med 13,5 millioner EUR er uklart, og det bør justeres, før den endelige fremsendelse til Kommissionen.

Kapitel 6 skal ligeledes indeholde en detaljeret finansieringsplan, men den er ikke indeholdt i udkastet og vil blive udarbejdet senere. Den kan derfor heller ikke kommenteres her, men det anbefales naturligvis, at den udarbejdes, inden den endelige CAP-plan sendes til Kommissionen.

I den forbindelse vil det være relevant at opdele finansieringsplanen på offentlig og privat finansiering, hvor det er relevant (for enkelte ordninger som LAGs projektordning, for etablering af grøn bioraffinering, for klima- og miljøteknologi og for andre investeringsstøtteordninger med privat medfinansiering i planen) og på offentlig finansiering fordelt på dansk finansiering og EU-finansiering. Det anbefales, at der på denne måde præsenteres en samlet finansieringsplan for planperioden, hvor alle relevante ressourcer og deres planlagte anvendelser fremgår.

Det anbefales også at gennemgå beregningerne af det total output for hver ordning igen for at sikre, at aggregeringen er korrekt og giver mening samt for at korrigere for eventuelle fejl.

Det anbefales endelig at gøre tabellen for resultatmål færdig.

6.2 Forventede resultater og effekter

6.2.1 Sammenhængen mellem finansieringsplan og specifikke målsætninger

Det anføres allerede i kapitel 1 til den strategiske plan, at planen er balanceret, hvad angår målretningen af interventioner mod de tre overordnede målsætninger for den fælles landbrugspolitik. Det er imidlertid evaluators vurdering, at det ikke er tilfældet.

Planen rummer et stærkt fokus på målsætning 2 om klima og miljø, og det kan bestemt være berettiget, jf. også CAP-planens kapitel 3.2 om den opbyggede miljø- og klimaarkitektur. Forordningsteksten har i sin struktur og sit indhold en rød tråd, der handler om bæredygtighed, men ikke kun i form af reaktive foranstaltninger. Det er i høj grad også i form af ordninger, der fremmer udvikling, omstilling, innovation og fornyelse, og det adresserer den strategiske plan i sin nuværende udformning ikke, og heller ikke i så høj grad, som det er tilfældet i den nuværende programperiode.

Behovsanalysen i den strategiske plans kapitel 2 viser et stort behov for teknologiudvikling både i forhold til at skabe en mere bæredygtig og klimavenlig produktion, men også i forhold til at levere nye og bedre produkter til et nationalt og internationalt marked, hvor der er stigende opmærksomhed mod produkternes klimaaftryk. Det fremgår af den valgte metode til prioritering, at behov, der vurderes at have meget høj relevans, skal adresseres gennem ordninger under den strategiske plan, men det er evaluators vurdering, at Landbrugsstyrelsen ikke forfølger behovene i tilstrækkelig grad, selv om de er højt prioriterede og meget relevante.

Tabellen nedenfor angiver antallet af meget relevante behov fordelt på de tre overordnede målsætninger for CAP-planen.

Table 3 Behov vurderet til at være af meget høj relevans

Behovsidentifikation	Målsætning 1	Målsætning 2	Målsætning 3
A2	Incitament til øget miljø- og klimavenlig produktion, der imødekommer forbrugernes efterspørgsel, som f.eks. økologiske produktion		
A4	Øget investeringsniveau for at realisere mulighederne for bæredygtig fødevarerproduktion		
D1		Fremme klimavenlig landbrugsproduktion	
D3		Øge incitamentet til klimarelaterede investeringer	
E1		Fremme miljøvenlig fødevarerproduktion	
E2		Sikring af grundvandet og vandmiljøet	
E3		Modvirke negative påvirkning af naturen og naturressourcerne.	

E4		Indsats for aktiv naturpleje	
E5		Mindske presset på naturressourcerne fra det store landbrugsareal	
F1		Landbruget skal i højere grad understøtte naturen som en økosystemtjeneste	
F5		Omlægning til økologisk jordbrug skal bidrage til mere biodiversitet	
F7		Intensiv dyrkning på store arealer presser levesteder for dyr og planter i landbrugslandet.	
I2			Fremme en øget produktion af bæredygtige og klimavenlige fødevarer

Kilde: Strategisk plan 2023 - 2027, version 11. november, 2021

13 ud af 43 identificerede behov, vurderet efter den benyttede prioriteringsmodel, er karakteriseret som værende af meget høj relevans, og dermed som mål for indsatser under CAP-planen. Det lyder i CAP-planen, at disse behov skal adresseres med passende ordninger, og der skal afsættes passende finansiering til imødegåelse af behov med meget høj relevans. 6 af de 13 behov er markeret med fed skrift i tabellen og vedrører fremme af produktion af mere bæredygtige og klimavenlige produkter, og ordninger med tilskud til teknologiudvikling, innovation og omstilling er nogle af de muligheder i forordningsteksten, der mest direkte kan adressere behovet.

Som det er nævnt ovenfor, er der ikke afsat penge til miljø- og klimateknologiordningen i den samlede finansieringsplan i CAP-planen, selv om ordningen er beskrevet og programmeret med 13,6 millioner EUR i alt i programperioden. I tabel 4 nedenfor har evaluatoren indsat en linje med det programmerede beløb til Miljø- og klimateknologiordningen og har samtidig øget den samlede ramme tilsvarende, desuagtet evaluatoren ikke er vidende om, at en øgning kan finde sted, eller der skal ske om-allokeringer fra andre ordninger. Med den justering ser CAP-planens finansieringsplan ud som følger:

Tabel 4 Finansieringsplan 2023-2027

Forventede udbetalinger, EUR (EU + nationale midler)	TOTAL
TOTAL (alle støtteordninger)	4.842.701.143
Støtteordninger for direkte betalinger	4.118.914.310
Basisindkomststøtte (BISS)	3.103.087.248
Slagtepræmie	164.429.530
Kopræmie	28.590.604
Stivelseskartofler	3.355.705
Eco-scheme for økologisk arealstøtte	254.216.323
Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs	199.328.859
Eco-scheme for ekstensivering med slæt	89.932.886

Eco-scheme for planter	77.852.349
Eco-scheme for biodiversitet og bæredygtighed	91.946.309
Eco-scheme for ny reguleringsmodel	106.174.497
Markedsordninger	29.054.757
Producentorganisationer for frugt og grønt	26.274.193
Biavlsprodukter	2.780.564
Støtteordninger for landdistriktsudvikling	694.732.076
N2000 pleje af græs- og naturarealer	103.047.114
Engangskompensation	29.969.047
N2000 biodiversitetsskov	19.103.037
Målrettet regulering	24.832.000
Ø-støtte	13.085.000
Minivådområder	56.117.000
Privat skovrejsning	3.877.3000
Vandprojekter 1. Indsatsområde - Fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjorder	5.583.000
Vandprojekter 2. Indsatsområde - Kvælstofvådområder	95.018.982
Vandprojekter 3. Indsatsområde - Fosforvådområder	4.245.768
Vandprojekter 4. Indsatsområde - Lavbundsprojekter	71.248.127
Etablering af anlæg til grøn bioraffinering	22.020.000
N2000 rydning/hegning	11.006.000
Unge landbrugere	129.360.000
Lokale aktionsgrupper (LAG)	57.828.000
Miljø og klimateknologi (mangler i finansieringstabellen i CAP-planen)	13.496.000

Kilde: Strategisk plan 2023-2027, november 2021

I tabellen nedenfor har evaluatoren omfordelt budgetposterne i henhold til følgende principper:

- Miljø og klimarelaterede ordninger,
- Defensiv erhvervsrettede ordninger, hvor der ydes tilskud til erhvervet uden incitamenter til udvikling af produktionen, og endelig,
- Offensive erhvervsrettede ordninger, hvor tilskuddet netop ydes for at fremme omstilling, innovation og udvikling.

Fordelingen i henhold til disse principper er angivet i procent af den samlede finansielle plan i tabellen nedenfor.

Table 5 Omfordelte allokeringer for den strategiske plan 2023 – 2027*

Ordning	Mio. EUR	%
TOTAL (alle støtteordninger)	4.842,7	100
Defensive/reaktive erhvervsrettede ordninger		
Basisindkomststøtte (BISS)	3.103,0	
Slagtepræmie	164,4	
Kopræmie	28,6	
Stivelseskartofler	3,4	
Subtotal	3.299,5	68
Miljø- natur- og klimaordninger		
Eco-scheme for økologisk arealstøtte	254,2	
Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs	199,3	
Eco-scheme for ekstensivering med slæt	89,9	
Eco-scheme for planter	77,9	
Eco-scheme for biodiversitet og bæredygtighed	91,9	
Eco-scheme for ny reguleringsmodel	106,2	
N2000 pleje af græs- og naturarealer	103,0	
Engangskompensation	30,0	
N2000 biodiversitetsskov	19,1	
Målettet regulering	24,8	
Ø-støtte	13,1	
Minivådområder	56,1	
Privat skovrejsning	38,8	
Vandprojekter 1. Indsatsområde - Fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjorder	5,6	
Vandprojekter 2. Indsatsområde - Kvælstofvådområder	95,0	
Vandprojekter 3. Indsatsområde - Fosforvådområder	4,2	
Vandprojekter 4. Indsatsområde - Lavbundsprojekter	71,2	
N2000 rydning/hegning	11,0	

Subtotal	1.291,5	27
Offensive/proaktive erhvervsrettede ordninger		
Producentorganisationer for frugt og grønt	26,3	
Biavlsprodukter	2,8	
Etablering af anlæg til grøn bioraffinering	22,0	
Unge landbrugere	129,4	
Lokale aktionsgrupper (LAG)	57,8	
Miljø- og klimateknologi (mangler i finansieringstabellen i CAP-planen)	13,5	
Subtotal	251,8	5

**Teknisk bistand er ikke medregnet.*

Som det fremgår, allokeres 5% til offensive proaktive udviklingsorienterede ordninger, mens der allokeres 68% til passive erhvervsrettede ordninger og 27% til klima-, natur- og miljørettede ordninger.

Det er evaluators vurdering, at planen er i ubalance, hvad angår allokering af midler til adressering af behov af meget høj relevans, og som har stor betydning for sektorens grønne omstilling. 13,5 mio. EUR til miljø- og klimateknologi samt 22 mio. EUR til anlæg til grøn bioraffinering (i alt 35,5 mio. EUR) Det svarer til 265 mio. kroner, hvad der er et beskedent omfang (13%) vurderet i forhold til prioriteringen under det nuværende landdistriktsprogram, hvor der per 30.4. 2021 er givet tilsagn til projektilskud for samlet 2012,6 mio. kr. samt tilskud til ordningen økologisk investeringsstøtte på 141,8 mio. kr. Det anerkendes af evaluator, at miljøteknologiordningen under det nuværende landdistriktsprogram videreføres til og med 2022 og med hjemtagning af midler helt frem til 2025, samt at flere nationale indsatser giver mulighed for at yde økonomisk støtte til teknologiudvikling i erhvervet. Disse andre indsatser kan til en vis grad retfærdiggøre den valgte prioritering, men det er ikke desto mindre evaluators vurdering af CAP-planen som sådan, at den ikke er tilstrækkelig balanceret mellem de tre overordnede målsætninger, som det ellers er forordningstekstens intention.

6.2.2 De forventede outputs bidrag til resultater

Den strategiske plan indeholder tabeller over de fastsatte resultatmål i henhold til forordningstekstens retningslinjer. De obligatoriske indikatorer for resultatmål benyttes. Tabellerne er endnu ikke færdige for de enkelte specifikke målsætninger. Det anbefales, at tabellerne opdateres.

Nogle enkelte kommentarer skal allerede her knyttes til oversigtstabellen i sektion 2.3 med henblik på, at Landbrugsstyrelsen genovervejer nogle af resultat-angivelserne.

- R27: Antal projekter, der bidrager til miljømæssig bæredygtighed, klimatilpasninger og tilpasningsmål i landdistrikterne. Værdien på indikatoren er angivet til 11 (elleve). Det vurderes, at værdien refererer til antal projekter under ordning etablering af anlæg til grøn bioraffinering, men her er antallet i ordningsbeskrivelsen angivet til at være 14 (fjorten). Endvidere må også andre ordninger end etablering af anlæg til grøn bioraffinering bidrage

til resultatmålet, f.eks. miljø- og klimateknologiordningen (467 projekter) og projektstøtten under LEADER (ikke målsat). Under alle omstændigheder kan værdien ikke være 11 og bør rettes. Landbrugsstyrelsen oplyser, at kun antallet af anlæg til grøn bioraffinering indgår = 14, at antal projekter inden for miljø- og klimateknologi ikke bidrager til indikatorer samt at antal projekter/virksomheder under LEADER-ordningen ikke kan estimeres på forhånd. Evaluator tager disse kommentarer til efterretning.

- R36: Yngre landbrugere. Værdien på indikatoren er fastsat til 1.882. Det er summen af heltids- (706) og deltids landbrugere (1.176), og det bør fremgå. Der er ikke angivet en fordeling på køn, som indikatoren angiver. Landbrugsstyrelsen oplyser, at der ikke er krav om fastsættelse af en målværdi for køn eller andre opdelinger, men at disse data som krævet i forordningen vil blive afrapporteret ifm de årlige implementeringsrapporter.
- R37: Antal nye fuldtidsjobs er målsat til 2.517. Jobskabelsen kommer fra forskellige ordninger, men det fremgår ikke, hvilke ordninger, der skaber arbejdspladserne. Måltallet virker højt, men det skyldes ifølge Landbrugsstyrelsen, at antallet af yngre jordbrugere indgår i tallet. Evaluator vurderer, at beskæftigelseeffekten uden yngre jordbrugere vil være 1.034 fuldtidsarbejdspladser skabt i hhv. Miljø- og klimateknologiordningen (60), Grøn Bioraffinering (42) og under LEADER (932).
- R39: Se kommentarer til R27 ovenfor.

I sektion 2.3.2 er de enkelte støtteordninger endvidere koblet til resultatindikatorerne med angivelse af de planlagte outputs. Angivelsen af de aggregerede outputs er ikke korrekte i alle tabeller. Det gælder som minimum følgende:

- R.12: Summen af antal hektar er forkert.
- R.14: Summen af antal hektar er forkert.
- R.16: O.20 er ikke 437, men 467. Summen er derfor forkert.
- R. 21: Summen af antal hektar er forkert.
- R.26: O20 er forkert (467). O24 er forkert (14). Summen er forkert.
- R.27: R.27 er forkert (14). O.24 er forkert. Summen er derfor forkert.
- R.37: O20 er forkert. O24 er forkert. Summen er derfor forkert.
- R.39: R.39 er forkert. O20 er forkert. O24 er forkert. Summen er forkert. Skal være 481.

Landbrugsstyrelsen oplyser, at eventuelle fejl vil blive rettet, og at der ikke vil finde dobbelttælling sted.

Miljø- og klimaeffekter

Hovedvægten i den strategiske plan er på klima- og miljøindsatser, og det giver sig også udtryk i de resultater, der kan imødeses af planens gennemførelse. Det er primært klima- og miljøeffekter.

Nedenfor i de to tabeller præsenteres en vurdering af udvalgte ordningernes klimaeffekter (CO₂e) og kvælstofudvaskning, som Landbrugsstyrelsen har beregnet.

Tabel 6 Vurdering af udvalgte ordningers, kravs og modellens klimaeffekt (drivhusgasudledning i ton CO₂ ækvivalenter pr. år), ifølge forudsætningerne i Landbrugsstyrelsens (2021a) udkast til samlede strategiske CAP-plan, og den tilhørende udmøntning af de afsatte indikative rammer for de enkelte ordninger (Appendiks A)

Ordning/krav	Forudsætninger	Vurdering
Basisindkomststøtte (effekt fra ny bruttoarealmodel)	I beregningen er der indlagt en effekt på 3.3 ton CO ₂ -ækv./ha for småbiotoper med udgangspunkt i Olesen et al (2013), samt 0,7 ton CO ₂ -ækv./ha for skovlandbrug (Dalgaard et al. 2019b).	Den totale klimaeffekt af denne ordning er betydelig. Beregningsforudsætninger er meget usikre og afhænger af karakteren af ændringen i arealanvendelsen. Det skal bemærkes, at klimaeffekten vil være negativ i etableringsfasen (Hutchings et al. 2020).
GLM 5 (Beskyttelse mod jordforringelse)	Klimaeffekten er beregnet med udgangspunkt i andelen af pløjefrie vinterbevoksede marker med effekt angivet fra Eriksen et al. (2020).	Den totale klimaeffekt af denne ordning er begrænset i det store billede. Det er uklart, i hvor høj grad den planlagte ordning vil sikre den ønskede reduktion i risikoen for erosion.
GLM 8 (Minimumsareal til biodiversitet)	Samlet klimaeffekt fra en række virkemidler, beskrevet i bl.a. Eriksen et al. (2020), herunder brak, bestøverbrak, nye småbiotoper, markbræmmer, 2-meter bræmmer. Effekten fra tidligere MFO arealer indregnes, dog indregnes ikke eksisterende elementer i effektberegningen, herunder de eksisterende markkrat og eksisterende GLM-søer, GLM-fortidsminder og eksisterende 2-meter bræmmer.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er betydelig. Der er beregnet på den direkte effekt af ordningen. Det er imidlertid vanskeligt præcist at vurdere effekten, der er afhængig af, hvordan jordbrugerne implementerer kravet. Derudover er det usikkert om der kan indregnes fuld effekt af MFO elementerne.
GLM 9 (Beskyttelse af permanent græs i Natura 2000 områder)	Klimaeffekten af et pløjeforbud beregnes med udgangspunkt i arealer der ikke er omfattet af anden lovgivning og effekt angivet i Eriksen et al. (2020).	Den totale klimaeffekt af denne ordning er begrænset i det store billede. Effekten af virkemidlet permanent udtagning anses for noget usikre (Eriksen et al. 2020: Side 8).
Eco-scheme for økologisk arealstøtte/fordobling økologisk areal	Beregnet med udgangspunkt i væksten i det økologiske areal i basisfremskrivningen. Effekten (2 ton CO ₂ -ækv./ha) er estimeret med udgangspunkt i Kristensen et al. (2020a).	Den totale klimaeffekt af denne ordning er betydelig. Effekten er afhængig af en række forhold, eksempelvis balancen mellem produktionssystemer og driftsgrene.

Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs	Klimaeffekten af omdriftsgræs og permanent græs er beskrevet i Kristensen et al. (2020b). I beregning af effekten er der indregnet en dødvægtsfaktor for ordningen på hhv. 42 og 86%.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er relativt begrænset i det store billede, men alligevel betydelig med det beløb der er afsat over alle årene. I forhold til beregningen bemærkes, at en væsentlig forudsætning for effekt beregningen er den tidligere arealanvendelse. Udregningen af effekt og dødvægt af ordningen er kompliceret, herunder særligt at der også er behov for incitament for fastholdelse af deltagere i ordningen.
Målettet regulering (Eco-scheme og ordning under søjle II)	I beregningen af den samlede klimaeffekt antages en fordeling mellem de enkelte virkemidler, der indgår i ordningen, der forskydes over tid i takt med implementeringen af reduktionen af kvælstofnormen.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er meget betydelig. Den samlede effekt af ordningen afhænger af det endelige mix af virkemidler der optages af landmændene.
Vand- og klimaprojekter: Kvælstofvådområder	I beregningen af den samlede klimaeffekt antages en ligelig fordeling mellem lavbundslande med en høj effekt (15 ton CO ₂ -ækv./ha) og mineraljorde med en lav effekt (1,14 ton CO ₂ -ækv./ha). Effekten er estimeret med udgangspunkt i Hutchings et al. (2020).	Den totale klimaeffekt af denne ordning er forholdsvis begrænset i det store billede, og vil afhænge af den reducerede kvælstofmængde og det udmøntede budget til nye vådområder. Anaerobe forhold efter etablering kan forårsage udledning af metan der ikke er indregnet i estimatet (Hutchings et al. 2020). Den endelige effekt afhænger af, hvilket mix af virkemidler der kommer til at indgå i ordningen.
Vand- og klimaprojekter: Lavbundsprojekter	Der tages udgangspunkt i en CO ₂ effekt på 15 ton CO ₂ -ækv./ha. I beregningen af klimaeffekten indregnes der en treårig tidsforskydning. En del af ordningens effekt indtræffer således ikke indenfor programperioden.	Effekten pr ha af denne ordning er betydelig, med falder særligt i de senere år, hvor budgettet til omlægning er størst.
Vand- og klimaprojekter: Minivådområder	I beregning af klimaeffekten fra minivådområder forudsættes en fordeling af 90% åbne anlæg og 10% a anlæg med filtermatrice.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er begrænset i det store billede. Det bør bemærkes, at det i LDP 2014-2022 ikke har været muligt at aktualisere alle planlagte vådområdeindsatser.
Privat skovrejsning (nu inkl. kommuner)	Effekten er estimeret ud fra 30% hurtigvoksende træarter og 70% hjemmehørende træarter, samlet klimaeffekt estimeret til 5,93 kg CO ₂ ækv./ha, estimeret med udgangspunkt i Johansen et al. (2020)	Den totale klimaeffekt af denne ordning er ret begrænset i det store billede, og indenfor CAP-periodens tidshorisont. Effekten er i praksis afhængig af det konkrete mix af skovtyper tidsperspektiv, samt eksisterende arealanvendelse for de omlagte arealer. Estimatet for kulstofbinding er lavere end de 12 (4.21) ton, samt reduktion i udledningen på 1,5

ton CO₂ ækv./ha.; angivet i Gundersen et al. (2020).

Kilde: Aarhus Universitet: Strategisk Miljøvurdering - rapport, november 2021.

Tabel 7 Vurdering af udvalgte ordningers, krav og modellers effekt på kvælstofudvaskningen (tons N pr. år), ifølge forudsætningerne i Landbrugsstyrelsens (2021a) udkast til samlede strategiske CAP-plan, og den tilhørende udmøntning af de afsatte indikative rammer for de enkelte ordninger (Appendiks A).

Ordning/krav	Forudsætninger	Vurdering
Basisindkomststøtte (effekt fra Ny bruttoarealmodel)	Kvælstof-effekten af "nye småbiotoper" er fastsat af LBST (50 kg N/ha) i lighed med permanent brak (Eriksen et al. 2020). Der er ikke indregnet en effekt for skovlandbrug.	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er moderat i det store billede. Kvælstof-effekten af ordningen er usikker blandt andet grundet risiko for overlap og udmøntning i praksis.
GLM 8 (Krav om ikke-produktive elementer)	Samlet effekt fra en række virkemidler, beskrevet i bl.a. Eriksen et al. (2020), herunder: brak, bestøverbrak nye småbiotoper, markbræmmer, 2-meter bræmmer. Effekten fra tidligere MFO arealer indregnes, dog undtaget eksisterende markkrat og eksisterende GLM-søer, GLM-fortidsminder og eksisterende 2-meter bræmmer.	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er ret betydelig. Der er beregnet på den direkte effekt af ordningen, det er imidlertid vanskeligt præcist at vurdere effekten, da den er afhængig af, hvordan jordbrugerne implementerer kravet og om der er overlap med indsatserne under de frivillige ordninger.
GLM 9 (Krav om beskyttelse af permanente græsarealer i Natura 2000-områder)	Effekt af permanent græs er beskrevet i Eriksen et al. (2020). Beregningen omfatter udelukkende arealer der ikke er omfattet af anden lovgivning.	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er begrænset i det store billede. Den konkrete effekt af kravet afhænger af hvilke muligheder for aktivitet der gør sig gældende på de arealer, der er omfattet af kravet samt hidtidige arealanvendelse.
Eco-scheme for økologisk arealstøtte	Kvælstof-effekten (13 kg N/ha) er skønnet ud fra Olesen et al. (2020).	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er moderat i det store billede. Effekten er afhængig af en række forhold, eksempelvis balancen mellem produktionssystemer, arealanvendelse og driftsgrene.
Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs	Effekten af omdriftgræs og permanent græs er beskrevet i Kristensen et al 2020b (12 kg N/ha). I beregning af effekten er der	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er moderat i det store billede, men alligevel betydelig med det beløb der er afsat over alle årene. Ordningen erstatter en række tidligere præmier til husdyrproducenter, det er positivt med en

	indregnet en dødvægtsfaktor for ordningen på hhv. 42 og 86 %.	ordning, der mere direkte fokuserer på at skabe incitament for miljøeffekter.
Målrettet regulering (Eco-scheme og ordning under søjle II) (efterafgrøder, kvotetræk, tidlig såning, randzoner og brak)	Kvælstof-effekten af virkemidlerne under ordningen er fastsat med udgangspunkt i Eriksen et al. (2020).	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er meget betydelig. Kvælstof-effekten i rodzonen er uafhængig af hvilket mix af virkemidler jordbrugeren vælger, men miljøeffekten afhænger af den rumlige placering af virkemidlerne.
Vand- og klimaprojekter: Kvælstofvådområder	Effekten for ordningen er baseret på minimumskrav for ordningen.	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er betydelig lokalt men forholdsvis moderat i det store billede. Det bør bemærkes at det i LDP 2014-2022 ikke har været muligt at aktualisere alle planlagte vådområdeindsatser.
Vand- og klimaprojekter: Lavbundsprojekter	Beregningsen tager udgangspunkt i en kvælstof-effekt på 40 kg N/ha, som fastsat af LBST.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er ret betydelig, men udmøntes særligt i de senere år. Effekten er afhængig af hvordan og hvor den konkrete placering finder sted.
Minivådområder	Effekten er fastsat til 472 kg kvælstof pr minivådområde (90 %) og 600 kg pr minivådområde med filtermatrice (10 %). Kvælstof-effekten er beregnet ud fra omkostningseffektivitet med udgangspunkt i Eriksen et al (2020).	Den totale kvælstofeffekt af denne ordning er betydelig lokalt, men forholdsvis moderat i det store billede. Det bør bemærkes, at det i LDP 2014-2022 ikke har været muligt at aktualisere alle planlagte vådområdeindsatser.
Privat skovrejsning (nu inkl. kommuner)	Kvælstof-effekten er estimeret ud fra 30% hurtigvoksende træarter og 70% hjemmehørende træarter. Samlet kvælstof-effekt 53 kg N/ha.	Den totale klimaeffekt af denne ordning er ret begrænset i det store billede, og indenfor CAP-periodens tidshorisont. Effekten er i praksis afhængig af det konkrete mix af skovtyper samt eksisterende arealanvendelse for de omlagte arealer.

Kilde: Aarhus Universitet: Strategisk Miljøvurdering - rapport, november 2021.

Tabellen nedenfor angiver en kvalitativ vurdering af de forventede miljø- og klimaeffekter.

Tabel 8 Forventede miljø og klimaeffekter af ordninger, krav og modeller – en kvalitativ vurdering

Ordning/krav	Vurdering
Basisindkomststøtte (BISS)	Ordningen viderefører den eksisterende grundbetalingsordning om end med en lidt lavere finansiering. I forhold til 0-alternativet forventes den mindre indkomststøtte ikke umiddelbart at medføre en negativ påvirkning af de valgte miljøfaktorer idet ændringen ikke umiddelbart influerer på arealanvendelsen. Det vurderes dog at indførelsen af den nye bruttoarealmodel, der kan friholde arealer fra aktivitetskrav kan have en I

	en positiv påvirkning af en række miljøfaktorer, f.eks. Klima, Jord, Vand og Biodiversitet.
GLM 1 (Opretholdelse af permanent græs)	Ordningen viderefører et eksisterende krav og medfører således ikke i sig selv en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer men vedligeholder et krav som det er vigtigt at fastholde. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden, herunder særligt i forhold til Biodiversitet (areal med pleje af græs og naturarealer), Klima (direkte udledning af drivhusgasser (GHG) fra landbrugs- og LULUCF sektorerne, på nationalt niveau) og Jord (arealer der indgår til en bedre forvaltning af jordbunden).
GLM 2 (Beskyttelse af vådområder og tørvejorder)	Der er tale om et nyt GLM krav, men det bemærkes, at der ikke er tale om nye bestemmelser. Det vurderes derfor GLM 2 ikke direkte ændrer på de udvalgte miljøfaktorer. Generelt har bestemmelserne under GLM 2 dog en effekt på en række miljøfaktorer, herunder biodiversitet (areal med ikke-produktive elementer), vand (Udvaskning af kvælstof og fosfor; beskyttelse af vandmiljø og våde biotoper), jord (ændring i kulstofpuljer og kulstoflagring), klima (direkte udledning af drivhusgasser (GHG) fra landbrugs- og LULUCF sektorerne, på nationalt niveau) og arealanvendelse (omfanget af ikke dyrkede områder/arealer), Jord (areal med pløjefri dyrkning og eller Conservation Agriculture). Beregning af den konkrete miljøeffekt afhænger imidlertid af karakteren af aktivitetsbegrænsningerne (niveauet for en kvotereduktion), samt hvilken alternativ arealanvendelse som landmændene vælger, hvis de ikke bibeholder arealerne i omdrift som hidtil (f.eks. vil paludikulturer muligvis give nye muligheder for at kombinere produktion med fjernelse af næringsstoffer (Lærke et al. 2020).
GLM 3 (Forbud mod afbrænding)	Ordningen viderefører et eksisterende krav og medfører således ikke i sig selv en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden, herunder særligt i forhold til Vand (Udvaskning af kvælstof og fosfor) og Jord (ændring i kulstofpuljer og kulstoflagring).
GLM 4 (Anlæggelse af bræmmer)	GLM 4 udvider det eksisterende krav under vandløbsloven fra 2 til 3 meter pligtige randzoner, det vurderes således at den ekstra meter randzone, der er tilføjet vil have en positiv påvirkning af miljøtilstanden på omkring 500 ha landbrugsjord og tilstødende vådområder, herunder særligt i forhold til Biodiversitet (omfanget af natur/småbiotoper på og omkring landbrugsfladen, mv.; beskyttelse af vandmiljø og våde biotoper), Vand (Udvaskning af kvælstof og fosfor) og Jord (Jorderosion).
GLM 5 (Beskyttelse mod jordforringelse)	Ved at sikre landbrugsjorden mod jorderosion forhindres tab af fosfor til vandmiljøet, samt en beskyttelse af jordressourcen. En målrettet indsats under GLM 5 vil kunne medvirke til at mindske erosionsrisiko, men det er uklart, i hvor høj grad det vil være tilstrækkelig til at sikre omdriftsarealer i risiko for erosion. En indsats mod jorderosion medfører en positiv påvirkning af miljøfaktorerne Vand (udvaskning af kvælstof og fosfor) og Jord (jorderosion).
GLM 6 (Krav om minimum jorddække)	Ordningen viderefører et krav om minimum jorddække i følsomme perioder. I hvor høj grad kravet ændrer på miljøpåvirkningen afhænger af karakteren af den ændrede arealanvendelse i de følsomme perioder. GLM 6 vedrører særligt Vand (Udvaskning af kvælstof og fosfor) og Jord (Jorderosion).

GLM 7 (Krav om afgrødediversificering)	Ordningen fastholder det eksisterende grønne krav om flere typer af afgrøder på bedriften og medfører således ikke i sig selv en væsentlig ændring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. En fastholdelse af kravet kan forventes at have en begrænset positiv effekt på anvendelsen af pesticider på grund af sædskiftets sanerende karakter og dermed en forventet positiv effekt på Vand og Biodiversitet. Det er samtidigt vigtigt at understrege at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden.
GLM 8 (Krav om ikke-produktive elementer)	Kravet viderefører en række eksisterende bestemmelser, hvor effekten er veldokumenteret, samt et krav om udlæg af 4% af omdriftsarealerne med ikke-produktive elementer. Ordningen har særligt en effekt i forhold til miljøfaktorerne Biodiversitet (omfanget af natur/småbiotoper og brakarealer på og omkring landbrugsfladen), Klima (Direkte udledning af drivhusgasser (GHG) fra landbrugs- og LULUCF sektorerne, på nationalt niveau). Vand (udvaskning af kvælstof og fosfor; areal med ikke-produktive elementer) og Jord (Jorderosion).
GLM 9 (Krav om beskyttelse af permanente græsarealer i Natura 2000-områder)	Ordningen viderefører et eksisterende krav og medfører således ikke i sig selv en ændring i forhold til de valgte miljøfaktorer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden, herunder særligt i forhold Biodiversitet (areal med pleje af græs og naturarealer; bufferzoner for og sammenhæng mellem Natura 2000 område), Vand (areal med pleje af græs- og naturarealer) og Jord (arealer der indgår i en bedre forvaltning af jordbunden).
Eco-scheme for økologisk arealstøtte	Ordningen vil føre til miljøforbedringer i forhold til de opsatte miljøindikatorer, i særlig grad hvis målene om en fordobling af det økologisk dyrkede areal i 2030 fastholdes, og rammerne hertil er tilstrækkelige (jf. Appendiks).
Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs	Ordningen vil føre til miljøforbedringer ved at lægge et ekstra år til omdriften af arealer med græs, som derved bidrager med en øget kulstofbinding og forøgelse af jordbundsfaunaens biodiversitet. Ordningen er dog inkompatibel med Eco-scheme for afgrødediversificering.
Eco-scheme for ekstensivering med slæt	Ordningen kan bidrage positivt med hensyn til Klima i kraft af at reducere gødskning de støttede arealer. Endvidere vil fjernelse af biomasse reducere næringsstofpuljen på arealerne både hvad angår kvælstof og fosfor, hvilket kan forventes at have en positiv miljøeffekt i forhold til Vand, samlet set afhænger effekten dog af karakteren af ændringen i arealanvendelse i forhold til nuværende praksis.
Eco-scheme for planter	Miljøeffekterne afhænger af hvor mange landbrugere, der ændrer i sædskifterne, samt om de nye afgrøder erstatter produktioner som indebærer øget anvendelse af pesticider samt større kvælstofbehov. Der vil dog være en synergi med Eco-scheme for økologisk arealstøtte, som samlet vil bidrage til miljøforbedring. Ordningen er inkompatibel med Eco-scheme for miljø- og klimavenligt græs, og der vil i dette tilfælde ikke være en kumulativ effekt.
Måltrettet regulering (Eco-scheme for ny reguleringsmodel, samt ordning under Søjle II i 2025)	Ordningen kan forventes at bidrage positivt til at reducere kvælstofudvaskningen fra rodzonen, forudsat at de støttede arealer ikke modtager økologisk arealstøtte. Det vil også bidrage positivt til effekten hvis der i et givet område stilles obligatoriske krav, idet det kan forventes at øge anvendelsen af ordningen, givet at de førnævnte betingelser er til stede.
Eco-scheme for biodiversitet og bæredygtighed	Ordningen indeholder en række kendte virkemidler, der med det betydelige beløb, der er afsat over alle årene, har en effekt særligt i forhold til miljøfaktorerne Biodiversitet (Areal med pleje af græs og naturarealer),

	Vand (Udvaskning af kvælstof og fosfor), Arealanvendelse (Omfanget af ekstensivt, eller ikke dyrkede områder/arealer), jord (Ændring i kulstofpuljer og kulstoflagring) og klima (Direkte udledning af drivhusgasser) (Dalgaard et al. 2020; Eriksen et al. 2020). Det er imidlertid vanskeligt præcist at vurdere miljøeffekten af kravet, idet der vil være en forskellighed på tværs af bedrifter i forhold til, hvilke virkemidler landmændene vælger i forhold til at opfylde bestemmelsen. Da ordningen er etårig, er en række af effekterne af ordningen ikke varige.
Slagtepræmie	Effekterne af ordningen er komplekse at opgøre. Som et eksempel, kan der argumenteres for, at ordningen har en indirekte positiv klimaeffekt ved at mindske eksporten, men det kan også diskuteres, om ikke den indirekte positive effekt ved eventuel aflivning vil overstige denne, fremfor at opdrætte kalvene.
Ko-præmie (Ny ordning)	Effekterne af ordningen er komplekse at opgøre, men i forhold til 0-alternativet forventes der ikke en væsentlig ændret miljøpåvirkning, fordi der ikke skabes et incitament for ændring i antallet af kvæg. Det bemærkes samtidig, at der er tale om en overgangsordning, der skal afbøde et brat støttefald, og støtten vil således blive udfaset frem mod 2027. De konkrete miljøfaktorer, der påvirkes, relaterer sig særligt til klima (metan) og vand (næringsstoffer).
Stivelseskartofler (Ny ordning)	Effekterne af ordningen er komplekse at opgøre og det er nødvendigt at kende forudsætningerne for støttebetalingen. I forhold til 0-alternativet forventes der imidlertid ikke en væsentlig ændret miljøpåvirkning, fordi der ikke skabes et incitament for ændring i arealet med stivelseskartofler. Det bemærkes samtidigt, at der er tale om en overgangsordning, der skal afbøde et brat støttefald, og støtten vil således blive udfaset frem mod 2027.
Producentorganisationer for frugt og grønt	Miljøeffekten af ordningen afhænger af, hvordan CAP-midlerne konkret udmøntes. Det bemærkes at mindst 15 pct. Af udgifterne under producentorganisationernes driftsprogrammer skal dække indsatser, som er knyttet til målsætninger vedrørende miljø og klima. Det vurderes imidlertid at ordningen samlet set ikke vil have en væsentlig effekt på de valgte miljøfaktorer, idet der hovedsageligt er tale om en ordning, der er designet til at støtte den erhvervsmæssige udvikling i regi af producentorganisationerne.
Biavlsprodukter	Ordningen bidrager til opretholdelsen af bihold og honningproduktion i Danmark, idet den retter sig mod den erhvervsmæssige udvikling af biavl. Der kan forekomme en negativ effekt på biodiversiteten som følge af konkurrence mellem honningbier og vilde bier, og effekten heraf kan påvirkes af lokalområdets ressourcetilgængelighed. Dog kendes graden af en evt. konkurrence ikke. Effekten heraf afhænger af biholdets placering i landskabet. I forhold til en fastholdelse af praksis under eksisterende markedsordning vurderes denne effekt således at være begrænset.
N2000 Pleje af græs- og naturarealer	Ordningen viderefører et eksisterende krav og medfører således ikke i sig selv en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden, herunder særligt i forhold til biodiversitet (uden naturpleje vil arealerne gro til i krat og buske og med tiden skov, hvilket vil mindske arealet af lysåbne naturområder), vand (udvaskning af kvælstof og fosfor – i mindre grad) og arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber).
Engangskompensation	Det vurderes, at ordningen ikke på kort sigt vil have en væsentlig effekt på de valgte miljøfaktorer, men udgør et grundlag for en tilslutning til nogle arealbaserede ordninger, herunder, lavbundsprojekter, vådområder og

	minivådområder. Samtidig understreges det, at engangskompensationen kan sikre en langvarig fastholdelse af de landskabsmæssige udviklinger, hvilket kan have en langsigtet effekt i forhold til at sikre en kontinuerlig arealanvendelse, der er vigtig for biodiversitet.
N2000 Biodiversitetsskov	Ordningen viderefører en del af en eksisterende ordning og medfører således ikke i sig selv en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden, herunder særligt i forhold til biodiversitet især (tilstedeværelse af veterantræer og dødt ved). Der kan være mulige forbedringer ift. Energi (ekstensiv skovdrift under naturlig foryngelse og stævning), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber), klima (kulstofopbygning i jorden og træer – især i veterantræer).
Ø-støtte	Det vurderes, at ordningen ikke vil have en væsentlig effekt på de valgte miljøfaktorer.
Minivådområder	Ordningen viderefører en eksisterende ordning, men idet ordningen medfører varige miljøeffekter, sker der gradvist en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Effekterne vil særligt vedrøre vand (udvaskning af kvælstof og fosfor), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber), klima (kulstofopbygning i jord) og i mindre grad biodiversitet.
Privat skovrejsning (Nu inkl. kommuner)	Ordningen viderefører en eksisterende ordning, men idet ordningen medfører varige miljøeffekter, sker der gradvist en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Effekterne vil særligt vedrøre vand (udvaskning af kvælstof og fosfor), klima (areal med kulstoflagrende afgrøder), energi (skovproduktion), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber), og biodiversitet efter en årrække (årtier, dog understreges at effekten i forhold til biodiversitet er specielt afhængig af placering nær eksisterende skov).
Vand- og klimaprojekter: Kvælstofvådområder	Ordningen viderefører en eksisterende ordning, men idet ordningen medfører varige miljøeffekter sker der gradvist en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Effekterne vil særligt vedrøre vand (udvaskning af kvælstof og fosfor), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber), klima (kulstofopbygning i jord) og biodiversitet.
Vand- og klimaprojekter: Fosforvådområder	Ordningen viderefører en eksisterende ordning, men idet ordningen medfører varige miljøeffekter sker der gradvist en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Effekterne vil særligt vedrøre vand (udvaskning af fosfor og kvælstof), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber), klima (kulstofopbygning i jord) og biodiversitet.
Vand- og klimaprojekter: Lavbundsprojekter	Ordningen viderefører en eksisterende ordning, men idet ordningen medfører varige miljøeffekter sker der gradvist en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Effekterne vil særligt vedrøre klima (kulstofopbygning i jord), vand (udvaskning af kvælstof og fosfor), arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber) og biodiversitet.
Vand- og klimaprojekter: Fysiske vandløbsindsatser	Dette er en ny ordning, der forventes at medføre en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer herunder særligt i forhold til vand (genskabelse af naturlige vandløb, arealanvendelse (forbedring af rekreative områder og landskaber) samt biodiversitet og i et vist omfang opbygning af kulstofpuljer i vandløbsnære jorder.

Etablering af anlæg til grøn bioraffinering	Dette er en ny ordning. Ordningens miljøeffekt skabes gennem produktionen af proteiner, der kan erstatte importeret protein og potentielt gennem en ændring i arealanvendelse idet der skabes et incitament for øget dyrkning af græs, der ofte bruges som input til bioraffinering. Idet græs er effektivt i forhold til at tilbageholde næringsstoffer, sikre kulstofindlagring og kan fungere som en flerårig afgrøde, øget dyrkning af græs fortrænge afgrøder med en mere negativ miljøpåvirkning (Hansen et al. 2018). Etablering af grøn bioraffinering har således en effekt på en række forskellige miljøfaktorer, herunder vand (udvaskning af kvælstof og fosfor), biodiversitet (areal med pleje af græs og naturarealer), jord (ændring i kulstofpuljer og kulstoflagring) og klima (direkte udledning af drivhusgasser). Effekterne er imidlertid vanskelige at kvantificere og afhænger blandt andet af den anvendte produktionsteknologi og de ændringer i arealanvendelsen bioraffineringen giver anledning til.
Miljø- og Klimateknologi (Ny ordning)	De samlede effekter af ordningen er vanskelige at vurdere fordi de afhænger af, hvilke teknologier der specifikt støttes. Effekterne må dog formodes at vedrøre en bred vifte af miljøfaktorer. Størrelsen på effekten afhænger samtidig af, hvordan betalingerne fordeler sig på tværs af de støttede teknologier.
N2000 rydning/hegning	Ordningen viderefører en eksisterende ordning og medfører således ikke i sig selv en miljømæssig forbedring i forhold til de opsatte miljøindikatorer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at en fastholdelse af ordningen er en forudsætning for at undgå en forringelse af miljøtilstanden ved at fremme naturpleje på tilgroningstruede arealer og ved indirekte at nedsætte antallet af ansøgere til "N2000 Pleje af græs- og naturarealer".
Unge landbrugere	Det vurderes, at ordningen ikke vil have en væsentlig effekt på de valgte miljøfaktorer.
Lokale aktionsgrupper (LAG)	Det vurderes, at ordningen ikke vil have en væsentlig effekt på de valgte miljøfaktorer.

Kilde: Aarhus Universitet: Strategisk Miljøvurdering - rapport, november 2021.

Yderligere kommentering af de forventede miljø- og klimaeffekter fremgår af den gennemførte Strategiske Miljøvurdering (SMV), november 2021.

Økonomiske og andre effekter

Den strategiske plan genererer også effekter for andet end miljø og klima. Som anført ovenfor er der dog få ressourcer afsat til aktiv investeringsfremme, der er den primære leverandør af økonomiske effekter for erhvervet. Den direkte støtte, herunder basisindkomststøtten, bidrager naturligvis også med en vigtig kapitalindsprøjtning til erhvervet. Det fremgår også af de gennemførte SWOT-analyser, at erhvervet for så vidt er afhængig af denne støtte for at kunne levere et acceptabelt dækningsbidrag for de enkelte bedrifter. Men den direkte støtte er som sådan en passiv støtte, der bortset for konditionalitetskrav vedr. miljø og natur mv. ikke bidrager til udvikling af sektoren på samme måde som investeringsstøtteordningerne. Derfor indgår de heller ikke her i opgørelsen af de effekter, som CAP-planen genererer. De enkelte investeringsordningers bidrag estimeres nedenfor.

Miljø- og klimateknologiordningen

Ifølge CAP-planen er det formålet med ordningen at bidrage til den grønne omstilling af landbruget og muliggøre en fleksibel ramme for opnåelse af de forskellige politiske målsætninger om at reducere miljø- og klimapåvirkningerne fra jordbrugsproduktionen gennem støtte til investeringer i nye teknologier. Sekundære formål er økonomisk værdiskabelse og øget dyrevelfærd. Ordningen

gør brug af den velkendte BAT-model, hvor kun listede og afprøvede teknologier med en demonstreret energieffektivitet kan anvendes i projekterne. Dermed garanteres det, at de støttede investeringer rent faktisk vil bidrage til den grønne omstilling med de normativt opgjorte data for energieffektivitet. Der lægges derimod ikke op til at anvende kriterier for økonomisk effektivitet, som det har været kendt fra investeringsstøtteordningen inden for økologi. Da styrket økonomisk bæredygtighed for erhvervet er et overordnet formål med CAP-planen, bør det også medtænkes som et kriterium i denne ordning. Det anbefales at genoverveje at indføre økonomisk effektivitet som et kriterium på linje med energieffektivitet af de støttede investeringer.

Der er afsat 100,5 mio. kr. i offentlige tilskud til ordningen. Den planlagte støttesats er 40%. Dermed vil ordningen udløse samlede investeringer på i alt 251,4 mio. kr. Erfaringerne fra det nuværende landdistriktsprogram viser, at den gennemsnitlige investering er 537.500 kr. med et offentligt tilskud på 215.000 kr. Dermed kan det forventes, at der kan gennemføres 467 projekter under den nye ordning i årene fra 2026 til 2029. Fordelingen per år er vist i tabellen nedenfor.

Tabel 9 Estimerede økonomiske effekter af miljø- og klimateknologiordningen

	2026	2027	2028	2029	Total
Projekter	33	141	167	126	467
NVT	2.415.668	1.032.1492	12.224.746	9.223.461	34.185.368
Jobs	4	18	22	16	60

Kilde: Egne beregninger baseret på Jensen (2013) og CAP-planen version 11. november 2021.

De samlede effekter, baseret på Dejgård Jensens (2013) beregninger af effekter for investeringsstøtte i jordbruget, er generering af 60 fuldtids arbejdspladser samt en nettoværditilvækst til projektholderne på 34,2 mio. kr. om året.

Effekterne angivet ovenfor kan også sammenlignes med data fra Danmarks Statistik vedrørende sammenhængen mellem bruttoinvestering (Gross Fixed Capital Formation - GFCF) og nettoværditilvækst. Tallene i tabellen nedenfor viser, at der i gennemsnit hen over årene skabes 0,9 krone i nettoværditilvækst årligt for hver krone i faste investeringer.

Tabel 10 Sammenhæng mellem investeringer og nettoværditilvækst i landbrug, skovbrug, fiskeri, 2010 til 2017

Årstal	Nettoværditilvækst (mio. kr. 2010-priser)	Faste bruttoinvesteringer (mio. kr. 2010-priser)	Sammenhæng ml. Investering og nettoværditilvækst
2010	8.866	8.624	1,0
2011	6.916	7.904	0,9
2012	8.811	8.596	1,0
2013	8.223	9.889	0,8
2014	11.202	8.974	1,2
2015	8.802	8.704	1,0
2016	5.418	7.796	0,7
2017	7.552	8.705	0,9

Kilde: Danmarks statistik, april 2021

Erfaringerne fra landdistriktsprogrammet 2007-2013 viser på samme måde, at der er skabt 1,12 kr. i nettoværditilvækst per tilskudskrone. Det flugter meget godt med data fra Danmarks Statistik, men er noget højere, end de tal, der er beregnet for miljø- og klimateknologiordningen her. Det kan skyldes, at det i højere grad er investeringer med et stort element af offentlige goder og mindre vægt på økonomiske effekter, der indgår her, og derfor rykkes bidraget til værditilvækst ned, mens

beregningerne fra Danmarks Statistik og fra evalueringen af det landdistriktsprogrammet 2007-2013 dækker over investeringer, der ikke havde samme indhold af eller fokus på miljø og klima.

Det samme gælder effekterne for jobskabelse. Det skal dog bemærkes, at beregningerne fra IFRO forudsætter, at arbejdsproduktiviteten (bruttoværditilvækst per fuldtidsmedarbejder) er konstant, og det er ikke tilfældet i virkeligheden. Hvis arbejdsproduktiviteten stiger, falder jobskabelseeffekten. Tal fra Danmarks Statistik viser, at arbejdsproduktiviteten i landbruget stiger hen over årene:

Tablet 11 Bruttoværditilvækst og arbejdsproduktivitet i landbrug, skovbrug og fiskeri

År	Bruttoværditilvækst, BVT, mio.kr.	Heltidsjobs, antal	Arbejdsproduktivitet, kroner/fuldtids ansat
2010	21.766	66.496	327.328
2011	19.430	65.835	295.132
2012	21.654	64.733	334.513
2013	20.652	64.210	321.632
2014	24.183	64.946	372.355
2015	21.155	65.560	322.682
2016	17.921	62.200	288.119
2017	20.437	62.613	326.402
2018	19.453	61.027	318.761
2019	23.753	60.945	389.745
Gennemsnit	21.399	63.857	329.667
Vækst 2010-2019, %	115	92	119

Kilde: Danmarks Statistik, april 2021

Arbejdsproduktiviteten i landbruget er steget med 19 % fra 2010 til 2019, men med store udsving hen over årene. Stigningen taler for, at jobskabelsen vil være mindre end beregnet ovenfor. Erfaringerne fra slutevalueringen af 2007 til 2013 landdistriktsprogrammet viser ligeledes, at der skabtes ret få job i landbruget som en konsekvens af tilskudsstøttede investeringer.

Derfor er der ikke grund til at forvente, at miljø og klimateknologiordningen vil skabe endnu flere problemer for erhvervet med at skaffe tilstrækkeligt med arbejdskraft, jf. SWOT-analysen i bilag til den strategiske plan, hvor mangel på arbejdskraft anføres som er en trussel for erhvervets muligheder for at drage fordel af de positive markedstendenser.

Ud over effekter for økonomisk vækst og jobskabelse, vil investeringerne ligeledes give betydelige effekter i form af reduceret energiforbrug. Der foreligger data hos Landbrugsstyrelsen fra projektansøgningerne under det nuværende landdistriktsprogram vedrørende omkostningseffektiviteten for investeringer i energibesparelser. Disse informationer kan benyttes af Landbrugsstyrelsen til at estimere de forventede effekter i form af energibesparelser af den nye teknologiordning.

Anlæg til etablering af grøn bioraffinering

I den nye CAP-plan introduceres desuden en ny investeringsordning etablering af anlæg til grøn bioraffinering. Det er forventningen at der kan gives støtte til 14 projekter/virksomheder. Der er allokeret i alt 164 mio.kr. (22 mio. EUR) til ordningen fra 2023 til 2027.

Hovedformålet med ordningen er at bidrage til den grønne omstilling af landbruget gennem støtte til opsætning af bioraffineringsanlæg, hvorfra der kan udvindes proteiner fra planter, såsom græs.

Det sekundære formål er en økonomisk værdiskabelse i dansk landbrug og en understøttelse af teknologiudviklingen i landbruget og dets følgeerhverv med udbygning af mulighederne for at udvinde proteiner.

Med en tilskudssats på 65% og offentlige tilskud på 164 mio. kroner, vil de 14 anlæg repræsentere en gennemsnitlig investering på 18.027.363 kr. Det er noget mindre, end det forudsættes i ordningsbeskrivelsen i CAP-planen, hvor tallet er vurderet til at være 25 mio. kr.

De forventede effekter af ordningen kan beregnes med afsæt i en vurdering gennemført af IFRO i 2018. I henhold til Jørgen Dejgård Jensen og Morten Gylling: Økonomiske vurderinger i forhold til værdikæden for Grøn Bioraffinering, IFRO, 2018, vil et anlæg med en kapacitet på 20.000 tons TS-protein ud fra kløvergræs, dyrket på et areal på 2.600 ha koste ca. 20 mio. kr. Ved fuld kapacitetsudnyttelse og proteinpriser beregnet i 2018 vil et anlæg kunne betjenes med 5.000 arbejdstimer årligt og vil generere et økonomisk resultat på op mod 2 mio. kr. årligt, for så vidt produktionen er baseret på økologisk kløvergræs. Priserne på økologisk protein er højere end for konventionelt protein, hvor referenceprisen er almindelig importeret sojaprotein, mens referenceprisen for økologisk protein er Non-GMO-sojaprotein.

Med disse forudsætninger kan et anlæg skabe ca. 3 arbejdspladser og skabe nettoværditilvækst (NVT) på 5 mio. kroner (Omsætning minus variable og faste omkostninger). Samlet er effekterne af de 14 anlæg fordelt på forventet investeringsår estimeret i tabellen nedenfor: 42 fuldtidsarbejdspladser og en årlig nettoværditilvækst på 70 mio. kroner.

Tabel 12 Estimerede økonomiske effekter af Grøn Bioraffinering.

	2025	2026	2027	2028	2029	Total
Projekter, antal	1	3	5	4	1	14
NVT, mio. kr.	5	15	25	20	5	70
Nye jobs	3	9	15	12	3	42

Kilde: Egne beregninger baseret på Jensen og Gylling (2018) og CAP-planen version 11. november 2021.

LAG-indsatsen under LEADER

Der afsættes 431 millioner kroner til LAG-indsatsen fra 2023 til 2027. Heraf kan maksimalt 20% anvendes på forberedelse og udarbejdelse af lokale udviklingsstrategier, og til administration af LAGerne, mens 80% kan anvendes på projekttilskud. Det betyder, at der maksimalt kan være 345 millioner kroner til rådighed til erhvervsfremmeprojekter og projekter til forbedring af rammevilkårene i landdistrikterne. Hvis andelen til forberedelse og udarbejdelse af lokale udviklingsstrategier og til administration af LAGerne er mindre end de 20%, kan beløbet til projekter øges tilsvarende. I følge CAP-planens ordningsbeskrivelse er formålet med ordningen at styrke den socioøkonomiske struktur og udvikling i landdistrikterne, både hvad angår erhvervsudvikling, rammevilkår og grøn omstilling gennem brug af LEADER-tilgangen. Gennem ordningen understøttes en afbalanceret territorial udvikling af landdistrikternes økonomi og levevilkår, inklusive etablering af arbejdspladser og fastholdelse af beskæftigelsen i andre erhverv end i landbruget.

Den seneste evaluering af LAG-indsatsen i Danmark er gennemført i 2019 i forbindelse med udarbejdelsen af AIR19 (den årlige implementeringsrapport for 2019). Per 31.12.2018 var der afsluttet 561 projekter med et samlet offentligt tilskud på 100 mio. kr. Den samlede investering for de 561 projekter inklusiv privat medfinansiering var 331 mio. kr. Medregnes de igangværende

projekter, kommer antallet op på 1.164 med et offentligt tilskud på 235 mio. kr. og en samlet investering på 758 mio. kr.

Data fra PROMIS ligger til grund for evalueringens resultater, der viser, at LAG-indsatsen i perioden frem til 2019 har genereret 880.000 kr. i nettoværditilvækst for tilskudsmodtagerne for hver 1 million kroner, der er givet i tilskud. Der er ligeledes skabt 2,7 fuldtidsjob per 1 million kroner, der er givet i tilskud, svarende til en pris per job på mellem 300.000 kr. og 370.000 kr. afhængig af indsatsområde. Det betyder, at der i den kommende planperiode og med det tildelte økonomiske ramme kan imødeses skabt 932 jobs samt en nettoværditilvækst for tilskudsmodtagerne på 304 millioner kroner. Tallene fremgår af tabellen nedenfor.

Tabel 13 Estimerede økonomiske effekter af LAG-ordningen under den strategiske plan 2023 - 2027

LAG allokering 2023 - 2027, 80% til projekter, mio. kr.	Nettoværditilvækst per mio. tilskudskrone (AIR2019 og Evaluering)	Jobskabelse per 1 mio. kr. i tilskud (AIR2019 og Evaluering)	Nettoværditilvækst mio. kroner, estimeret	Antal fuldtidsjobs, estimeret
345	880.000	2,7	304	932

Kilde: Egne beregninger på baggrund af AIR2019 og Oxford Research og Syddansk Universitet: Evaluering af LAG/LEADER 2014-2018, København 2019.

Der genereres mange andre typer af effekter af LAG-indsatsen. Evalueringen i 2019 har angivet nedenstående tabel med effekterne af de 561 afsluttede projekter. Hvis disse tal bruges som udgangspunkt, kan de forventede effekter af planperioden 2023 til 2027 beregnes. Med 100 mio. kr. i offentlige tilskud frem til 31.12.2018 er effekterne af en offentlig allokering på 345 mio. kr. til projektaktiviteter som det fremgår af højre kolonne i tabellen, forudsat at der i den kommende periode vil være samme fordeling mellem rammevilkårsprojekter og erhvervsfremmeprojekter og samme dødvægt, som det har været tilfældet i perioden frem til 31.12.2018, nemlig 38.9%.

Tabel 14 Andre effekter af LEADER, faktuelle 2015-2018 og beregnede 2023-2027

Indikator	Opnået effekt netto (dødvægt fratrukket)	Estimeret effekt 2023-2027
Antal nye kulturaktiviteter	1.194	4.119
Antal personer i lokalområdet med adgang til nye/forbedrede servicefaciliteter	1.872.880	6.461.436
Antal personer, der årligt forventes at gøre brug af nye/forbedrede servicefaciliteter	1.278.572	4.411.073
Årlig omsætning hos tilskudsmodtagerne, kr.	257.418.369	888.093.373
Antal personer, der forventes at gøre brug af nye/forbedrede kulturelle faciliteter	1.054.819	3.639.126
Antal nye fritidsaktiviteter	913	3.150
Flere overnatninger	80.109	276.376
Flere turist-sengepladser	2.968	10.240
Arbejdspladser	247	852

Årlig bruttoværditilvækst første drift år for tilskudsmodtagerne, kr.	163.778.733	565.036.629
Nye naturfaciliteter- eller aktiviteter	141	486
Flere dagsturister	219.984	758.945

Kilde: Oxford Research og Syddansk Universitet: Evaluering af LAG/LEADER 2014-2018, København 2019, og egne beregninger

Som det fremgår af tabellen, skabes der med LEADER-indsatsen en lang række forskelligartede effekter, der alle er med til at udvikle landdistrikterne og bidrage til den fælles landbrugspolitisk overordnede målsætning om at fremme den lokale udvikling, primært ved at skabe økonomisk vækst og arbejdspladser.

Biavlsprogrammet

Det skal også nævnes, at markedsordningen for biavlsprodukter med sine 20,7 mio. kr. i samlet tilskud gennem programperioden forventes at give positive effekter for erhvervets økonomi. Det sker direkte gennem ordningens tilskud til alle led i avlen af bier og produktion af biavlsprodukter fra forskning og udvikling, via investeringsstøtte til nye teknologier og produkter og til markedsføring, rådgivning og uddannelse, og det sker indirekte gennem den store økonomiske betydning, som biernes bestøvning i plantesektoren har. Der er ikke prioriteret i den strategiske plan, hvordan støtten skal fordeles mellem de forskellige aktioner, så udfaldet af ordningen og de mulige effekter vil i høj grad være bestemt af, hvilke aktioner, der vælges af projektansøgerne. Ordningen rummer dog under alle omstændigheder et stort potentiale for proaktiv udvikling og grøn omstilling.

Producentorganisationer for frugt og grøntsektoren

Ordningen er obligatorisk og har til formål at understøtte anerkendte producentorganisationer inden for frugt- og grøntsektoren med henblik på at koncentrere udbuddet af produkter, sikre afsætningen, forbedre konkurrenceevnen og reducere miljøbelastningen. Der ydes tilskud til driftsprogrammer, herunder investeringer til fremme af den grønne omstilling ved hjælp af forskning og forsøgsmæssig produktion, miljø- og klimainvesteringer samt gennem styrket uddannelse af medarbejderne. Der afsættes 195,7 mio. kr. i alt til ordningen. Som det er tilfældet med biavlsprogrammet, er der ikke prioriteret i den strategiske plan, hvordan støtten skal fordeles mellem de støtteberettigede aktioner, så udfaldet af ordningen og de mulige effekter vil være bestemt af, hvilke aktioner, der vælges i producentorganisationerne. Ordningen rummer dog under alle omstændigheder et stort potentiale for proaktiv udvikling og grøn omstilling.

Øvrige ordninger

Endelig skal det under dette punkt anføres, at en stor del af den samlede budgetramme for CAP-planen går til erhvervet som direkte støtte, primært gennem basisindkomststøtte (BISS), men suppleret med ordningerne slagtepræmier til kvægsektoren, ko-præmier ligeledes til kvægsektoren, tilskud til producenter af stivelseskartofler, etableringsstøtte til yngre jordbrugere samt en arealbaseret ø-støtte til landbrug på ikke-brofaste mindre øer. Den eneste af disse ordninger, der i sig selv skaber udvikling, er etableringsstøtten til yngre jordbrugere. Antallet af ældre jordbrugere stiger i Danmark og i EU, og det er svært for yngre jordbrugere at få adgang til sektoren, hvilket er beskrevet i SWOT-analysen for hovedmålsætning 1 i bilag til den strategiske plan. Da yngre jordbrugere typisk er mere udviklingsorienterede og mere åbne overfor innovation og for brugen af ny teknologi, også i klimakampen, må disse etableringstilskud forventes at give et skub i den rigtige retning for erhvervet. Derimod er de andre ordninger passive i deres karakter og bidrager ikke på samme måde til udvikling, desuagtet de selvfølgelig er vigtige for erhvervet. I 2019

udgjorde subsidierne til sektoren 8,5% af bruttoproduktionens værdi og mellem 20% og 170% af driftsresultatet. Selv om det er under gennemsnittet i EU28, er det stadig et vigtigt element for mange landmænds økonomi.

Kompensationer for de grønne ordninger

Med den store vægt på grønne ordninger, hvor der ydes kompensation for tabte indkomster og for nye ekstra omkostninger i henhold til ordningernes krav, er det relevant at spørge, hvad den økonomiske effekt for erhvervet er af disse ordninger, når der ikke er tale om produktive, indkomst genererende investeringer. Spørgsmålet handler dybest set om, hvorvidt ordningerne yder en tilpas kompensation eller ikke. Er kompensationen dækkende, vil ordningerne ikke medføre økonomiske tab for erhvervet. Er de ikke dækkende, vil de naturligvis betyde et tab.

Som anført andetsteds er det IFRO ved Københavns Universitet, der under myndighedsbetjeningen har bistået Landbrugsstyrelsen med beregning af de gældende satser i udkastet til strategiske plan³. I henhold til informationer fra IFRO (Interview med Brian Jakobsen), vil de benyttede satser betyde fuld kompensation til de såkaldte kollektive virkemidler så som minivådområder og vådområder. Udtagning af lavbund vil ligeledes blive kompenseret med 100%, men Brian Jakobsen anfører dog også i interviewet, at der for nogle bedrifter ikke vil være tilstrækkelig høj kompensation, hvorfor kun en del af de forventede bedrifter vil ønske at bruge ordningen.

Målrettet regulering kompenseres med 500 kr. pr. ha, hvilket for mange, men ikke for alle, bedrifter vil dække de ekstra omkostninger.

Nye frivillige ordninger under CAP-planen til etablering af græs og et mere alsidigt sædskifte med henblik på øget biodiversitet vil ligeledes kun blive benyttet af erhvervet, hvis kompensationen er tilstrækkelig til at dække tab og ekstra omkostninger.

Samlet set er der udsigt til, at erhvervet får fuld kompensation, og langt henad vejen ikke pålægges tab, som det var tilfældet tidligere med Grøn Vækst indsatsen⁴. Det er meget positivt.

Skyggepriser for klimaeffekter

Omkostningerne til opnåelse af de forventede klima- og miljøeffekter rækker ud over, hvad der ydes af kompensation til erhvervet i form af arealbetaling og engangskompensationer. Fødevareministeriet har beregnet de såkaldte skyggepriser for hver tons CO₂e, der udledes mindre ved hjælp af de benyttede ordninger. Skyggepriserne er beregnet ved hjælp fra guidelines fra Finansministeriet og viser, hvad den samlede samfundsøkonomiske pris for en reduktionsindsats vil være. Det er en forudsætning for beregningerne, at effekterne af indsatsen kendes fuldt ud og kan værdisættes. For flere ordninger er det ikke tilfældet, hvorfor Fødevareministeriet kun har foretaget beregning af skyggepriserne for nogle ordninger, og de er medtaget i tabellen nedenfor.

³ Pedersen, Michael Friis: Baggrundsberegninger til brug for fastsættelse af tilskudssatser til økologisk arealtilskud i CAP 2020, IFRO-udredning 2020/06, København 2020.

Pedersen, Michael Friis: Beregning af indkomsttab og meromkostninger ved eco-schemes, IFRO-udredning 2020/19, København 2021

⁴ Se Dalgaard, Tommy et al: Policies for agricultural nitrogen management - trends, challenges and prospect for improved efficiency in Denmark, Environmental Research Letters, number 9, 2014.

Tabellen viser de forventede effekter angivet i ton CO₂e per år, jf. tabellerne ovenfor, skyggeprisen pr ton beregnet af Fødevarerministeriet og den samlede pris i millioner kroner i gennemsnit per år.

Tablet 15 Forventede effekter angivet i ton CO₂e per år

Beregning af klimaeffekter (ton CO ₂ ækvivalenter pr. år)						Skyggepris, Kr./t CO ₂ e *	Pris i mio. kr. per år for samlede CO ₂ e effekt, gennemsnit per år
	2023	2024	2025	2026	2027		
Eco-scheme: økologisk arealstøtte/fordobling økologisk areal	188.335	188.335	188.335	188.335	188.335	800 -1200	150,7 - 226,0
Målrettet regulering	548.581	536.868	498.799	498.799	498.799	1.530	790,0
Kvælstofvådområder	-	-	-	11.404	22.808	1.170 - 1.640	20,0 - 28,1
Lavbund	-	-	-	38.008	76.015	600 - 860	34,2 - 40,0
Minivådområder	337	675	1.012	1.349	1.686	3.142**	3,2
Privat skovrejsning	5.930	11.860	17.790	23.720	29.650	230	4,1

*Uden sideeffekter, der i FVMs beregninger alene omfatter værdisætning af kvælstofreduktion. Andre sideeffekter kan bidrage til at reducere de samfundsøkonomiske omkostninger.

** : Skyggepris beregnet som pris per ha minivådområde (5561 kr./ha) divideret med effekten pr ha = 1,77 tons CO₂e.

Kilde: Bilag 28a – Oversigt over reduktionspotentialer for klima- og kvælstofvirkemidler – Opdateret med nye GWP-værdier, FVM's departement, 21.april 2021 samt AU effektberegninger ifm. SMV af CAP-planen 2023-2027, juni 2021, baseret på LBST-regneark 'Effektberegning_25-03-2021 nye GWP'

Tallene i tabellen ovenfor er benyttet til at beregne de forventede samlede samfundsøkonomiske omkostninger ved at gennemføre de planlagte indsatser for at nå de forventede effekter.

Den samlede pris for de udvalgte ordninger kan estimeres til små 5.000 mio. kroner i planperioden for den reducerede udledning af ca. 800.000 tons CO₂e alene i 2027.

Tablet 16 Samlede samfundsøkonomiske omkostninger ved reduceret CO₂e udledning, udvalgte ordninger, mio. kroner.

Udvalgte ordninger*	Pris i mio. kr. per år for samlede CO ₂ e effekt, gennemsnit per år	Antal år i planperioden	Pris i mio. kr. i CAP-planens løbetid, minimum
Eco-scheme: økologisk arealstøtte/fordobling økologisk areal	150,7 - 226,0	5	753,3
Målrettet regulering	790,0	5	3950,2
Kvælstofvådområder	20,0 - 28,1	2	40,0
Lavbund	34,2 - 40,0	2	68,4
Minivådområder	3,2	5	15,9
Privat skovrejsning	4,1	5	20,5
Samlet pris for udvalgte ordninger			4848,3

*Udvalgte ordninger er ordninger, hvor FVM har beregnet skyggeprisen per tons CO₂e effekt

Miljøøkonomiske gevinster

Det er en svaghed ved de gennemførte beregninger af skyggepriser, at de ikke fuldt indfanger værdien af de negative og positive eksternaliteter, der enten reduceres (negative eksternaliteter) eller forstærkes (positive eksternaliteter) som en konsekvens af indsatserne.

Årsagen er ikke, at det ikke er teknisk muligt at lave beregningerne, men at det vanskeliggøres af, at mange af de relevante eksternaliteter ikke er fuldt ud værdisat. Det gælder værdien af forbedret drikkevand, værdien af forbedret luftmiljø, værdien af forbedret vandmiljø i de kystnære farvande, værdien af døde hummere forårsaget af iltsvind mv.

Det står imidlertid fast, at reduktion af negative eksternaliteter har en positiv samfundsøkonomisk betydning. Det interessante er, om denne positive samfundsøkonomiske betydning står mål med de skyggepriser og den samfundsøkonomiske omkostning, der er forbundet med at gennemføre de beskrevne foranstaltninger. Det ligger uden for ex-ante evalueringens formål at gennemføre sådanne beregninger, men det er ikke desto mindre vigtigt at give en indikation af, om det er tilfældet.

Mikael Skou Andersen et.al⁵ ved AU har publiceret et relevant studie af de økonomiske fordele ved reduceret kvælstofudledning til danske farvande. Studiet peger på, at de direkte økonomiske effekter for de berørte kystnære samfund, hvor ejendomspriser og rekreative værdier er positivt korreleret med reduktion af kvælstof til vandmiljøet og øget klarhed i vandet, er betragtelige. Alt efter det givne oplands og vandmiljøets karakter spænder de direkte økonomiske gevinster mellem 8 EUR til 176 EUR per hektar underlagt indsatser til reduktion af kvælstofudledningen.

Tages indirekte effekter med ind i beregningerne (f.eks. vedrørende kvalitet af drikkevand, reduceret ammoniakudledning, GHG-udledning mv) stiger de økonomiske gevinster pr hektar til et interval mellem 60 EUR op til 223 EUR.

De store spænd i intervallet skyldes, at der er store forskelle på de enkelte oplande. For eksempel har oplandet til Roskilde fjord stor rekreativ betydning og vandkvaliteten har stor betydning for ejendomspriserne langs fjorden. I andre oplande er der ikke de samme store rekreative værdier og ejendomspriserne påvirkes kun i mindre grad af vandkvaliteten. Desuagtet disse forskelle, er det værd at iagttage, at indsatser til kvælstofreduktion på eksempelvis 10.000 hektar udløser samfundsøkonomiske gevinster i størrelsesordenen 80.000 EUR til 1.760.000 EUR svarende til 600.000 kr. til 13 mio.kr. om året. Indregnes de indirekte effekter, fås et interval mellem 4,5 mio. kr. og 16,6 mio. kr. om året.

I lyset af de høje skyggepriser på indsatserne beskrevet tidligere, er det værd at tage disse positive effekter i betragtning i prioritering af indsatserne. Det er derfor en vigtig anbefaling at der gøres en forstærket indsat fra myndighedernes side, evt. gennem brugen af myndighedsbetjeningen, for at opbygge viden og data til belysning af disse gevinster.

⁵ Mikael Skou Andersen et.al: Economic benefits of reducing agricultural N losses to coastal waters for seaside recreation and real estate value in Denmark, Marine Pollution Bulletin, 140, 2019. Studiet vil blive publiceret i en rapport om miljøøkonomiske gevinster udgivet af EU senere i 2021. Personlig kommunikation med Mikael Skou Andersen.

7. Vurdering af implementering af CAP-planen

I henhold til forordningens artikel 113 skal CAP-planen indeholde følgende:

- a) angivelse af alle de forvaltningsorganer, der er henvist til i kapitel II i afsnit II i forordning (EU)
- b) angivelse af bemyndigede organer, der er omhandlet i artikel 123, stk. 4 i denne forordning, og deres opgaver
- c) oplysning om de kontrolsystemer og sanktioner, der er omhandlet i afsnit IV i forordning (EU)
 - i. det integrerede forvaltnings- og kontrolsystem, der er omhandlet i kapitel II i afsnit IV i forordning (EU)
 - ii. den kontrol- og sanktionsordning for konditionalitet, der er omhandlet i kapitel IV i afsnit IV i forordning (EU)
 - iii. de kompetente kontrolorganer, der er ansvarlige for kontrollen
- d) en oversigt af overvågnings- og rapporteringsstrukturen

De enkelte litra vurderes nedenfor.

7.1 Forvaltning og koordinationssystemer

Generelt er den strategiske plans kapitel 7 et godt kapitel. I den nuværende version af CAP-planen er der i forhold til tidligere versioner tilføjet et nyt afsnit om Principper i forvaltningen af CAP'en under afsnit 7.1. ligesom at afsnit 7.2 "Beskrivelse af monitorering- og rapporterings strukturer", også er blevet tilføjet jf. litra d ovenfor.

Det nye underafsnit til afsnit 7.1 adresserer, hvordan Landbrugsstyrelsen arbejder med principper for god forvaltning. Det er et fint afsnit, som understøtter afsnit 7.1 på en fin og relevant måde.

Afsnit 7.2 er i overensstemmelse med forordningens krav og meget vigtig, da det beskriver, hvordan hele evaluering-, monitorerings-, dataindsamlings- og rapporteringssystemet vil blive organiseret, og hvordan IT-systemer skal understøtte systemet. I den kommende programperiode går det under betegnelsen "performanceramme". Det er et krav, at medlemsstaterne etablerer en sådan.

Performancerammen har til formål at muliggøre rapportering, overvågning og evaluering af de resultater, der opnås ved gennemførelsen af den strategiske CAP-plan. Performancerammen skal bestå af udvalgte output-, resultat- og effekt indikatorer, som er tilrettelagt i overensstemmelse med de identificerede behov i kapitel 2. Performancerammen har derudover til formål at overvåge fremdriften i implementeringen af de i CAP-planen fastlagte resultatmål.

Afsnittet giver et fint overblik og en god forståelse af kompleksiteten, der ligger i monitorerings – og rapporteringsstrukturen, og afsnittet giver samtidig også et indtryk af, at Landbrugsstyrelsen har indtænkt alle de nødvendige vinkler fra hvordan data indsamles over hvordan det behandles, og rapporteres men også hvordan kontroller planlægges og gennemføres til hvordan det bedst understøttes IT-mæssigt. Det er evaluators vurdering, at de beskrevne procedurer for overvågning af CAP-planen og for indsamling af de data, der er nødvendige for at foretage evalueringer, er tilfredsstillende.

For at det samlede system kommer til at virke i virkeligheden, når CAP-planen skal implementeres, er det selvfølgelig vigtigt, at Landbrugsstyrelsen får færdiggjort arbejdet med at udvikle et samlet system for data management for programperioden. Ifølge CAP-planen er det målet, at data management systemet organiseres som et samlet automatiseret rapporteringsværktøj som trækker på eksisterende fagsystemer, der kan give mulighed for dagligt at hente alle relevante data ind i et datavarehus, hvorfra data kan aggregeres og rapporteres efter behov. Evaluator kan ikke umiddelbart vurdere, om det vil lykkes Landbrugsstyrelsen at udvikle og implementere systemet i henhold til de opstillede idealer, men de fremskridt, der er gjort med udvikling af relevante IT-værktøjer gennem den nuværende programperiode både for sølje I og for sølje II giver gode forventninger til, at Landbrugsstyrelsen vil være i stand til at løse opgaven. At få en bedre IT-støtte og en mere integreret IT-støtte er vigtig hvilket også understøttes af de brugerrejser der blev udarbejdet i forbindelse med Slutevalueringen af landdistriktsprogrammet 2007 – 2014 jf. også nedenfor.

Afsnit 7.3 ” *Information om kontrolsystemer og sanktioner* ” følger en foreløbig skabelon fremsendt af EU-kommissionen.

Afsnittet har fokus på organisering af kontrol, sanktioner og udbudsprocedurer, jf. litra a, b og c ovenfor.

Evaluator har kommenteret på en tidligere udgave af dette afsnit, og evaluators anbefalinger er alle indarbejdet i den nye version. Herudover er afsnittet blevet opdateret med de nye støtteordninger hvor det er relevant, hvilket er fint og dækkende. Afsnittet fremstår nu meget læsevenligt og struktureret.

Afsnit 7.4 ”konditionalitet” er blevet skrevet igennem ift. tidligere versioner og er blevet uddybet flere steder bl.a. afsnittene vedrørende en række definitioner og tabellen med kontroltyper er også opdateret. Det er med til at stramme afsnittet op.

Afsnittet omkring social konditionalitet er desuden blevet forkortet. Begrundelsen herfor er at social konditionalitet først finder anvendelse fra 1. januar 2025. Den nærmere beskrivelse er derfor justeret kraftigt ned, da det endnu ikke helt konkret kan beskrives, hvordan det vil blive håndhævet. Evaluator er enig i denne prioritering.

7.2 Modernisering og forenkling

Kapitel 8, afsnit 8.1 i CAP-planen skal i henhold til forordningens artikel 114, litra a og b omhandle ”*Modernisering*”. Mere konkret skal kapitlet give en oversigt over,

- a) En oversigt over, hvordan den strategiske plan bidrager til den tværgående målsætning som omhandlet i artikel 6, stk. 2 i forordningen, nemlig gennem,
 - i) En beskrivelse af organisationsstrukturen for AKIS.
 - ii) en beskrivelse af, hvordan de rådgivningstjenester, der er omhandlet i artikel 15, og forskere og det nationale netværk vedrørende den fælles landbrugspolitik, der er omhandlet i artikel 126, vil samarbejde med henblik på at sørge for rådgivning, videnstrømme og innovationstjenester, samt hvordan de aktioner, der støttes i forbindelse med interventioner i medfør af artikel 78 eller andre relevante interventioner, integreres i AKIS.

- a) En beskrivelse af strategien for udvikling af digitale teknologier i landbruget og landdistrikterne og for anvendelsen af disse teknologier til at forbedre effektiviteten og lønsomheden af interventionerne i de strategiske planer.

Overordnet set er der tale om et velskrevet afsnit, som kort og præcist beskriver det danske AKIS's organisering og de fordele, der er forbundet med et system, der har været anvendt i Danmark i mange år, jf. litra a ovenfor. Det er ligeledes positivt, at afsnittet også kobler tilbage til SWOT-analysen og refererer til systemet som en af styrkepositionerne bag det danske landbrugserhverv.

Evaluators kommenteret på en tidligere udgave af afsnittet, og nogle af anbefalingerne er medtaget i den nye version.

Ifølge artikel 139 skal ex-ante evalueringen også forholde sig til, hvordan forenkling og færre administrative byrder for de endelige støttemodtagere, er indeholdt i planen. Det forholder afsnit 8.2 i kapitel 8 sig til "*Forenkling og reduktion af den administrative byrde for de endelige støttemodtagere*". Landbrugsstyrelsen har indarbejdet de kommentarer, der er givet af evaluators til en tidligere version af kapitlet.

Nogle af de forenklinger, der er blevet foretaget for **Arealordningerne** omhandler selve ansøgningsprocessen – elektroniske ansøgningskemaer - hvilket imødekommer et ønske, der kom frem i forbindelse med Slutevalueringen for landdistriktsprogrammet 2007–2013⁶ i de brugerrejser, der i den forbindelse blev udarbejdet for Arealordningerne. Formålet med brugerrejserne var for hver arealordning at identificere hvor på en brugerrejse støttemodtagere var stødt ind i udfordringer og hvordan de ifald håndterede udfordringerne. Det er derfor positivt, fra et brugerperspektiv, at Landbrugsstyrelsen arbejder i en retning hvor selve ansøgningsprocessen gøres så elektronisk som muligt. Det samme gør sig gældende i forhold til at gøre de fysiske kontroller mere satellitbaserede. Det vil også medføre en administrativ lettelse for brugerne og vurderes derfor at være positivt for såvel Landbrugsstyrelsen som støttemodtagere.

Brugerrejserne i Slutevalueringens viste, at for **Projektstøtteordningerne** var de største udfordringer at forstå de retningslinjer og guidelines, som Landbrugsstyrelsen udsender ifm. udbudsrunderne. I den fremsendte version af CAP-planen er det ikke umiddelbart et område, der er indtænkt som en del af forenklingen for brugerne.

En anden udfordring, som kom frem i Slutevalueringen og som specifikt gjorde sig gældende for Investeringsordningerne, var kravet om, at der skulle indhentes to tilbud. Det blev oplevet som en stor administrativ byrde. Det er derfor positivt, igen fra et brugerperspektiv, at der her vil ske en forenkling således, at brugerne ikke længere skal indhente to tilbud, da Landbrugsstyrelsen i stedet vil gøre brug af standardomkostninger som det allerede sker i dag under det nuværende landdistriktsprogram. Brugerne slipper derfor, jf. CAP-planen, også senere hen i værdikæden for at skulle indsende faktura for at få udbetalingen på den del. Det vil forhåbentligt også lette problemet med oplevede lange udbetalingstider (tidsrum fra tilskudsmodtagers indsendelse af udbetalingsanmodning til udbetaling fra Landbrugsstyrelsen finder sted), der også fremstod som en knast for brugerne.

Landbrugsstyrelsen har desuden udviklet et nyt koncept for kundeinvolvering som bl.a. også har til formål at understøtte en forenkling og lette den administrative byrde for ansøgere (læs mere nedenfor). Konceptet er pt udviklet og udrullet for arealordningerne, men forventes også udrullet

⁶ Slutevaluering af det danske landdistriktsprogram 2007-2013, Tværgående evalueringsrapport og 3 akserapporter. Udarbejdet af Epinion A/S, Orbicon A/S og Center for Landdistriktsforskning for NaturErhvervsstyrelsen, 19. december 2019

for projektordningerne. Det er evaluators vurdering, at sådan et tiltag vil være med til at understøtte en løbende forenkling og lettelse af de administrative byrder. Intentionen er at sikre en kundeinvolvering i alle de faser et projekt gennemløber.

8. Partnerskabsinvolvering

Ifølge artikel 107 stk. 2, litra c skal Bilag III til den strategiske plan omfatte resultaterne af høringen af partnerne og en kort beskrivelse af, hvordan høringen blev gennemført.

Ifølge artikel 106 stk. 3 skal medlemsstaterne inddrage interessenter i forbindelse af udarbejdelsen af den strategiske CAP-plan, ligesom at der skal tilrettelægges partnerskaber, som minimum skal omfatte relevante offentlige myndigheder, arbejdsmarkedets parter, de økonomiske interesseorganisationer samt relevante organisationer fra civilsamfundet.

CAP-forordningen stiller ingen krav til, hvordan eller i hvilket omfang partnerskabet skal inddrages i udarbejdelsen af CAP-planen.

Landbrugsstyrelsen har oplyst, at partnerskabet af interessenter blev etableret i 2018 som en uformel og frivillig gruppe af interessenter med interesse i EU's fælles landbrugspolitik, og at formålet har været at sikre relevant input under udarbejdelse af CAP-planen. Der har været afholdt en betydelig række møder, ligesom der er fremsendt informationsbreve til samtlige relevante interessenter.

Nedenstående tabel viser et overblik over de mange forskellige organisationer, virksomheder, styrelser mm., der er inddraget i interessentinvolveringen. Involveringen har bredt sig over en række aktiviteter fra møder, dialogmøder over workshops, informationsbreve til drøftelser og koordinationsmøder. Det har været en stor og meget aktiv involvering af interessenter siden 2018.

Tabel 17 Oversigt over interessenter

Relevante interessenter
Erhverv o.l.:
Brancheudvalget for Frugt og Grønt
Bæredygtig Landbrug
DAKOFO
Danmarks biavlerforening
Dansk Agroindustri
Dansk Erhverv
Dansk Gartneri
Dansk Industri
Dansk Skovforening
Danske Maskinstationer
Danske Miljøteknologi
Danske Slagterier
Danske Vandværker
Finans Danmark (Finansrådet og Realkreditforeningen)
Frie bønder – levende land
Fødevarerforbundet NNF
Hedeselskabet
Horesta
Landboforeningen
Landboudom

Landbrug & Fødevarer
Landsforeningen af Danske Mælkeproducenter
Landsforeningen Plantning og Landskab
Mejeriforeningen
SEGES
Økologisk Landsforening
Natur, Miljø mm.:
Danmarks Botanisk Forening
Danmarks Jægerforbund
Danmarks Naturfredningsforening
Dansk Land-og Strandjagtforening
Dansk Landskabsøkologisk Forening
Dansk Ornitologisk Forening
Det Økologiske Råd
Dyrenes beskyttelse
Dyreværnsorganisationernes Samarbejdsorganisation
Foreningen for Biodynamisk Jordbrug
Friluftsrådet
Globalt Fokus
Greenpeace
NOAH
WWF
Verdens skove
Regionale:
Danske Regioner/Regionerne
KL
Andre:
Fagligt Fællesforbund, 3F
Forbrugerrådet Tænk
Institut for Menneskerettigheder
LAG'erne
Landdistrikternes Fællesråd
Sammenslutning af Danske Småøer
Det Dyreetiske Råd
Universiteter:
DCA (AU)
IFRO (KU)
Myndigheder:
EFKM
ERST
FVST
NST
MST

Udover løbende møder og dialog med interessenter, har Landbrugsstyrelsen, som nævnt, afholdt en række workshops. Konkret har der været afholdt fire workshops samt et dialogmøde, hvor hele partnerskabet har været inviteret.

- Dialogmøde i august 2018 om EU-Kommissionens forordningsudkast.

- Workshop i forbindelse med offentliggørelsen af SWOT-analyserne i 2019. Der er referater fra SWOT-workshops hvor partnerskabets ønsker til SWOT-analyserne fremgår.
- Tre tematiske workshops omhandlende hhv. klima, miljø og biodiversitet i januar 2020. Der er udarbejdet referater fra de tre workshops hvor partnerskabet input og kommentarer fremgår.

Hertil kommer, at Fødevarerministeriet forud for offentliggørelsen af regeringens Landbrugsudspil i februar 2021 inviterede interessenter til konference om fremtidens landbrug. Her kunne interesserede danskere, interesseorganisationer, forskere, eksperter, ordførere og medier give deres input til den grønne omstilling af landbruget. Den fulde liste over interessentinvolvering er at finde i bilag til ex-ante evalueringen.

Udover den dialog, Landbrugsstyrelsen har haft med interessenter, har Landbrugsstyrelsen som tidligere nævnt ydermere udarbejdet et nyt koncept for kunde – og interessentinvolvering i forbindelse med implementering af CAP-planen. Landbrugsstyrelsen har besluttet, at der skal gennemføres en obligatorisk kunde- og interessentinvolvering i udformningen og implementeringen af hver CAP-ordning. Konceptet indbefatter involvering af kunder - og øvrige interessenter fx rådgivere i forbindelse med forberedelse og implementering af hver enkelt CAP-intervention i hhv. udmøntningsfasen, bekendtgørelses-/regelgrundlagsfasen og i opsætningsfasen. Intentionen er, at denne inddragelse skal bidrage til at sikre løsninger, der er praksisnære og kan anvendes af landmanden. Landbrugsstyrelsen har udarbejdet nedenstående generiske model, og man er pt kommet til fase 4.

Figur 2 Overblik over Landbrugsstyrelsens nye koncept for kunde – og interessentinvolvering

Delleverancer og rækkefølge ud i tid – vi er nu ved punkt 4 for udmøntningsfasen

3 / Landbrugsstyrelsen / Kunde- og øvrig interessentinvolvering, cap2020, udmøntningsfase

Det er, som nævnt, et nyt tiltag som forhåbentligt vil øge Landbrugsstyrelsens kundefokus i arbejdet med forberedelse og implementering af den strategiske plan. Intentionen er, ifølge Landbrugsstyrelsen, at interventionerne sættes op på baggrund af dialog og workshops med kunderne, så erhvervet kan bruge mest mulig tid på det praktiske arbejde, og mindst mulig på administrationen. Konceptet er indtil videre beskrevet og testet af for flere af arealstøtteordningerne. Konceptet udrulles også for projektstøtteordningerne.

Det er evaluators vurdering, at der har været en omfattende involvering af interessenter via partnerskabet omkring udformningen af selve CAP-planen. Involveringen har været løbende siden 2018 og har fundet sted på flere måder. Sidstnævnte giver, ifølge evaluator, god mening da partnerskabet består af en sammensat gruppe af interessenter, hvorfor det ikke giver mening at involvere alle i alle diskussioner.

Evaluator finder desuden det nye koncept om kunde- og interessentinvolvering på interventionsniveau, relevant og vigtigt. Konceptet rummer mange gode kunde – og

interessentvendte elementer fx interviews, cases, fokusgrupper, surveys, workshop mm. som forhåbentligt vil bibringe Landbrugsstyrelsen nyttig og relevant viden om, hvordan implementeringen af ordningerne bedst tilrettelægges ud fra et kundevendt perspektiv. Endvidere sikrer metoden en større grad af ejerskab fra erhvervets side over de enkelte ordninger. Dermed kan konceptet bidrage til at styrke informationen om planlagte ordninger, så der ikke kun er tale om færdigt-formulerede skriftlige bekendtgørelser og vejledninger, der lejlighedsvis kan være svære for modtagerne at forstå, men om en direkte involvering. Det påskønner evaluator meget.

9. Vurdering af fælles elementer for flere ordninger

Kapitel 4 i CAP-planen Fælles elementer for flere ordninger skal imødekomme de krav, der stilles i CAP-forordningen artikel 110, der har følgende ordlyd:

Beskrivelsen af elementer, der er fælles for flere ordninger, som omhandlet i artikel 107, stk. 1, litra c), omfatter følgende:

a) de definitioner og betingelser, der er fastlagt af medlemsstaterne i overensstemmelse med artikel 4, og minimumskravene til interventioner med direkte betalinger i medfør af artikel 18

b) en beskrivelse af anvendelsen af "teknisk bistand" som omhandlet i artikel 94 og 125 og en beskrivelse af de nationale netværk vedrørende den fælles landbrugspolitik, der er omhandlet i artikel 126

c) hvad angår de specifikke målsætninger i artikel 6, stk. 1, litra h), den definition af "landdistrikter", der anvendes i den strategiske plan som fastsat af medlemsstaterne

d) andre oplysninger om gennemførelsen, navnlig:

i) en kortfattet beskrivelse af, hvordan værdien af betalingsrettigheder fastsættes, og, hvis det er relevant, hvordan reserven fungerer

ii) hvis det er relevant, anvendelsen af det anslåede resultat af nedsættelsen af direkte betalinger som omhandlet i artikel 17.

iii) afgørelsen og en begrundelse herfor vedrørende gennemførelsen af artikel 17, stk.4, artikel 29, stk.6, og artikel 30, stk.4, i denne forordning og af artikel 17, stk.1.

iv) hvis det er relevant, afgørelsen og en beskrivelse af dens vigtigste elementer vedrørende gennemførelsen af artikel 19

v) en oversigt over koordineringen af og afgrænsningen og komplementariteterne mellem ELFUL og andre EU-fonde, der er aktive i landdistrikterne.

Nedenfor gennemgås punkterne.

Definitioner og minimumskrav

Landbrugsstyrelsen har indsat og beskrevet definitionen for en række centrale begreber jf. krav i CAP-forordningen artikel 4. Heraf fremgår det, at den strategiske plan skal fastsætte definitioner for:

- **Landbrugsaktiviteter:** Definitionen i CAP-planen svarer til de krav, der stilles i artikel 4, stk. 2 litra a. som foreskriver at "landbrugsaktivitet" skal defineres på en måde, så det omfatter både produktion af de landbrugsprodukter, der er omhandlet i bilag I til TEU og TEUF, herunder bomuld og lavskov med kort omdriftstid, og bevarelse af et landbrugsareal i en stand, der gør det egnet til græsning eller dyrkning uden forberedende foranstaltninger ud over brug af de sædvanlige landbrugsmetoder og -maskiner.
- **Landbrugsarealer:** Artikel 4, stk. 3, litra a, b og c stiller krav om, at et "landbrugsareal" defineres på en måde, så det omfatter både agerjord, permanente afgrøder og permanente

græsarealer og græsningsarealer. Ydermere stiller artiklen nogle rammer for definitionen af "agerjord", "permanente afgrøder" og "permanente græsarealer og græsningsarealer".

Det er evaluators vurdering at den danske definition lever op til kravene.

- **Støtteberettiget hektar:** Ifølge artikel 4, stk. 4, litra a, b og c skal CAP-planen også rumme en definition af "støtteberettiget hektar" og på en måde, så det omfatter ethvert af bedriftens landbrugsarealer. Artiklen udstikker i litra c i) og II) en række retningslinjer og krav til definitionen. Det er evaluators vurdering, at Landbrugsstyrelsen i deres definition af støtteberettiget hektar tager højde for de krav til stilles til forskellige perioder, arealtyper mm.
- **Aktiv landbruger:** Ifølge CAP-forordningen artikel 4, stk. 5 d defineres en "egentlig/aktiv landbruger" på sådan en måde, at det sikres, at der ikke ydes støtte til personer, hvis landbrugsaktivitet kun udgør en ubetydelig del af deres samlede økonomiske virksomhed, eller hvis vigtigste forretningsaktivitet ikke er landbrugsaktivitet, uden at det dog udelukker landbrugere, der har flere forretningsaktiviteter. Definitionen skal gøre det muligt at fastsætte, hvilke landbrugere, der ikke betragtes som egentlige landbrugere, på baggrund af betingelser såsom indkomstvurderinger, forbrug af arbejdskraft på bedriften, selskabsformål og/eller optagelse i registre.

Siden seneste version er denne definition nu blevet tilføjet CAP-planen.

- **Unge landbrugere:** I artikel 4 stk. 6 litra a, b og c defineres en "ung landbruger" på en sådan måde, at definitionen omfatter: i) en øvre aldersgrænse på mellem 35 og 40 år. , ii) betingelser for at være "bedriftens driftsleder" og iii) passende uddannelse/eller kvalifikationer som er fastsat af medlemsstaterne.
- **"Ny landbrugere"** defineres ikke i CAP-planen jf. artikel 4, stik 7.

Konditionalitet

Alle aktive landbrugere, der anvender deres støtteberettigede arealer landbrugsmæssigt er omfattet af mulighederne for at ansøge om Basisindkomststøtte (BISS). I CAP-planen indføres en ny konditionalitet under Søjle 1, samt arealstøtteordningerne under søjle 2, i form af en række basiskrav, som landbrugere skal opfylde for at kunne få udbetalt hele arealstøtten. Det forventes således, at konditionaliteten medfører en ekstra tilskyndelse for landbrugere til at overholde betingelserne fastsat i national lovgivning og samtidig også et incitament til at indgå i støtteordninger under Søjle 1 og Søjle 2.

Basisindkomststøtten finansieres af Den Europæiske Garantifond for Landbruget (EGFL). I udkastet er der skitseret en række forskellige konditionalitetskrav, herunder:

- GLM 1 (Opretholdelse af permanent græs)
- GLM 2 (Beskyttelse af vådområder og tørveområder)
- GLM 3 (Forbud mod afbrænding)
- GLM 4 (Anlæggelse af bræmmer)
- GLM 5 (Beskyttelse mod jordforringelse)
- GLM 6 (Krav om jorddække)

- GLM 7 (Krav om årlig afgrødevariation)
- GLM 8 (Krav om ikke-produktive elementer)
- GLM 9 (Krav om beskyttelse om permanente græsarealer i Natura 2000-områder)

De fælles krav til opretholdelse af god landbrugsmæssig stand (GLM) indeholder en række bestemmelser opsat på baggrund af fælles GLM-normer, samt de forordninger og direktiver de bygger på og gælder for hele EU. Kravene til landbrugere er derfor i princippet ens i alle EU-lande, der er dog lokale forhold i medlemslandene, der skaber forskelle i formuleringen og relevansen af kravene (Landbrugsstyrelsen, 2021c). GLM normerne er faste krav, der gælder for hele programperioden. De enkelte GLM krav viderefører bl.a. en række af de grønne krav fra nuværende reformperiode og erstatter den eksisterende krydsoverensstemmelse.

Elementer relateret til direkte betalinger

Beskrivelse af etablering af betalingsrettigheder

Det anføres i den strategiske plan, at emnet ikke er relevant i en dansk kontekst, da betalingsrettighederne udløber 31. december 2022.

Evaluator her ingen bemærkninger til det.

Capping og degressivitet af betalinger

Det anføres i CAP-planen, at Danmark ikke vil gøre anvendelse af capping og/eller degressivitet af betalinger i henhold til artikel 15.

Evaluator her ingen bemærkninger til det.

Teknisk bistand

Afsnittet beskriver, hvordan midlerne under den tekniske bistand vil blive anvendt, og hvor stor en andel, man forventer at allokere til teknisk bistand. Afsnittet lever op til kravene i CAP-forordningens artikel 125.

Ifølge CAP-planen planlægger man at anvende 6 pct. af de midler til teknisk bistand i programperioden 2023-2027. Udkastet til finansieringsplan bekræfter dette.

Aktiviteterne under teknisk bistand vil vedrøre programperioden 2023-2027, men vil også omfatte tidligere og kommende programperioder, ligesom at aktiviteterne både skal omfatte Søjle I og II.

En del af midlerne vil blive anvendt til at etablere og drive det nationale CAP-netværk, mens andre midler vil blive anvendt til offentlige myndigheders lønomkostninger, som kan henføres direkte til arbejdet med den strategiske plan, jf. CAP-forordningen artikel 112. Af CAP-planen fremgår det, at den primære støttemodtager vil være forvaltningsmyndigheden (Landbrugsstyrelsen), og at Bolig- og Planstyrelsen vil være støttemodtager i forhold til administration af LAG-ordningen.

Endelig vil midlerne blive anvendt på udgifter til den løbende overvågning og evaluering af den strategiske plan, ex post evalueringen af landdistriktsprogrammet 2014-2022 mm.

CAP-netværk

Ifølge CAP-plan forordningens artikel 126 skal der nedsættes et nationalt CAP-netværk, og netværket vil dække over aktiviteter både under Søjle I og Søjle II. Hensigten med det nationale CAP-netværk er at skabe et netværkssamarbejde mellem organisationer og forvaltninger,

konsulenter, forskere og andre innovationsaktører inden for landbrug og landdistriktsudvikling. Netværket skal jf. artikel 126 være etableret senest 12 måneder efter Kommissionens godkendelse af den strategiske plan.

Ifølge artikel 126, stk. 3 skal følgende mål forfølges gennem netværkssamarbejdet vedrørende den fælles landbrugspolitik:

- a) øge inddragelsen af alle relevante interessenter i gennemførelsen af de strategiske planer og, hvor det er relevant, i deres udformning
- b) bistå medlemsstaternes myndigheder med gennemførelsen af de strategiske planer og overgangen til en præstationsbaseret gennemførelsesmodel
- c) bidrage til at forbedre kvaliteten af gennemførelsen af de strategiske planer
- d) bidrage til at oplyse offentligheden og potentielle støttemodtagere om den fælles landbrugspolitik og finansieringsmulighederne
- e) fremme innovation inden for landbrug og landdistriktsudvikling og støtte peerlæring og inddragelsen af og samspejlet mellem alle interessenter i videnudvekslings- og videnopbygningsprocessen
- f) bidrage til overvågnings- og evalueringskapacitet og -aktiviteter
- g) bidrage til formidlingen af de resultater, der opnået gennem de strategiske planer.

Og ifølge artikel 126, stk. 4 skal netværket varetage følgende opgaver:

- a) indsamling, analyse og formidling af oplysninger om aktioner og gode praksis, der gennemføres eller støttes inden for rammerne af strategiske planer, samt analyse af udvikling inden for landbruget og i landdistrikterne, der er relevant for de i artikel 6, stk. 1 og 2, omhandlede specifikke målsætninger
- b) deltagelse i kapacitetsopbygning hos medlemsstaternes myndigheder og for andre aktører, der er involveret i gennemførelsen af de strategiske planer, herunder hvad angår overvågnings- og evalueringsprocesser
- c) oprettelse af platforme, fora og arrangementer med henblik at lette udvekslingen af erfaringer mellem interessenterne og peerlæring, herunder udvekslinger med netværk i tredjelande, hvis det er relevant
- d) indsamling af oplysninger og fremme af disses formidling samt netværkssamarbejde mellem finansierede strukturer og projekter som f.eks. de lokale aktionsgrupper, der er omhandlet i artikel 33 i forordning (EU) 2021/1060, de operationelle grupper under EIP som omhandlet i nærværende forordnings artikel 127, stk. 3, og tilsvarende strukturer og projekter

e) støtte til samarbejdsprojekter mellem operationelle grupper under EIP som omhandlet i nærværende forordnings artikel 127, stk. 3, lokale aktionsgrupper som omhandlet i artikel 33 i forordning (EU) 2021/1060 eller tilsvarende strukturer for lokaludvikling, herunder tværnationalt samarbejde

- f) etablering af koblinger til andre strategier eller netværk, der finansieres af Unionen
- g) bidrag til videreudviklingen af den fælles landbrugspolitik og forberedelse af eventuelle efterfølgende perioder for strategiske planer.
- h) for så vidt angår de nationale netværk deltagelse i og bidrag til det europæiske netværks aktiviteter.
- i) for så vidt angår det europæiske netværk samarbejde med og deltagelse i de nationale netværks aktiviteter.

CAP-planen beskriver på nuværende tidspunkt primært, hvordan den danske organisering af CAP-netværket vil være, fx at driften af netværkets aktiviteter være delt mellem LAG-sekretariatet (Bolig- og Planstyrelsen) og forvaltningsmyndigheden Landbrugsstyrelsen. LAG-sekretariatet vil repræsentere netværksaktiviteterne i relation til de lokale aktionsgrupper (LAG), mens forvaltningsmyndigheden vil varetage koordinatorrollen og dermed have ansvaret for, at det nationale CAP-netværk er etableret og i drift med udgangen af 2023. Hertil kommer, at det vil være koordinatorens rolle at have et overblik over aktiviteter og tilhørende handlingsplaner, ligesom at vedkommende vil være ansvarlig for forberedelse og mødeplanlægning.

Ydermere står der, at rammerne for CAP-netværket er fastsat af en styregruppe bestående af en eller flere ledere fra forvaltningsmyndigheden og en leder fra Bolig- og Planstyrelsen.

De konkrete netværksaktiviteter faciliteres af de relevante medarbejdere fra forvaltningsmyndigheden og Bolig- og Planstyrelsen i de fora, hvor aktiviteterne finder sted, og er de ansvarlige for at koordinere de aktiviteter, som falder ind under CAP-netværket.

Den nuværende beskrivelse forholder sig ikke til indholdet mere konkret, men henviser til CAP-forordningen.

Koordinering, afgrænsning og komplementariteter mellem ELFUL og andre EU-midler, der er aktive i landdistrikter

Ifølge artikel 110, litra d (v) skal CAP-planens kapitel om "Fælles elementer for flere ordninger" rumme en oversigt over koordineringen af, afgrænsningen og komplementariteten mellem ELFUL og andre EU-fonde, der er aktive i landdistrikterne.

Den nuværende version af CAP-planen indeholder dette afsnit, og her er tre områder beskrevet: 1) Koordinering mellem Landdistriktsfonden og ESI-fondene, 2) Landdistriktsfonden og EHFAF og 3) EU's Genopretnings- og resiliensinstrument.

Afsnittet, som beskriver koordinering mellem *Landdistriktsfonden og ESI-fondene*, adresserer dels hvor der er potentiale for synergieffekter, dels hvordan de fire fonde adskiller sig fra hinanden. Det fremgår også af afsnittet, at man i forbindelse med prioriteringen af indsatsen under den strategiske CAP-plan vil tilstræbe, at der ikke er overlap mellem de indsatser, der kan støttes under Landdistriktsfonden, og de indsatser, der kan støttes under EHFAF, Regionalfonden og Socialfonden. Ifølge CAP-planen er det desuden forventningen, at der vil blive afholdt koordinationsmøder efter behov mellem de involverede forvaltningsmyndigheder med henblik på at drøfte emner af fælles interesse. Om der her også vil ske en konkret prioritering, fremgår ikke af afsnittet.

Afsnittet omkring *Landdistriktsfonden og EHFAF* beskriver hovedområderne for EHFAF 2021-2023 og de potentielle synergieffekter, der er mellem EHFAF og Landdistriktsfonden og mellem LAG og

FLAG-ordningerne. Afsnittet beskriver ikke, om der vil være koordinationsaktiviteter, eller hvordan man vil sikre, at de potentielle synergieffekter løftes.

Endelig er der et afsnit om *EU's Genopretnings- og resiliensinstrument*, som kort beskriver den danske Genopretningsplan, der finansieres af EU's Genopretningsfond og det finansielle fordelingsforslag, der er fremsendt til EU-Kommissionen ultimo april 2021. Ifølge dette forslag er der afsat ca. 1,3 mia. kr. til indsatsområdet "Grøn omstilling af landbrug og miljø" i perioden 2021-2025. Heraf afsættes der i alt 660 mio. kr. til udtagning af lavbundsjorder, 200 mio. kr. til klimateknologier i landbruget, herunder pyrolyse, og 280 mio. kr. til generationsforureninger. Herudover er der afsat 80 mio. kr. til Fonden for Økologisk Landbrug, 20 mio. kr. til økologiske plantebaserede projekter, 40 mio. kr. til en køkkenomstillingspulje og 40 mio. kr. til Økologisk Innovationscenter.

Afsnittet beskriver, som nævnt, den forventede allokering, og det er meget positivt, men forholder sig ikke mere konkret til, hvilke synergieffekter der vil være imellem CAP-planen og EU's Genopretnings- og resiliensinstrument. Genopretnings- og resiliensinstrumentet supplerer CAP-planens indsats på 100,5 millioner kr. på miljø- og klimateknologiområdet, men den økonomiske ramme til teknologi på 200 mio. kr. er forholdsvis begrænset sammenlignet med de 2.000 mio. kr., der er givet i tilsagn under det nuværende landdistriktsprogram.

10. Vurderinger af de valgte ordninger

Kapitel 5 "Beskrivelse af ordninger" rummer en beskrivelse af alle de støtteordninger, som Landbrugsstyrelsen vil implementere under CAP-planen. Ifølge artikel 111 skal beskrivelserne af de valgte støtteordninger/Interventioner omfatte følgende:

- a) den interventionstype, som interventionen er baseret på
- b) det territoriale anvendelsesområde
- c) den specifikke udformning af eller krav til den pågældende intervention, som sikrer et effektivt bidrag til den eller de specifikke målsætninger, der er anført i artikel 6, stk. 1 og 2; for så vidt angår miljø- og klimarelaterede interventioner skal sammenhængen med konditionalitetskravene vise, at de forskellige praksis er komplementære og ikke overlapper hinanden
- d) betingelserne for støtteberettigelse
- e) resultatindikatorerne som fastsat i bilag I, som interventionen bør bidrage direkte og væsentligt til. Dette litra finder ikke anvendelse på interventioner under den interventionstype i biavlssektoren, der er omhandlet i artikel 55, stk. 1, litra a) og c)-g), interventioner under den interventionstype i vinsektoren, der er omhandlet i artikel 58, stk. 1, litra a), og oplysningsforanstaltninger og salgsfremstød i forbindelse med kvalitetsordninger under den interventionstype for samarbejde, der er omhandlet i denne forordnings artikel 77
- f) for hver intervention, som er baseret på de interventionstyper, der er opført i bilag II til denne forordning, hvordan de relevante bestemmelser i bilag 2 til WTO-aftalen om landbrug, der er omhandlet i denne forordnings artikel 10 og i bilag II til denne forordning, overholdes, og for hver intervention, som ikke er baseret på de interventionstyper, der er opført i bilag II til denne forordning, hvorvidt og i bekræftende fald, hvordan de relevante bestemmelser i artikel 6, stk. 5, eller i bilag 2 til WTO-aftalen om landbrug overholdes
- g) én outputindikator og de årlige planlagte output for interventionen som omhandlet i artikel 102, stk. 5
- h) de årlige planlagte ens eller gennemsnitlige enhedsbeløb som omhandlet i artikel 102, stk. 1, og, hvis det er relevant, de planlagte maksimums- eller minimumsbeløb pr. enhed som omhandlet i artikel 102, stk. 2 og 3
- i) en redegørelse for, hvordan de beløb, der omhandlet i nærværende stykkes litra h), er fastsat
- j) hvis det er relevant:
 - i) støtteform og støttesats
 - ii) metoden til beregning af de planlagte støttebeløb pr. enhed og attesteringen heraf i overensstemmelse med artikel 82
- k) den årlige finansielle tildeling til interventionen som omhandlet i artikel 101, stk. 1, eller, for så vidt angår de sektorer, der er omhandlet i artikel 42, litra a), d), e) og f), den årlige finansielle tildeling til den relevante sektor som omhandlet i artikel 101, stk. 2; hvis det er relevant, en fordeling på beløb, der planlægges anvendt til støtte, og beløb, der planlægges anvendt til finansielle instrumenter

l) angivelse af, hvorvidt interventionen falder uden for anvendelsesområdet for artikel 42 i TEUF og er underlagt statsstøttevurdering

Herudover har Landbrugsstyrelsen fremsendt den skabelon for design af støtteordningerne, som de har anvendt. Evaluator har ad flere omgange kommenteret på støtteordningerne tidligere. Generelt er det nu vurderingen, at de nuværende ordninger er velbeskrevne, hvad angår baggrund, formål og indhold. Beskrivelserne lever op til de krav, der stilles i forordningen.

Der er dog et par få **generelle kommentarer og anbefalinger** vedrørende de beskrevne støtteordninger som evaluator gerne vil fremføre:

- IFRO ved Københavns Universitet har gennem myndighedsbetjeningen bistået Landbrugsstyrelsen med beregning af støttesatser for de arealbaserede ordninger. Det er vigtigt og positivt, og giver sikkerhed for, at støttesatser beregnes bedst muligt med henblik på at undgå over- og så vidt muligt også underkompensation.
- For teknologiordningerne bør kriteriet for økonomisk effektivitet anvendes både i forhold til miljøeffekter per tilskudskrone og i forhold til den samlede værditilvækst i projektets levetid per tilskudskrone, som det i dag kendes fra Økologisk Investeringsstøtte. Det vil give den bedst mulige værdi af investeringerne og af tilskudskronerne, og kan opsamles i performance-rammen til overvågning og evaluering. Forbedret konkurrenceevne bør indgå som prioriteringskriterium i de ordninger, hvor det er relevant, og derfor er det vigtigt at inddrage normtal for økonomiske effekter af teknologierne, som de er beregnet af SEGES.
- Fremgangsmåden med brug af lukkede teknologilister, standardomkostninger for investeringer per teknologi og normtal for effekter (udarbejdet af AU for miljø/klima) per teknologi er god og fungerer godt. Fremgangsmåden kan anbefales også for nye teknologiordninger. Det kan dog også overvejes, om lukkede teknologilister kan virke hæmmende for innovation og fornyelse, idet der ikke i ordningerne bliver mulighed for at yde tilskud til innovationsprojekter med nye teknologier. Det kan evt. overvejes via andre ordninger (Europæiske innovations partnerskab for eksempel) eller via nationale indsatsen uden for CAP-planen.

For flere ordninger gælder, at støttebetingelserne fastlægges endeligt i bekendtgørelser. Det giver naturligvis fleksibilitet i indretningen af ordningen, men gør det svært præcist for forhånd at vurdere relevansen og effekterne af ordningerne: Restriktive vs. lempelige støttebetingelser for adgang til og udbredelse af ordningen vil naturligt påvirke relevans og effekter.

- Flere ordninger indeholder adskillige aktioner eller underordninger. Det gælder for markedsordningerne for Producentorganisationer i frugt og grønt sektoren, og det gælder for LEADER-indsatsen. Det fremgår ikke, om der for disse ordninger med flere aktioner opstilles del-budgetter, således at Landbrugsstyrelsen kan styre implementeringen af prioriterede aktioner, og således at ikke alle ressource anvendes på én aktion.

11. Konklusion og anbefalinger

Konklusionerne er struktureret efter og vurderer hvert af de spørgsmål og emner, som ex-ante evalueringen skal forholde sig til i henhold til forordningsteksten.

(a) Den strategiske plans bidrag til den fælles landbrugspolitik specifikke målsætninger under hensyntagen til de nationale og regionale behov og udviklingspotentialer samt erfaringer i forbindelse med gennemførelsen af den fælles landbrugspolitik i de foregående programmeringsperioder:

Den danske strategiske plan for EU's fælles landbrugspolitik dateret 11. november 2021 vil ved sin implementering bidrage til opfyldelsen af den fælles landbrugspolitik specifikke og overordnede målsætninger. Det sker ved at adressere de behov, der er identificeret i den nationale kontekst inden for hver af de ni specifikke målsætninger, samt ved at adressere de udviklingsmuligheder, der er til stede for det danske landbrugserhverv og forarbejdningsindustri både nationalt og internationalt. Behovene er nøje prioriterede og rangordnet efter en veludviklet prioriteringsmodel, således at sektorens interne styrker kan udnyttes og svagheder imødegås i udnyttelsen af sektoreksterne muligheder og i imødegåelsen af sektoreksterne trusler.

I kraft af det betydelige datagrundlag, som den danske forvaltningsmyndighed (Landbrugsstyrelsen) og andre styrelser (Miljøstyrelsen, Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen m.fl.) råder over fra tidligere program- og budgetperioder, kan det konkluderes, at den foreliggende strategiske plan i meget stort omfang gør brug af tidligere erfaringer. Det gør sig især gældende på miljø- og klimaområdet, men også erfaringer fra andre områder bliver konstruktivt benyttet i udformningen af planen, ikke mindst understøttet gennem et kontinuerligt forbedret data- og informationsmanagementsystem.

(b) Den foreslåede strategiske plans indre sammenhæng og dens sammenhæng med andre relevante instrumenter:

Den strategiske plan savner, efter evaluators vurdering, en klar indre sammenhæng mellem de tre overordnede målsætninger for landbrugspolitikken. Planen retter sig især mod behov af meget høj relevans for målsætning 2 om at styrke miljøbeskyttelsen og klimaindsatsen og bidrage til opfyldelsen af Unionens miljø- og klimamålsætninger, mens identificerede behov relateret til målsætning 1 om at fremme en intelligent, robust og modstandsdygtig landbrugssektor og dermed garantere fødevarer sikkerheden og målsætning 3 om at styrke den socioøkonomiske struktur i landområderne ikke adresseres tilsvarende fokuseret. I forhold til tidligere programperioder, herunder landområdesprogrammet 2014 til 2020/22, er det især ordninger til fremme af teknologisk omstilling og innovation, der er nedprioriteret og i forhold til andre målsætninger i den strategiske plan. De hidtidige teknologiordninger til fremme af grøn omstilling ved hjælp af miljø- og klimateknologiske investeringer er indeholdt i den nye CAP-plan i mindre omfang fra 2026, og der er medtaget en ny ordning, der yder tilskud til etablering af anlæg til grøn bioraffinering. Der savnes dog specifikke ordninger til at imødekomme behov for udvikling af en mere bæredygtig produktion af klima- og miljøvenlige fødevarer, og de bidrag til økonomisk vækst (nettoværditilvækst hos tilskudsmodtagerne under ordningerne) og jobskabelse, som investeringerne erfaringsmæssigt genererer. Miljø- og klimateknologiordningerne fokuserer primært på procesudvikling og kun i begrænset grad på produktudvikling. Den faktiske implementering kan imidlertid ikke vurderes på forhånd, da hver indkaldelse af ansøgninger vil

være ledsaget af lukkede teknologilister, hvor fra ansøgere kan udvælge deres teknologier. I hvilket omfang der vil blive udbudt teknologier egnet til produktudvikling og ikke udelukkende til procesudvikling er ikke kendt på forhånd. Det er evaluators vurdering, at CAP-planen som sådan savner en balanceret adressering af de tre overordnede målsætninger i den fælles landbrugspolitik, sådan som det også er i forordningstekstens ånd.

Det følger også af ovenstående, at den strategiske plan har god sammenhæng til andre relevante instrumenter, inklusive Landdistriktsprogrammet 2022, der yder tilskud til miljø- og klimateknologiinvesteringer. Det retfærdiggør til en vis grad den reducerede indsats på miljø- og klimateknologi i den nye CAP-plan i forhold til tidligere år. Den gode sammenhængskraft til andre relevante instrumenter skyldes bl.a., at den benyttede prioriteringsmodel netop har denne sammenhæng som en integreret del i rangeringen af behov og dermed af indsatser.

(C) Sammenhængen mellem tildelingen af budgetmidler og den strategiske plans specifikke målsætninger:

Valget af indsatser og ordninger er forudsætningen for allokering af budgetmidler. Strategiplanens finansieringsplan afspejler derfor også den ubalance, der er mellem adresseringen af behov inden for hver af de tre overordnede målsætninger, som er sammenfattet ovenfor. Som planen ser ud i dag, er der afsat 5,2% af den samlede budgetramme til ordninger, der har til formål proaktivt at fremme erhvervsudviklingen gennem tilskud til forskellige typer af udviklingsaktiviteter (miljø- og klimateknologi, grøn bio-raffinerings, yngre jordbrugere, program til støtte af biavl, LEADER-indsatsen, teknologisk udvikling i PO ordningen for frugt- og grøntsektoren), mens der er afsat 68,2% til passiv erhvervsstøtte (Direkte støtte, Ø-støtte, slagtepræmier og ko-præmier til kvægsektoren, tilskud til producenter af stivelseskartofler) og 26,7% til miljø- og klimaindsatsen, inklusiv økologi. Det er evaluators vurdering, at en øget budgetramme til teknologiordninger vil være med til at afhjælpe den ubalance, som planen har i dag i forhold til de prioriterede og rangordnede behov, selv om det må gå ud over nogle af de andre indsatser.

(d) Hvordan de forventede output bidrager til opnåelsen af resultater:

Den finansielle plan vil generere de output, der er beskrevet i den strategiske plan. Outputindikatorer er typisk antal tilskudsmodtagere, antal hektar under en given ordning, antal projekter mv. Det er derfor en relativ simpel øvelse at estimere de forventede output, når budgetrammen er kendt. Det skyldes ikke mindst, at der er gjort et betydeligt arbejde med bistand fra universiteterne i at udarbejde passende støttesatser. De obligatoriske resultatindikatorer er ligeledes relativt simple, og det er vurderingen, at der er god overensstemmelse mellem de afsatte budgetmidler, de planlagte output og de estimerede resultater.

De angivne resultatmål opnås helt overvejende gennem tildelinger til hektarer (arealordningerne), til individuelle projekter og til grupper af støttemodtagere. Det er de færreste ordninger, hvor resultatmålene er mere komplekse, men her bruges erfaringer fra tidligere programmer og evalueringer af ordninger herunder eksempelvis LEADER-indsatsen. Det er evaluators vurdering, at de angivne resultatmål langt overvejende er dækkende.

Det kan tilføjes, at de forventede effekter af planens implementering i langt overvejende grad vedrører miljø- og klimamålene, idet der kan imødeses reduktioner af både tons CO₂e udledninger og af tons N udledninger i kraft af de planlagte grønne ordninger. Dertil kommer effekter for

biodiversitet og for naturen bl.a. på grund af reduceret anvendelse af sprøjtemidler og øget udbredelse af økologisk produktion samt støtten til biavlens store økonomiske betydning for erhvervet på grund af biernes bestøvningsindsats. De estimerede effekter vil blive realiseret med beregnede skyggepriser pr tons CO₂e på mellem 230 kr. (privat skovrejsning) og 3142 kr. (minivådområder). Samlet er skyggepriserne for de ordninger, hvor der er data til rådighed, beregnet til små 5,000 mio. kr. i planperioden.

På positivsiden tæller imidlertid også, at der er betydelige samfundsøkonomiske gevinster ved at reducere de negative eksternaliteter, som eksempelvis N-udledning efterlader, men at der også er behov for en forstærket forskningsmæssig indsats for at værdisætte disse eksternaliteter på en passende måde, så de miljøøkonomiske fordele kan vejes op mod indsatsernes skyggepriser.

Endelig skal det næves, at der skabes effekter af andre indsatser både i forhold til økonomi og i forhold til landdistriktsudvikling mere bredt. Det gælder etableringsstøtten til 1882 yngre jordbrugere, som udover at bidrage til at få flere unge landmænd ind i sektoren også forventes at bidrage til innovation og fornyelse i erhvervet. Teknologiordeningen samt ordningen for Grøn bioraffinering bidrager med nettoværditilvækst og jobskabelse og ikke mindst til grøn omstilling, LEADER-indsatsens erhvervsfremme skaber værditilvækst og jobs, og bidrager til udviklingen af rammevilkår, der skaber kulturaktiviteter og tiltrækker turister i stort tal. Det gælder også for markedsordningerne for biavlprodukter, som retter sig mod alle led i avlen af bier og produktion af biavlprodukter fra forskning og udvikling, via investeringsstøtte til nye teknologier og produkter til markedsføring, rådgivning og uddannelse, og driftsprogrammer til fremme af klimatilpasning og grøn omstilling i PO i frugt- og grøntsektoren. I alt forventes de tre investeringsstøtteordninger (miljø- og klimateknologi, grøn bioraffinering og LEADER) at skabe 1.034 fuldtidsjobs og 408 mio. kr. i nettoværditilvækst hos tilskudsmodtagerne.

(e) Om de kvantificerede målværdier for resultater er realistiske for så vidt angår den påtænkte støtte fra EGFL og ELFUL:

De kvantificerede målværdier er fuldt ud realistiske vurderet ud fra den planlagte finansiering fra EU. Dog kan det anføres, at de forventede beskæftigelseseffekter i den strategiske plan efter evaluators vurdering er for højt estimerede, mens det forventede antal af virksomheder/projekter med fokus på grøn omstilling kan blive højere.

(f) Om de menneskelige ressourcer og den administrative forvaltningskapacitet, der er afsat til den strategiske plan, er tilstrækkelig:

Landbrugsstyrelsen har gennem flere år gjort en stor indsats for at optimere kundebetjeningen. Det er afspejlet i flere på hinanden følgende evalueringer af det administrative system gennemført i forbindelse med midtvejs- og slutevalueringer af tidligere programmer og af kundetilfredshedsanalyser gennemført af Landbrugsstyrelsen selv. Kunde- og brugertilfredshed har typisk været høj. Der har dog de senere par år været en smule uro om administrationen i forbindelse med udflytning af væsentlige funktioner, men i hvor høj grad det vil påvirke fremtidig tilfredshed med administrationen er ikke kendt. Det er under alle omstændigheder evaluators vurdering, at der både i Landbrugsstyrelsen og i LAG-sekretariatet er den fornødne administrative kapacitet til at sikre en gnidningsfri implementering af planen. Dette understøttes ligeledes af den omfattende interessentinvolvering i forbindelse med udarbejdelse af den strategiske plan samt af de initiativer til at fortsætte brugerinvolveringen under implementeringen af planen. Tilstrækkelig

administrativ kapacitet kan om nødvendigt ligeledes mobiliseres gennem udnyttelse af de allokerede midler afsat til Teknisk Bistand.

(g) Om procedurerne for overvågning af den strategiske plan og for indsamling af de data, der er nødvendige for at foretage evalueringer, er formålstjenlige:

Landbrugsstyrelsen arbejder løbende på at forbedre og udbygge det sagsadministrative IT-system til gavn for brugerne og for at gøre administrationen mere effektiv bl.a. gennem brug af online-løsninger både ifm. arealordningerne og ifm. projektordningernes ansøgningsrunder og tilsagnsmodtagernes anmodninger om udbetalinger af tilskud. Det er evaluators vurdering, at dette arbejde er godt og tilvejebringer fordele både for brugerne og for styrelsens medarbejdere.

Data opsamles løbende til den almindelige monitorering af fremdriften af implementeringen af planen både på ordningsniveau og samlet, men der sker ikke en tilsvarende løbende opsamling af data relevante for evalueringer af planen. Den dataindsamling overlades typisk til evaluatore, selv om det er muligt for Landbrugsstyrelsen at nyttiggøre data fra elektroniske ansøgninger bl.a. om omkostningseffektivitet, klima- og miljøeffekter, økonomiske effekter mv.

(h) Om de delmål, der er udvalgt med henblik på performancerammen, er formålstjenlige:

De foreløbige delmål, der er udvalgt til den nye såkaldte performanceramme, er relevante og formålstjenlige til at angive fremdriften i planimplementeringen vurderet i forhold til de fastsatte mål.

(i) Foranstaltninger, der er planlagt med henblik på at nedbringe den administrative byrde for støttemodtagerne:

Det videre arbejde med udvikling af de administrative IT-systemer bidrager til at reducere de administrative byrder både for ansøgere/tilsagnsmodtagere og for det administrative personale. Evalueringer af tidligere programmer viser, at IT-systemernes fortsatte videreudvikling skaber gode brugertilfredsheder, og at de problemer, der lejlighedsvist konstateres, f.eks. om lange svartider på ansøgninger og på udbetalingsanmodninger, samt om kvaliteten af informationsmateriale og vejledninger mv., også adresseres i det videre udviklingsarbejde i videst mulige omfang.

(j) Det rationale, der ligger til grund for anvendelsen af finansielle instrumenter, der finansieres af ELFUL:

Anvendelse af finansielle instrumenter indgår ikke i den danske CAP-plan.

11.1 anbefalinger

Tabellen nedenfor rummer en oversigt over alle aktuelle anbefalinger, mens anbefalinger til tidligere versioner af CAP-planen og som allerede er imødekommet af Landbrugsstyrelsen, ikke er gentaget her. Anbefalingerne er desuden prioriteret ift. vigtighed. Landbrugsstyrelsens håndtering af hver enkel anbefaling er indsat i sidste kolonne i denne 6. udgave af ex-ante evalueringsrapporten.

Tablet 18 Overblik over anbefalinger og prioritering heraf samt Landbrugsstyrelsens håndtering af den enkelte anbefaling

Kapitel i ex-ante evaluering	Anbefaling nr.	Anbefalinger	Landbrugsstyrelsens håndtering af anbefalingerne			
			Høj	Mellem	Lav	
<i>Kapitel 4</i>						
	1	Det anbefales, at rubriceringen af SWOT-elementer fremadrettet følger sædvanlig praksis systematisk, således at SWOT-analysens nytte som værktøj til identifikation af behov og interventioner forstærkes.		X		Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
	2	Det anbefales at gøre kontekstindikatorlisten færdig med de senest mulige data og vedlægge listen som bilag til CAP-planen	X			Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
	3	Resultatmål-tabeller skal færdiggøres.	X			Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
	4	Læring hvad angår gennemførelse af fremtidige SWOT-analyser skal samles op og forankres.		X		Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
<i>Kapitel 6</i>						
	5	Det anbefales at tilvejebringe en større orientering i den strategiske plan for proaktiv erhvervsudvikling rettet mod den grønne omstilling frem for passiv erhvervsstøtte i overensstemmelse med forordningstekstens røde tråd om grøn omstilling og de prioriterede danske behov i sektoren.	X			Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	6	Finansieringsplaner færdiggøres og indsættes i CAP-planens kapitel 6 i overensstemmelse med de anvisninger, forordningsteksten indeholder.	X			Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.

	7	I den forbindelse vil det være relevant at opdele finansieringsplanen på offentlig og privat finansiering, hvor det er relevant (for enkelte ordninger som LAGs projektordning og i tilfælde af at andre investeringsstøtteordninger inkluderes i planen) og på offentlig finansiering fordelt på dansk finansiering og EU-finansiering. Det anbefales, at der på denne måde præsenteres en samlet finansieringsplan for planperioden, hvor alle relevante ressourcer og deres planlagte anvendelser fremgår.			X	Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.	
	8	Det anbefales også at gennemgå beregningerne af det totale output for hver ordning for at sikre, at aggregeringen er korrekt og giver mening.	X			Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.	
	9	Det anbefales at gøre tabellen for resultatmål færdig.			X	Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.	
	10	Evaluators anbefaler, at LBST indsætter ordninger der fremmer produktudvikling og innovation så der kommer tilskyndelser til at producere klimavenlige fødevarer.	X			Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.	
	11	Evaluators anbefaler LBST at gøre en indsats evt. gennem myndighedsbetjeningen for at tydeliggøre de samfundsøkonomiske gevinster ved at reducere negative eksternaliteter og styrke positive eksternaliteter.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.	
	12	Evaluators anbefaler LBST at gøre en indsats evt. gennem myndighedsbetjeningen for at forbedre beregningerne af skyggepriser for klima- og miljøeffekter på de potentielle ordninger. Det vil indebære, at der skaffes data, hvor der ikke er data i dag, ligesom det bør afklares, om og evt. hvordan negative skyggepriser kan bruges som pejlemærker i den økonomiske beslutningsproces.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.	
<i>Kapitel 7</i>							
	13	Afsnittet kan med fordel udbygges om, hvordan man rent praktisk vil indsamle data på de effektindikatorer, som benyttes og for de opstillede kontekstindikatorer.				X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	14	Afsnit 7.2 angiver ikke en tidsplan for, hvornår LBST forventer at være klar med det nye samlede data management system. Hvis der foreligger en plan for udvikling og implementering, kan det med fordel skrives ind i planen.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.	
<i>Kapitel 8</i>							
	15	Det anbefales, at LBST afprøver det nye koncept for kunde – og interessentinvolvering på projektstøtteordningerne.			X	Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.	

	16	Det anbefales, at LBST i bilag III til CAP-planen vedr. høringen af partnerne også beskriver den proces, der har været fulgt omkring involvering af Partnerskabet og det nye koncept for kunde- og øvrige interessentinvolvering.			X	Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
<i>Kapitel 9</i>						
	17	CAP-netværk: Det er ikke beskrevet, hvilke organisationer der vil indgå i det nationale CAP-netværk i den nuværende version. Det kan med fordel skrives ind. Er det eksempelvis det nuværende Partnerskab, man forventer vil blive CAP-netværket?			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	18	CAP-netværk: Den nuværende beskrivelse nævner intet om, hvem der vil repræsentere det danske nationale netværk i det europæiske netværk, men det antages at være LBST. Hvis det er besluttet, kan det med fordel tilføjes.			X	Landbrugsstyrelsen vil imødekomme anbefalingen.
	19	Koordinering, afgrænsning og komplementariteter: Afsnittet omkring Landdistriktsfonden og ESI-fondene adresserer ikke, hvordan der vil ske en konkret prioritering, således at overlap undgås. Det anbefales, at det kort beskrives.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	20	Koordinering, afgrænsning og komplementariteter: Afsnittet omkring Landdistriktsfonden og EHFAF beskriver ikke, om der vil være nogle koordinationsaktiviteter, eller hvordan man vil sikre, at de potentielle synergieffekter løftes. Det anbefales, at afsnittet udvides, så disse informationer indgår.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	21	Koordinering, afgrænsning og komplementariteter: Afsnittet vedrørende EU's Genopretnings- og resiliensinstrument forholder sig ikke til de potentielle konkrete synergieffekter. Afsnittet kunne med fordel styrkes ved at det beskrives nærmere, hvordan indsatsområdet 'Grøn omstilling' er komplementært til CAP-planen, og hvordan overlap kan undgås.				X
<i>Kapitel 10</i>						
	22	For teknologiordningerne bør kriteriet for økonomisk effektivitet anvendes både i forhold til miljøeffekter per tilskudskrone og i forhold til den samlede værditilvækst i projektets levetid per tilskudskrone, som det i dag kendes fra Økologisk Investeringsstøtte. Det vil give den bedst mulige værdi af investeringerne og af tilskudskronerne, og kan opsamles i performance-rammen til overvågning og evaluering. Forbedret konkurrenceevne bør indgå som prioriteringskriterium i de ordninger, hvor det er relevant, og derfor er det vigtigt at inddrage normtal for økonomiske effekter af teknologierne, som de er beregnet af SEGES.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.
	23	Fremgangsmåden med brug af lukkede teknologilister, standardomkostninger for investeringer per teknologi og normtal for effekter (udarbejdet af AU for miljø/klima) per teknologi er god og fungerer godt. Fremgangsmåden kan anbefales også for eventuelle nye			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.

		teknologiordninger. Det kan dog overvejes, om lukkede teknologilister kan virke hæmmende for innovation og fornyelse, idet der ikke i ordningerne bliver mulighed for at yde tilskud til innovationsprojekter med nye teknologier. Det kan evt. overvejes via andre ordninger (EIP for eksempel) eller via nationale indsatserne uden for CAP-planen.				
	24	Administrativ procedure. I det nuværende udkast er der ingen beskrivelse af de administrative procedurer. Det kan overvejes, om det skal med som et afsnit hvor man kort beskriver, hvem der modtager og behandler ansøgningerne, hvem der gennemfører kontrol, og hvem der udbetaler og ellers henviser til at det beskrives i flere detaljer i kommende bekendtgørelser.			X	Landbrugsstyrelsen vil tage anbefalingen til efterretning.

12. Bilag

12.1 Oversigt over aktiviteter i forbindelse med interessentinvolvering:

	Arrangement/Emne:
2018	
August	Dialogmøde vedr. CAP og EU-Kommissionens forordningsudkast
2019	
Februar	Informationsbrev med status på CAP2020 proces
April	Informationsmøde og workshop vedr. EU's fremtidige landbrugspolitik, herunder gennemgang af den danske SWOT-analyse
September	Informationsbrev med status på CAP-arbejdet
2020	
Januar	Workshop om biodiversitet
Januar	Workshop om miljø
Januar	Workshop om klima
August	Informationsbrev med status på CAP-forhandlinger, udarbejdelse af CAP-planen og videre proces
2021	
Februar	Landbrugskonference
Planlagte aktiviteter i 2021	
Efterår	Høring af den Strategiske Miljøvurdering
Efterår	Høring af udkast til den danske CAP-plan

Kilde: LBST

Epinion Aarhus

Fellow Workspace
Mariane Thomsens Gade 4
8000 Aarhus C
Denmark
T: +45 87 30 95 00
E: aarhus@epinionglobal.com

Epinion Copenhagen

Ryesgade 3F
2200 Copenhagen N
Denmark
T: +45 87 30 95 00
E: copenhagen@epinionglobal.com